

21—25 mars.

Debatter m. m.

Sid.

Lördagen den 21 mars.

Interpellation av herr Svensson i Ljungskile ang. vidtagande av åtgärder i anledning av vissa förhållanden på rättsväsendets område. 5

Tisdagen den 24 mars.

Svar på interpellation av fru Sjöstrand ang. förbättrad löneställning för vissa biträdestjänster vid fångvårdsanstalten i Växjö 10

Interpellation av herr Larsson i Stockholm ang. polisens tillvägagångssätt vid anhållandet av s. k. billånare 12

Onsdagen den 25 mars fm.

Svar på fråga av herr Johansson i Stockholm ang. redogörelse för vissa förhandlingar, som statsrådet Hammarskjöld på regeringens vägnar fört i Washington 16

Vidgad rätt för utlandssvenskar att deltaga i val till riksdagens andra kammare m. m. 20

Underlättande av deltagande i val till riksdagens andra kammare och i kommunala val 21

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel:

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln 22

Utredning av försvarsorganisation och försvarsutgifter. 53

Anskaffning av tygmateriel för armén m. m. 54

» » vapenmateriel för marinen m. m. 55

» » flygmateriel för flygvapnet m. m. 56

Drift och underhåll av flygmateriel m. m. 57

Anslag å kapitalbudgeten (kommunikationsdepartementet):

Statens järnvägars investeringsbehov 57

» » byggnader och anläggningar. 58

Färjeförbindelse med Västtyskland 68

Biltrafik 73

Vissa byggnadsarbeten för marinen 87

	Sid.
Interpellation ang. nedläggandet av trafiken på järnvägslinjen Ängelholm—Klippan, m. m.	92

Onsdagen den 25 mars em.

Fritidsbyggnad vid Göta ingenjörkår	94
Muntligt hörande av övervakare vid rättegång med övervakad m. m.	95
Fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.	97
Skärpning av straffen för högförräderi och spioneri	102
Översyn av skattestrafflagen	106
Ändring i hembiträdeslagen	107
Påskyndande av utredningen för slutligt förslag till allmän pen- sionsförsäkring	109
Strandägares rätt till fiske	112
Ändring i lagen om delning av jord å landet m. m.	117
Snabbutredning ang. barnens och ungdomens förströelseläsning ..	119

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 25 mars fm.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. ratifikation av tilläggsproto- koll till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet.	19
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 4, om upphävande av § 113 regeringsformen.	20
— nr 5, om vidgad rätt för utlandssvenskar att deltaga i val till riksdagens andra kammare m. m.	20
— nr 6, om underlättande av deltagande i val till riksdagens andra kammare och i kommunala val.	21
— nr 7, ang. åtgärder för underlättande av svenskars röstning utomlands.	22
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. utgifter under fjärde huvud- titeln (försvarsdepartementet)	22
— nr 9, ang. anslag å kapitalbudgeten för kommunikations- departementet	57
— nr 18, ang. utgifter å tilläggsstat II (kommunikationsdepar- tementet)	87
— nr 34, ang. anslag under försvarets fonder	87

Onsdagen den 25 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. anslag för vindtunnelanläggning m. m. vid flygtekniska försöksanstalten och till säkerhetsanstalter för sjöfarten	94
— nr 36, ang. anslag under statens allmänna fastighetsfond m. m. (handelsdepartementet)	94
— nr 37, om fritidsbyggnad vid Göta ingenjörkår.	94
— nr 38, ang. dispositionen av överskottsmedel i vissa clearing- kassor.	95
— nr 39, om upptagandet av underskottet för luftfartsfonden. ..	95

	Sid.
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 6, om muntligt hörande av övervakare vid rättegång med övervakad m. m.	95
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.	97
— nr 4, om ändring i förordningen ang. Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.	97
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. ändring i lagen om avbetalningsköp, m. m.	97
— nr 17, om fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.	97
— nr 18, om skärpning av straffen för högförräderi och spioneri.	102
— nr 19, om översyn av skattestrafflagen.	106
— nr 20, ang. ändring i lagen om skiljemän.	107
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. ändring i hembiträdeslagen m. m.	107
— nr 13, om påskyndande av utredningen för slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring.	109
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. strandägares rätt till fiske.	112
— nr 11, ang. ändring i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet	117
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 5, om snabbutredning angående barnens och ungdomens förströelseläsning.	119

Lördagen den 21 mars.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 innevarande mars.

§ 2.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick de med 10—17 betecknade lagförslagen till konstitutionsutskottet, i vad propositionen rörde förslaget till lag om ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, till behandling av lagutskott samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Härefter föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen nr 105, angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlösning av avgälder från de till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemmanen;

till jordbruksutskottet propositionen nr 107, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 108, angående bestridande av kostnader för å kryssaren Gotland vattenskadad ammunition;

nr 109, angående vissa anslag till barnmorskeläroanstalterna;

nr 111, angående anslag till uppförande av byggnader för Institutet för konserveringsforskning;

nr 112, angående statsbidrag till åtgärder för krigsförsörjningen;

nr 115, angående depåverksamheten till stöd för blinda hantverkare; och

nr 116, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 456 av herr *Malmberg* i Skövde m. fl.

§ 4.

Interpellation ang. vidtagande av åtgärder i anledning av vissa förhållanden på rättsväsendets område.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp), som anförde: Herr talman! Vårt land har sedan gammalt kunnat berömma sig av att vara en rättsstat. Vår rättsordning företer en obruten utveckling från äldsta tid till våra dagar, som torde ha få motstycken. Medborgarna i vårt land har vant sig vid att kunna sätta sin lit till oväldiga och skickliga domare och obestickliga och självständiga ämbetsmän.

Under senare år har emellertid förekommit ett antal »affärer» av olika slag, på sina håll betecknade som rättsskandaler, vilka fått en mycket omfattande publicitet. Under intryck härav har bland stora delar av allmänheten utvecklats en tydligt märkbar oro för att måhända allt icke är så välbeställt inom domstolsväsende och förvaltning, som man föreställt sig. En ryktesflora har spritt sig och ytterligare uppjagat sinnena. Utan tvivel har man på många håll gått till överdrifter. Men oavsett huru mycket av vad som påstås som är riktigt inger det nuvarande läget allvarliga betänkligheter. Det bör därför enligt min mening framstå som en central uppgift för statsledningen att söka återställa allmänhetens fulla förtroende för vårt svenska rättssamhälle.

Interpellation ang. vidtagande av åtgärder i anledning av vissa förhållanden på rättsväsendets område.

Detta gäller vare sig oron har sin grund i verkliga missförhållanden eller beror på psykologiska orsaker utan något reellt underlag.

En första uppgift bör bli att lokalisera de områden, där de påstådda eller verkliga missförhållandena är att söka. Åklagarväsendet, särskilt i huvudstaden, förefaller att vara ett oroscentrum. Under senare tid har anmälningarna mot åklagare och advokater duggat ganska tätt hos JO, JK och andra myndigheter samt hos Advokatsamfundet. Självfallet kan det icke skapas en gynnsam arbetsatmosfär, om vederbörande åklagare och advokat, samtidigt som de arbetar med ett visst mål anmäler varandra för olika felgrepp och på grund härav måste försvara sina åtgärder hos överordnade myndigheter.

Å ena sidan har polis och åklagare beskyllts för att visa släpphänthet under inflytande av för rättsvärden ovidkommande synpunkter. Å andra sidan befaras, att man farit alltför hårt fram mot misstänkta och åsidosatt deras rättigheter. Relationerna mellan polis, åklagare samt den misstänkte och hans försvarare regleras i rättegångsbalken. De motsatsförhållanden, som uppkommit, anses av en del jurister i viss utsträckning ha sin rot i oklarheter rörande denna nya balks rätta tolkning. Måhända kunde bättre förhållanden uppnås genom förtydliganden av denna.

Icke heller domstolsväsendet går fritt från kritik. Vad som särskilt upprört den allmänna opinionen är att en domare i framskjuten ställning i huvudstaden under en lång följd av år bedrivit en mycket omfattande affärsverksamhet, som — oavsett om den kommer att bli bedömd som kriminell eller ej — i vart fall måste framstå som i högsta grad olämplig för en domare. Betänkligt är också, att en del av hans kamrater i domstolen i stora drag synes ha känt till att han bedrivit dylik verksamhet utan att några åtgärder vidtagits.

Detta trots att processer och anmälningar av olika slag förekommit och vidlyftiga utredningar företagits, under vilka det borde ha legat nära till hands att beakta ett sådant förhållande.

En grundläggande förutsättning för ett rättssambälles bestånd är tillgången till en både intellektuellt och moraliskt högt kvalificerad domarkår. Visar sig allvarliga brister härutinnan, blir följderna ödesdigra för hela rättsordningen. Det är därför nödvändigt, att å ena sidan domarna tillförsäkras en så oberoende och fri ställning som möjligt, men att å andra sidan, om någon allvarligt brister i de kvalifikationer, som måste ställas på en domare, rättelse kan ske.

På grund av den ökade betydelse, som förvaltningen under senare år erhållit för den enskilde, är det naturligt, att även denna kommit i blickpunkten. Den kritik, som framförts och vållat oro bland allmänheten har velat göra gällande, att det förekommit fall då ämbets- och tjänstemän i sin ämbetsutövning blivit föremål för påtryckningar uppifrån, varigenom de förmåtts att handla på annat sätt än de eljest skulle ha gjort. Av ålder gäller för svensk förvaltning, att varje ämbetsman har att på eget ansvar avgöra de ärenden, som anförtratts honom, i enlighet med gällande rätt och efter bästa förstånd. Stora värden ur rättssäkerhetssynpunkt skulle gå förlorade, om allmänheten över huvud taget behövde räkna med att ämbets- och tjänstemän i vissa fall satte sitt eget omdöme åsido för att i stället följa anvisningar från överordnade.

Inför den långrotning, som kunnat iakttagas beträffande åtskilliga ärenden, har man på en del håll trots sig kunna spåra medvetna förhållningssträvanden. Även om det endast skulle vara fråga om utslag av brist på arbetskraft, omständlighet och byråkratism, är det nödvändigt, att det blir klarlagt, huru

Interpellation ang. vidtagande av åtgärder i anledning av vissa förhållanden på rättsväsendets område.

det i verkligheten förhåller sig. Särskilt då det gäller brottsutredningar är skyndsamhet av nöden. Det är angeläget, att samhällets reaktion på ett brott kan komma så fort som möjligt. Den långa tidsutdräkten med åtskilliga mål är därför oavsett orsakerna beklaglig.

Otvivelaktigt är offentlighetsgrundsatsen ett av de förnämsta värnen mot godtycke och mannamån i förvaltning och rättsväsen. Det är därför angeläget, att man från alla håll slår vakt om denna rättssäkerhetsgaranti. Å andra sidan är det uppenbart, att offentlighetsgrundsatsen måste vidkännas vissa inskränkningar bl. a. såsom tryckfrihetsordningen stadgar av hänsyn till privatlivets helgd. Självfallet får dock icke dessa begränsningar utnyttjas för smussel och mörkläggning av händelser och förhållanden, som bör komma till allmän kändedom. De avvägningsfrågor, som här uppkommer, skall i förekommande fall avgöras utifrån den s. k. sekretesslagens bestämmelser. Måhända kan utvecklingen under senaste tid aktualisera en översyn av denna lag utöver den utredning, som f. n. pågår angående polisens tystnadsplikt m. m.

Utan att uttala några personliga meningar i konkreta fall utgår jag ifrån att den allmänna oron för att icke allt står väl till inom rättsväsende och förvaltning är en realitet. Om inga åtgärder vidtas för att stilla denna oro, kan vi komma i den ur en rättsstats synpunkter allvarliga situationen, att stora delar av förvaltning och domstolsväsende icke uppbäres av det allmänna förtroende, som är nödvändigt, för att de skall kunna på ett rätt sätt fylla sin uppgift. Det är under dessa förhållanden ett allmänt intresse, att regeringens syn på läget och dess uppfattning om vad som bör göras klarlägges för folkrepresentationen och därmed även för allmänheten.

Jag hemställer därför om andra kamarens tillstånd att till statsrådet och

chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder anser herr statsrådet kan vidtagas för att domares integritet och opartiskhet ej äventyras genom sådan egen affärsutövning eller liknande verksamhet, som kan medföra intressekollisioner?

2. Anser herr statsrådet att ytterligare garantier behöver skapas för att ämbetsmän inom rättsväsendets område skall stå helt fria gent emot påtryckningar från högt uppsatta personer inom förvaltningen?

3. Vilka ytterligare åtgärder anser herr statsrådet kan vidtagas för att motverka en alltför lång tidsutdräkt vid brottsutredningar?

4. Anser herr statsrådet, att någonting ytterligare kan och bör göras för att offentlighetsprincipen skall bli tillämplad inom rättsväsendet i all den utsträckning, som hänsyn till privatlivets helgd och verkligt vitala allmänna intressen medger?

5. Vill herr statsrådet dessutom inför riksdagen lämna en redovisning av regeringens syn på de förhållanden inom svenskt rättsväsende, som under senare år vållat diskussion och oro, för att därigenom möjligen begränsa skadan av vad som skett och så långt möjligt återställa och stärka förtroendet?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 86, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. samt 7 och 11 §§ förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent.

Vidare anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 87, i anledning av väckt motion om befogenhet för hälsovårdsnämnd att utöva tillsyn över skogsförläggningar; samt

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382), m. m.; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkers och invaliders m. fl. barn.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av tilläggsprotokoll till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om upphävande av § 113 i regeringsformen;

nr 5, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i val till riksdagens andra kammare m. m.;

nr 6, i anledning av väckta motioner om underlåtande av deltagande i val till riksdagens andra kammare och i kommunala val; och

nr 7, i anledning av väckt motion angående åtgärder för underlåtande av svenskars röstning utomlands;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapital-

budgeten för budgetåret 1953/54, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 under försvarets fonder jämte i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till utrustning för vindtunnelanläggning m. m. vid flygtekniska försöksanstalten och till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 37, i anledning av väckta motioner om anslag till iordningställande av en fritidsbyggnad vid Göta ingenjörkår;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av överskottsmedel i vissa clearingkassor; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om upptagande å riksstaten för budgetåret 1953/54 av underskottet för luftfartsfonden;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om muntligt hörande av övervakare vid rättegång med övervakad m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypo-

tekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21, s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 11 juni 1915 (nr 219) om avbetalningsköp, m. m., dels ock i ämnet väckt motion;

nr 17, i anledning av väckt motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.;

nr 18, i anledning av väckt motion om skärpning av straffen för högförräderi och spioneri;

nr 19, i anledning av väckt motion om viss översyn av skattestrafflagen; och

nr 20, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om skiljemän;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag; och

nr 13, i anledning av väckta motioner om påskyndande av utredningen för utarbetande av slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om strandägares rätt till fiske; och

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:s proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 5, över motion om en snabbutredning angående

barnens och ungdomens förströelseläsning.

§ 7.

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 99, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 103, med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbe-gränsning inom näringslivet m. m.;

nr 113, angående anslag för budgetåret 1953/54 till Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m.;

nr 117, angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet;

nr 118, angående försäljning av vissa fastigheter i Trollhättan;

nr 119, angående Sveriges övergång till ett på engelsk mätningssystem byggt skeppsmätningssystem m. m.;

nr 121, angående särskilda stödåtgärder för hästaveln m. m.;

nr 123, angående anslag för budgetåret 1953/54 till Stockholms högskola;

nr 124, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 125, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneplansförordning den 30 juni 1947 (nr 376) m. m.;

nr 126, angående vissa frågor rörande statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola, m. m.; och

nr 134, angående lönegradsplacering för viss biträdes- och hålkortspersonal.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Anmälades följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner; nämligen

nr 457, av herr *Nihlfors*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 86, angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.; och

Svar på interpellation ang. förbättrad löneställning för vissa biträdestjänster vid fångvårdsanstalten i Växjö.

nr 458, av herr *Nihlfors m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 86.

Dessa motioner bordlades.

dagsarbetet under fjorton dagar, eller för tiden till påskferiernas början.

Smedstorp den 18 mars 1953.

Edvard Mårtensson,

ledamot av II kammaren.

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 9.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Andra Kammarens talman.

På grund av min hustrus nyss timade död anhålles om ledighet från riks-

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.08 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 24 mars.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande mars.

§ 2.

Svar på interpellation ang. förbättrad löneställning för vissa biträdestjänster vid fångvårdsanstalten i Växjö.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINGMAN**, som anförde: Herr förste vice talman! Fru Sjöstrand har frågat mig, om jag vill framlägga förslag till bättre lönegradsplacering för tjänsterna som kanslibitråde och som kontorsbiträde vid fångvårdsanstalten i Växjö.

Av interpellationen framgår, att ett kanslibitråde och ett kontorsbiträde i 11 resp. 8 lönegraden vid anstalten tidigare varit anställda som första vaktfru resp. vaktfru. Deras tjänster hade emellertid år 1946 av fångvårdsstyrel-

sen ändrats till tjänster som kanslibitråde och kontorsbiträde.

Intill den 1 juli 1952 har första vaktfru och kanslibitråde varit placerade i 11 lönegraden, medan vaktfru och kontorsbiträde varit hänfödda till 8 lönegraden. Vid sistnämnda tidpunkt uppflyttades samtliga tjänster som första vaktfru och vaktfru till 13 resp. 10 lönegraden. Kanslibitrådes- och kontorsbiträdestjänster har däremot icke fått ändrad lönegradsplacering.

I propositionen nr 14 till 1952 års riksdag föreslog jag på grundval av förslag av 1947 års biträdesutredning vissa allmänna normer för placeringar i lönegrad av biträdespersonal med kontorsgöromål. Dessa normer godkändes av riksdagen. Vid fångvårdsanstalten i Växjö finns anställda följande biträden i kontorsbiträdeskarriären, nämligen ett kanslibitråde och tre kontorsbiträden. Biträdesutredningen har införskaffat upplysningar om dessa fyra biträdens arbetsuppgifter och har vid sin prövning därav kunnat konstatera, att de i

Svar på interpellation ang. förbättrad löneställning för vissa biträdestjänster vid fångvårdsanstalten i Växjö.

interpellationen avsedda tjänstemännen inte numera uppehåller tjänster som första vaktfrau resp. vaktfrau utan fullgör arbetsuppgifter, som åvilar biträdespersonalen inom kontorsbiträdeskarriären. Då lönegradsplaceringen bör bedömas med hänsyn till de arbetsuppgifter, som fullgöres, och tillämpningen av nyssnämnda av riksdagen godkända normer inte föranleder ändrad lönegradsplacering, har jag inte funnit anledning att framlägga förslag om förhöjd löneställning för den avsedda personalen.

Härpå yttrade

Fru SJÖSTRAND (fp): Herr talman! Jag vill först rikta ett tack till herr statsrådet och chefen för civildepartementet för svaret, som jag fått på min interpellation.

Att jag tagit upp den här frågan beror på åtskilliga förhållanden. Herr statsrådet Lingman säger i slutet av sitt svar, att lönegradsplaceringen för den nämnda personalen bör bedömas med hänsyn till de arbetsuppgifter som fullgöres. Det är nog riktigt, men personalen i Växjö står i särställning på många sätt. Växjöanstalten har ett högst skiftande klientel av såväl manliga som kvinnliga intagna. Den är vad jag skulle vilja kalla en specialanstalt så till vida som den rymmer även alkoholister och tvångsarbeterskor.

Den expeditionspersonal som finns där nu har varit anställd där i respektive 25 år och 15 å 16 år. Såvitt jag förstår finns ingen expeditionspersonal på någon fångvårdsanstalt som efter så många tjänstår fortfarande är så lågt lönegradsplacerad. Även i jämförelse med andra statens verk är möjligheterna till befordran obefintliga. Ett av kontorsbiträdena i Växjö, med den kanske minst krävande tjänstgöringen och den kortaste tjänstgöringstiden vid fängelset, sökte sig till länsstyrelsen i Växjö, där hon efter endast sju månaders tjänst-

göring avancerade till kanslibitråde. Efter vad man meddelat mig, har också inom fångvården på andra håll kontorsbiträden med betydligt mindre antal tjänstår än de i Växjö blivit befordrade till kanslibitråde fr. o. m. den 1 juli 1952. Dessa tjänster hade inte utannonserats, varför de i Växjö placerade inte ens fick tillfälle att söka.

Härtill kommer ännu en sak. Växjöanstalten tillhör inte den uppgjorda räjongplanen, och även därför har, såvitt jag förstår, de där anställda ännu mindre möjlighet, ja, rent av ingen möjlighet alls till befordran. Det föregående exemplet styrker mig i detta antagande. Detta är alltså ännu ett förhållande när det gäller just denna personal, som gör att jag velat bringa frågan på tal.

Jag förstår av statsrådet Lingmans svar, att så som frågan för dagen ligger till är det inte mycket att göra, men jag tillåter mig, herr statsråd, att hysa den förhoppningen, att då beslut fattas om räjongplanen, vilken utan tvivel kommer att ha betydelse för tjänsternas både antal och placering, man inte glömmer bort den särställning som expeditionspersonalen vid växjöfängelset intar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 99, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkesjukdom.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 103, med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick punkt 2) lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, till konstitutionsutskottet

Interpellation ang. polisens tillvägagångssätt vid anhållandet av s. k. billånare.

och i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 113, angående anslag för budgetåret 1953/54 till Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m.; och

nr 117, angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet;

till statsutskottet propositionerna:

nr 118, angående försäljning av vissa fastigheter i Trollhättan; och

nr 119, angående Sveriges övergång till ett på engelsk mätningssystem byggt skeppsmätningssystem m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 121, angående särskilda stödåtgärder för hästaveln m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 123, angående anslag för budgetåret 1953/54 till Stockholms högskola;

nr 124, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 125, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneplansförordning den 30 juni 1947 (nr 376), m. m.;

nr 126, angående vissa frågor rörande statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola, m. m.; och

nr 134, angående lönegradsplacering för viss biträdes- och hålkortspersonal.

§ 4.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner:

nr 457 av herr *Nihlfors*; och

nr 458 av herr *Nihlfors m. fl.*

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 2, konsti-

tutionsutskottets utlåtanden nr 4—7, statsutskottets utlåtanden nr 4, 9, 18 och 34—39, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 6, bankoutskottets utlåtanden nr 3 och 4, första lagutskottets utlåtanden nr 16—20, andra lagutskottets utlåtanden nr 12 och 13, tredje lagutskottets utlåtanden nr 10 och 11 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 5.

§ 6.

Föredrogos den av herr *Svensson* i Ljungskile vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående vidtagande av åtgärder i anledning av vissa förhållanden på rättsväsendets område.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Interpellation ang. polisens tillvägagångssätt vid anhållandet av s. k. billånare.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Stockholm (fp), som anförde: Herr förste vice talman! De s. k. billånen är en företeelse som dessvärre fått en stor omfattning under efterkrigsåren och som myndigheterna ännu står ganska handfallna inför. Hur man lämpligen skall komma till rätta med ungdomen på den punkten kommer förmodligen att under en avsevärd tid framåt förbli ett olöst problem. Att billånarna till övervägande delen består av ungdomar i och närmast över tonåren gör inte saken enklare, då man därigenom har rätt att räkna med, att vederbörande saknar förmågan att klart inse konsekvenserna av sitt handlingsätt och att motiven för detta med all sannolikhet är ren äventyrlusta.

Vad som synes oförklarligare är emellertid polisens metoder vid infångandet

Interpellation ang. polisens tillvägagångssätt vid anhållandet av s. k. billånare.

av dessa unga brottslingar. Man anställer helt enkelt klappjakt på dem med radiobilar mil efter mil, efter stora och små vägar, genom städer och tätbebyggda samhällen. Dessa jakter utgör en fara för övriga trafikanter. Olyckshändelserna har varit många, och att de inte fått ännu allvarligare följder än vad som skett får nog mera tillskrivas turen än skickligheten hos jägare och villebråd. Senast för någon vecka sedan blev dock en fyraårig flicka allvarligt skadad vid en sådan jakt.

Det ligger mycket nära till hands att ställa frågan: Måste det verkligen tillgå på detta sätt vid anhållandet av billånare? I de flesta fall resulterar jakten i en kvaddad bil, vilket kanske varit onödigt, om infångandet kunnat ske på annat sätt. De infångade ungdomarna har inga medel att ersätta de uppkomna materialskadorna med, och om de själva kommit ifrån äventyret med livet i behåll återstår för dem någon tids uppfostran på ungdomsvårdsskola. Därifrån rymmer de emellertid stundom och tjuvlånar ånyo en bil, varpå historien upprepas. Det torde kunna diskuteras huruvida resultatet av jakten står i rimligt förhållande till de risker som parterna och allmänheten utsättes för.

Avsikten med denna kritik är givetvis inte att möjligheter skall beredas billånarna att få vara i fred med den tagna vagnen, utan frågan är om det inte kan finnas andra möjligheter att fasttaga brottslingarna, t. ex. genom ett intimare samarbete mellan polisdistrikten och en därav följande inringning. Enligt vad som kunnat utrönas existerar inga enhetliga och mera detaljerade bestämmelser för polisen om tillvägagångssättet i berörda fall utan endast lokala direktiv av vederbörande polismästare.

Med hänvisning till det här anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet uppmärksam-

mat den fara för väg- och gatutrafikanter som polisens många gånger våldsamma jakter på s. k. billånare utgör?

2. Anser sig herr statsrådet kunna medverka till att tillvägagångssättet vid anhållandet av dessa brottslingar får en för allmänheten mindre farlig karaktär utan att effekten av åtgärderna därför minskas?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egenliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till V. G. G. Andersson m. fl.; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag.

§ 9.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen

nr 98, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;

nr 102, angående anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna för budgetåret 1953/54 m. m.;

nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel för budgetåret 1953/54 m. m.;

nr 114, angående inköp, uppförande och iståndsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.;

nr 122, angående vissa anslag till medicinska högskolan i Göteborg och Göteborgs högskola, m. m.;

nr 127, angående Sveriges deltagande i europeiskt samarbete på kärnforskningens område;

nr 128, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, m. m.;

nr 129, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.;

nr 130, med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om alkoholhalten i maltdrycker av andra klassen m. m.;

nr 131, angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 till vissa i arbetslöshetsbekämpande syfte anordnade arbeten m. m.;

nr 132, angående ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.;

nr 133, med förslag till lag om ändring av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 135, angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.;

nr 136, angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik;

nr 137, angående understöd åt inrikes lufttrafik;

nr 138, angående anslag för budgetåret 1953/54 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.;

nr 139, angående vissa anslag till civilt försvar för budgetåret 1953/54 m. m.;

nr 140, angående anslag till kommerskollegium m. m.;

nr 141, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning;

nr 142, med förslag till lag om ändring i 1 och 27 kap. strafflagen, m. m.;

nr 143, med förslag till lag angående

ändring i lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.;

nr 144, angående vissa anslag till fångvården m. m.;

nr 145, angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m.;

nr 146, angående ersättning till C. A. V. Hagström m. fl.;

nr 147, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 295) om tillägg av statsmedel å vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., m. m.;

nr 148, angående lån till föreningen Röingegården u. p. a. för vissa ombyggnadsarbeten m. m.;

nr 149, angående vissa markförvärv för försvaret m. m.;

nr 150, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53;

nr 151, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 11 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.;

nr 152, angående anslag till en statens sjuksköterskeskola i Göteborg;

nr 153, angående rörlig kredit för örlogsvarvens marinverkstäder;

nr 154, angående åtgärder för främjande av fiske på avlägsna fiskevatten, m. m.;

nr 155, angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1953/54, m. m.;

nr 156, angående avveckling av statens bränslekommission;

nr 157, angående anslag till turistpropaganda i Amerikas förenta stater;

nr 158, angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 159, angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen m. m.;

nr 160, angående anslag till avlöningar till häradskrivarna m. fl. för budgetåret 1953/54;

nr 161, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.;

nr 162, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § militärerättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) m. m.;

nr 163, angående uttagande av en avgift för främjande av forskning och rationalisering på byggnadsområdet samt inrättande av en statens nämnd för byggnadsforskning;

nr 164, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom eklelesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 165, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster, m. m.;

nr 166, angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.;

nr 167, angående understödjande av Riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande;

nr 168, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, m. m.;

nr 169, angående förhöjning av vissa arvoden m. m.;

nr 170, angående bidrag till Erica-stiftelsen för budgetåret 1953/54, m. m.;

nr 171, angående vissa anslag till polisväsendet för budgetåret 1953/54 m. m.;

nr 172, angående ytterligare anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes;

nr 173, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om in-teckning i fartyg, m. m.; och

nr 174, angående mottagande av den till staten testamenterade egendomen Harpsund.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10.

Anmäldes följande till herr talman-
nen under sammanträdet avlämnade
motioner:

nr 459, av herr *Hallén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.; samt

nr 460, av herrar *Vigelsbo* och *Svensson* i Vä, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Dessa motioner bordlades.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 4.06 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 25 mars.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Svar på fråga ang. redogörelse för vissa förhandlingar, som statsrådet Hammarskjöld på regeringens vägnar fört i Washington.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN** erhöll på begäran ordet för att besvara herr Johanssons i Stockholm fråga angående redogörelse för vissa förhandlingar, som statsrådet Hammarskjöld på regeringens vägnar fört i Washington.

Svaret, som före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter och nu upplästes av herr utrikesministern, var av följande lydelse:

Herr talman! Ledamoten av andra kammaren, herr Johansson i Stockholm, har till mig riktat följande fråga: Avser utrikesministern att ge riksdagen en redogörelse för innehållet i de förhandlingar, som statsrådet Hammarskjöld på regeringens vägnar fört i Washington, bl. a. med ledningen för atlantpaksorganet »Mutual Security Administration», och när kan i så fall en sådan redogörelse emotes?

Till svar härpå vill jag nämna, att statsrådet Hammarskjölds besök i Washington närmast företogs för diskussioner med vår egen ambassad. Det var naturligt, att Hammarskjöld därvid skulle begagna tillfället att ta kontakt också med representanter för den amerikanska administrationen på de områden, vilka han har att följa. Några som helst förhandlingar förekom inte.

Härpå anförde:

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k): Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr utrikesministern få framföra

mitt tack för det snabba svaret. Detta var så diplomatiskt undanglidande, att man, om det icke varit så kort, hade kunnat misstänka, att det skrivits av statsrådet Hammarskjöld själv, vars kommunicéer är rätt bekanta.

Jag lägger märke till att enligt utrikesministern huvudmålet med resan var att förhandla med vår egen ambassad i Washington. Jag läser samtidigt i dagens morgontidningar, att ambassadör Boheman just kommit hem. Det är kanske fler än herr Rubbestad som tycker, att det slösas väl mycket med flygbiljetter över Atlanten. Är denna skytteltrafik av ministrar och ambassadörer verkligen nödvändig, att statsråd reser över och att ambassadörer strax därpå kommer hem? Jag lade särskilt märke till att ambassadör Sohlman också kallades hem, men i det fallet har det räckt med ambassadören.

Statsrådet Hammarskjölds resa var en av de första i serien europeiska ministerresor som tillkommit efter president Eisenhowers maktillträde. När det gäller de engelska statsmännen har det getts mycket utförliga rapporter, sedan de kommit hem, men så har de också kontaktat personligheter högre upp.

Jag ställde särskilt frågan om utrikesministern ville redogöra för förhandlingarna med Harold Stassen och Mutual Security Administration, den kanske viktigaste atlantpaksrepresentationen vid sidan av den militära ledningen. Jag har inte fått något svar i det fallet. Vi finner det oroande, att Sverige så ofta samråder med atlantpaksregeringar och praktiskt taget alla atlantpaksledningar utanför själva den centrala militära ledningen.

Jag har också lagt märke till att Amerika i dagarna bedriver en mycket in-

Svar på fråga ang. redogörelse för vissa förhandlingar, som statsrådet Hammarskjöld på regeringens vägnar fört i Washington.

tensiv verksamhet för att ytterligare strama åt Västeuropas handel med öststaterna — detta vid en tidpunkt då svenska industrimän tar initiativ för att öka en sådan handel. Var det också för sådana frågor som statsrådet Hammarskjöld fann nödvändigt att söka kontakt?

Det blir litet tätt med statsrådsbesök på andra sidan Atlanten. Det var inte så vanligt förr i Sverige att under loppet av ett par år så täta resor förekom. Dock har statsrådets resa denna gång skett ganska öppet. Det skyldes icke på stadsjubiléer eller besök hos eventuella kusiner. Det vore nyttigt om Sveriges utrikespolitik i större utsträckning avgjordes i Stockholm och mindre i Washington. Jag lägger också i svaret märke till orden att kontakter tagits men att några som helst förhandlingar inte förekom. Det är väl så, herr utrikesminister, att den amerikanska regeringens samspråk med Europas makter mer och mer tar karaktär av ordergivning och mindre av förhandlingar.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Herr Johansson i Stockholm hade ställt en enkel fråga, i vilken han begärt en redogörelse för de förhandlingar som enligt hans uppgift skulle ha förts i Washington. Han har fått svaret, att sådana förhandlingar icke förts. Därmed borde han vara belåten. En enkel fråga avser inte att utvecklingar på varjehanda områden skall företas, och jag kommer inte att följa herr Johansson i det fallet. Jag vill bara framhålla, att statsrådet Hammarskjöld befann sig i New York som delegat för svenska regeringen vid Förenta Nationernas pågående session. Från New York gjorde han en resa till Washington. Det är detta som herr Johansson finner mycket uppseendeväckande.

Härmed var överläggningen slutad.

2 — Andra kammarens protokoll 1953. Nr 11.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord liggande propositioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet propositionen nr 98, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 102, angående anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna för budgetåret 1953/54 m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1953/54 m. m.;

nr 114, angående inköp, uppförande och iståndsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.;

nr 122, angående vissa anslag till medicinska högskolan i Göteborg och Göteborgs högskola, m. m.; och

nr 127, angående Sveriges deltagande i europeiskt samarbete på kärnforskningens område;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 128, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, m. m.;

nr 129, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.; och

nr 130, med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om alkoholhalten i maltdrycker av andra klassen m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 131, angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 till vissa i arbetslöshetsbekämpande syfte anordnade arbeten m. m.; och

nr 132, angående ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 133, med förslag till lag om ändring av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 135, angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.;

nr 136, angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik;

nr 137, angående understöd åt inrikes lufttrafik;

nr 138, angående anslag för budgetåret 1953/54 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.;

nr 139, angående vissa anslag till civilförsvaret för budgetåret 1953/54 m. m.; och

nr 140, angående anslag till kommerskollegium m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 141, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 142, med förslag till lag om ändring i 1 och 27 kap. strafflagen, m. m.; och

nr 143, med förslag till lag angående ändring i lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 144, angående vissa anslag till fångvården m. m.;

nr 145, angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m.; och

nr 146, angående ersättning till C. A. V. Hagström m. fl.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 295) om tillägg av statsmedel å vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln, till stats-

utskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig och hänvisades till statsutskottet propositionerna:

nr 148, angående lån till föreningen Röingegården u. p. a. för vissa ombyggnadsarbeten m. m.; och

nr 149, angående vissa markförvärv för försvaret m. m.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53; och hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 151, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 11 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick ett anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig följande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 152, angående anslag till en statens sjuksköterskeskola i Göteborg; och

nr 153, angående rörlig kredit för örlogsvarvens marinverkstäder;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 154, angående åtgärder för främjande av fiske på avlägsna fiskevatten, m. m.; och

nr 155, angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1953/54, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 156, angående avveckling av statens bränslekommission;

nr 157, angående anslag till turistpropaganda i Amerikas förenta stater;

nr 158, angående anslag för budget-

året 1953/54 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 159, angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen m. m.;

nr 160, angående anslag till avlöningar till häradskrivarna m. fl. för budgetåret 1953/54; och

nr 161, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 162, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående uttagande av en avgift för främjande av forskning och rationalisering på byggnadsområdet samt inrättande av en statens nämnd för byggnadsforskning hänvisades propositionen, såvitt angick förslag till förordning angående byggnadsforskningsavgift, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var efter annan och remitterades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 164, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 165, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster, m. m.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 166, angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick förordningsförslagen, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 167, angående understödjande av Riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande;

till behandling av lagutskott propo-

sitionen nr 168, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 169, angående förhöjning av vissa arvoden m. m.;

nr 170, angående bidrag till Erica-stiftelsen för budgetåret 1953/54, m. m.;

nr 171, angående vissa anslag till polisväsendet för budgetåret 1953/54 m. m.; och

nr 172, angående ytterligare anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes;

till behandling av lagutskott propositionen nr 173, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om inteckning i fartyg, m. m.; samt

till statsutskottet propositionen nr 174, angående mottagande av den till staten testamenterade egendomen Harpsund.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott följande på bordet vilande motioner:

nr 459 av herr *Hallén m. fl.*; och

nr 460 av herrar *Vigelsbo* och *Svensson* i Vä.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Larsson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående polisens tillvägagångssätt vid anhållandet av s. k. billånare.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av tilläggsprotokoll till den allmänna över-

Vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i val till riksdagens andra kammare m. m. enskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om upphävande av § 113 regeringsformen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i val till riksdagens andra kammare m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i val till riksdagens andra kammare m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken VINGE (fp): Herr talman! När det först meddelades att denna motion var remitterad till konstitutionsutskottet blev vi motionärer ganska överraskade. Vi hade nämligen betraktat detta uteslutande som en folkbokföringsfråga. När jag emellertid närmare läste igenom motionen konstaterade jag att vi nog skrivit klämman så, att det var nödvändigt att remittera motionen till konstitutionsutskottet. Vi blir tydligen nödsakade att ett följande år återkomma med motionen i en annan formulering, om vi skall få ändring på de förhållanden, som vi åsyftar.

Tyvär är det på det sättet, vilket vi också skrivit i motionen, att antalet svenskar i utlandet icke är känt. Sverige håller inte närmare reda på sina söner och döttrar i främmande länder. Utskottet lär ju ha gjort ett försök att konstatera antalet genom att vända sig till Utlandssvenskarnas förening, som i sin tur vände sig till statistiska centralbyrån. Man har emellertid ingen

annan möjlighet än att försöka räkna samman dessa personer från olika främmande länders folkräkningsberättelser. Enligt en tidningsuppgift skulle det ha konstaterats, att inte mindre än en halv miljon svenska medborgare är bosatta utomlands. Givetvis är det inte hela denna stora grupp av människor, som åsyftas i vår motion. Språkbruket är sådant att alla människor som tar ut flyttningsbetyg, eller utvandringscertifikat som det heter, kallas för emigranter. Bland dessa människor finns det emellertid många — hur många vet man inte — som bara reser ut för ett antal år och tjänstgör exempelvis hos en stor exportindustris utlandskontor. Man reser även ut för långvariga studier utomlands. Dessa personer önskar återvända och betraktar sig inte själva som emigranter. Det är denna grupp vi åsyftat i vår motion.

Hur frågan för deras del skall lösas kan man ju diskutera. För vår del har vi angivit olika alternativ men lämnat det hela öppet. Vi hade hoppats att riksdagen skulle ha bifallit motionen genom att hänvisa frågan till den sittande utredningen, som handhar vissa frågor rörande folkbokföringsväsendet. Vi har framkastat flera olika alternativ. Antingen skulle det finnas möjligheter för vederbörande, som uttagit utvandringscertifikat — kanske utan att förstå vad detta innebar och kanske därtill direkt uppmanade av folkbokföraren — att uppföras i mantalslängd i utflyttningsförsamlingen eller i en för ändamålet särskilt upprättad bilaga till mantalslängden. Vi har också framkastat tanken att man måhända skulle fordra av dessa människor att de med vissa mellanrum, t. ex. varje år, till mantals-skrivningsförrättaren skulle anmäla sin önskan att kvarstå.

Jag tycker fortfarande, herr talman, att det bör finnas möjligheter att lösa detta problem, och det är många utlandssvenskar som intensivt önskar att det skall lösas. Jag hoppas att det skall

Underlättande av deltagande i val till riksdagens andra kammare och i kommunala val.

bli möjligt att återkomma till frågan en följande riksdag och har nu, herr talman, intet yrkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Herr HALLÉN (s): Herr talman! Då motionären inte ställde något yrkande, är det inte så mycket för mig att säga. Hon har beklagat att motionens kläm fått en sådan avfattning, att motionen måste behandlas av konstitutionsutskottet, som har klubbat ihjäl den, och hon hoppas att motionen skall ha större lycka om hon skriver om den så att det bara blir fråga om en ändring av folkbokföringsförordningen och motionen således hamnar i tredje lagutskottet.

Jag vill önska fröken Vinge all lycka i fortsättningen, men jag tillåter mig betvivla att det är så stora utsikter att på det sättet få förslaget bifallet. Hela frågan är nämligen minst sagt diskutabel. En person, som har beslutat utvandra ur riket och flyttat låt oss säga till Asien eller Australien, kan visserligen tänkas under något eller några år ha intresse att följa den politiska utvecklingen och de kommunala förhållandena i hemorten, men det är uppenbart att detta intresse måste förblekna med tiden.

Sedan en annan sak: Jag begriper inte hur man någonsin skall kunna styrka att dessa människor är röstberättigade efter svenska förhållanden. Vem skall t. ex. styrka att en utlandssvensk inte blivit omyndigförklarad? Om sedan en utlandssvensk flyttar mellan olika länder, måste det åtminstone rapporteras år efter år. De som tar ut utflyttningsbetyg avser ju i regel att definitivt lämna sitt fosterland, och att då uppehålla en vidlyftig anordning för att bevara deras röst synes meningslöst.

Jag ställer mig skeptisk till möjligheterna att få en motion av detta innehåll bifallen, men om fröken Vinge lyckas övertala ett annat utskott att se mera positivt på frågan, må det vara hänt.

§ 8.

Underlättande av deltagande i val till riksdagens andra kammare och i kommunala val.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om underlättande av deltagande i val till riksdagens andra kammare och i kommunala val.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna, nr 199 i första kammaren av herr *Weiland m. fl.* och nr 255 i andra kammaren av herr *Löfroth m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till 1954 års riksdag om underlättande av deltagande i val till riksdagens andra kammare och kommunala val».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 199 och II: 255 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LÖFROTH (fp): Herr talman! Poströstningen, som den nu är arrangerad, är ingen idealisk anordning för de väljare som måste rösta i annat valdistrikt på valdagen. Det har t. ex. kommit många anmärkningar på att postanstalterna håller öppet så kort tid på valdagen. Jag har därför tillsammans med några andra ledamöter motionerat om en sådan ändring av bestämmelserna, att valnämnderna skulle ta emot röster från dem som har röstlängdsutdrag och måste rösta i annat valdistrikt. Att den ordningen i någon mån misslyckades 1940 utgör enligt min mening intet hinder för att man nu tillsätter en

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

utredning och försöker få fram ett lämpligare system än poströstningen.

Då konstitutionsutskottet på nästa punkt har tillstyrkt en motion av herr Håstad om översyn av bestämmelserna om röstning av svenskar som befinner sig i utlandet valdagen, tycker jag att konstitutionsutskottet borde ha kunnat gå med på att den översynen också skulle få beröra den fråga jag har behandlat i min motion.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till det yrkande jag har ställt i motionen.

Herr HALLÉN (s): Herr talman! Denna motion bygger på en fullständigt oriktig uppgift. Motionärerna talar här om att flertalet röstlängdsutdrag inte har utnyttjats. Tvärtom har röstlängdsutdragen utnyttjats i en stegrad omfattning, från lägst 73 till nu 80 procent. Den uppgift som motionen bygger på är alltså felaktig.

Motionärerna säger att man skulle spara drygt 100 000 kronor för statskassan genom att bifalla motionen. Det är motionärernas önskan att valnämnderna skall bli röstmottagare i stället för postverket, men vi kan ju inte begära att valnämnderna skall verkställa detta arbete gratis på en söndag, utan de kommer att begära ersättning. Det betyder alltså att man skulle vältra över dessa utgifter från statsverket på kommunerna. Det är en tendens som sannerligen visar sig tillräckligt ofta ändå, att staten lägger på kommunerna mer och mer av sina angelägenheter. Redan detta utgör en anledning att inte biträda motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående åtgärder för underlättande av svenskers röstning utomlands.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1.***Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.**

I en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 251) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att de av Kungl. Maj:tt under fjärde huvudtiteln till försvaret äskade anslagen måtte sänkas med 10 procent.

Utskottet hemställde, att motionen II: 251 icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr förste vice talmannen *SKOGLUND* (h): Herr talman! För att få den riktiga bakgrunden till det statsutskottsutlåtande angående försvarets huvudtitel, som vi nu behandlar, tillåter jag mig citera vad utskottet skriver i början av sitt utlåtande under punkt 2: »Med hänsyn till den utrikespolitiska situation, som råder, måste vi alltjämt inrikta våra ansträngningar på att bevara den nuvarande krigsmakten i slagkraftigt skick.» Beträffande det uttalandet har det inte förekommit några delade meningar under utskottsbehand-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

lingen. Det återger den fasta vilja att hävda vårt lands frihet, som finns hos vårt folk. De, som företräder en annan mening, är ett fåtal. Vi bör ha detta i minnet när vi konstaterar, att utskottsutlåtandet inte är enhälligt. Reservationerna, i och för sig betydelsefulla, är dock begränsade till huvudsakligen avvägningfrågor. Det är förklarligt att olika uppfattningar kunnat göra sig påminda inför de kraftigt stigande försvarskostnaderna, och när det förefinns sådana bör de inte döljas genom en oklar skrivning utan öppet redovisas.

Den kraftiga majoritet, som står för utlåtandet i dess helhet och som — det vill jag understryka — icke är hopfogad genom särskilda politiska förhandlingar utan är resultatet av försvarsfrågornas sakliga prövning på riksdagsplanet, har inte heller förbisett de ekonomiska konsekvenserna. Jag är övertygad om att första avdelningens ordförande kan ge besked om att det har varit många betydelsefulla föredragningar under utskottsbehandlingen.

Utskottet har riktigt nog understrukit angelägenheten av att de betydande medel, som ställs till de militära myndigheternas förfogande, effektivt utnyttjas. Läget är dock sådant, att om vårt försvar skall följa med i fråga om modern krigsutrustning, måste vi ikläda oss betydande utgifter. Materielkostnaderna har ju avsevärt förändrats och fördyrats under de allra sista åren. En ytterligare nedskärning, utöver vad försvarsministern redan gjort, av de ansvariga militära myndigheternas krav skulle gå hårt ut över anskaffningen av modern och effektiv materiel. Resultatet av en något mera avsevärd sänkning av försvarskostnaderna skulle förmodligen bli, att de fasta kostnaderna för avlöningar, pensioner och byggnader i stort sett bleve obeskurna under det att den i dagens läge mest angelägna förnyelsen av den tekniska utrustningen däremot komme att skjutas ännu längre på framtiden.

Sett i jämförelse med andra likartade demokratiska stater torde de svenska försvarskostnaderna icke vara överväldigande. Vi skall komma ihåg, att våra grannländer har beslutat en väsentlig förlängning av utbildningstiden för sina värnpliktiga, vilket för en nation betyder en inte ringa påfrestning.

Avvägningfrågorna mellan olika försvarsgrenar gör sig alltid gällande, och utskottet har haft anledning att tänka på den saken även i år när det behandlat Kungl. Maj:ts proposition.

Tillåt mig dock att uttrycka den uppfattningen, att ett godtagande av en anskaffningsplan för förnyelse av arméns tekniska materiel måste komma till stånd oavsett avvägningen mellan försvarsgrenarna. Eftersläpningen på det området är så betydande. Flygets förseende med modern utrustning och nödig förnyelse av flygplan är en angelägen fråga, och den har i olika sammanhang diskuterats i pressen. Jag tror dock att mera detaljerade utredningar, som kan läggas till grund för beslut, måste till, och dessa torde ännu inte vara slutförda.

Låt mig också i detta sammanhang säga, att vi får nog inte ta förhoppningarna om hjälp utifrån till anledning att eftersätta vårt eget försvar. Redan möjligheten att med kort varsel ta emot en sådan hjälp torde vara starkt begränsad.

Behovet av nya flygfält och uppställningsanordningar för radaranläggningar gör sig vidare påmint och kraftigt gällande. Utskottet har också ingående dryftat den saken.

Herr talman! Mitt inlägg kommer vid detta tillfälle inte att bli långt. Vad som framföres i reservationerna får vi återkomma till i annat sammanhang. Det är yrkanden, som vi inom högerns riksdagsgrupp inte kan godtaga. Jag tror dock att det är riktigt att reservanterna först må mera fullständigt komma med sin motivering här i debatten.

Med detta anförande har jag velat

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

klart säga ut att det utskottsutlåtande, som nu föreligger och som jag förut-sätter blir riksdagens beslut, enligt min uppfattning bäres upp av en klart positiv försvarsanda.

Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Det förhåller sig ju så, som herr förste vice talmannen också konstaterat, att det förslag som förs fram i dag i allt väsentligt är enhälligt. Jag vill tillägga att från den avdelning i statsutskottet, första avdelningen, som har haft tillfälle att mera ingående syssla med denna stora fråga, avlämnades ett fullständigt enhälligt förslag till statsutskottet in pleno. Det innebär att vi inte kommer att ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Det skulle ju också möjligen kunna utgöra anledning att inställa den sedvanliga försvarsdebatten så att vi bara med ytterst lätt hand skulle beröra dessa frågor. Men eftersom försvarshuvudtiteln i år är större än den någonsin tidigare har varit i fred och eftersom den berör långtidsavvägningar och långtidsplaneringar och även betydande beställningsbemyndiganden och betalningsanslag för det närmaste budgetåret, finns det anledning att verkligen göra några allmänna kommentarer till det föreliggande förslaget, detta så mycket mer som ju försvarsfrågan i år har tilldragit sig ett ovanligt livligt intresse även i den offentliga debatten.

Som herr förste vice talmannen här konstaterande, är ju bakgrunden till årets förslag det ovissa världsläget. Jag erinrar om att utrikesministern i utrikesdebatten här förklarade, att man vid höstens FN-församling tyvärr inte har kunnat konstatera några pålitliga tecken till en avspänning i det kalla kriget. Vad som helst kan hända när som helst, och även om det inte finns någon oskriven ödeslag som bjuder, att

en period av intensiv kapprustning nödvändigtvis måste sluta med en urladdning, är det likväl ett faktum, att man nu är kapprustad för en sådan katastrof. Såvitt man kan bedöma från svensk horisont, har aldrig i världshistorien arsenalerna varit så fyllda med högeffektiva förstörelseredskap, eller kanske rättare sagt utrotningsverktyg, som de är i dag. Det är naturligtvis en tragedi, att världen skall se ut på det här sättet några få år efter andra världskrigets slut. Men det är ett faktum, och jag tror att vi, som har riksdagens förtroende att syssla med dessa frågor, inte skulle kunna stå till svars om vi inte föreslår, att vårt folk skall uppbjuda alla sina krafter för att hålla oss utanför en ny katastrof, om en sådan skulle inträffa.

Vi minns alla här i kammaren, hur det var den 10 april 1940, när den tyska soldatesken blixtockuperade Danmark och steg i land i Norge. Då hördes i hela vårt land ett rop på effektiv och snabb militär beredskap. Det kan emellertid inte nog ofta understrykas, att en effektiv beredskap inte skapas på några dagar eller ens några månader. Det tarvas ett långt, planmässigt och kostnadskrävande arbete. Jag skulle också tro, att minnet av den katastrof, som nyligen övergått våra grannländer, är så pass levande hos vårt folk, att majoriteten här i landet förstår och sympatiserar med att riksdagen verkligen gör sitt yttersta för att i överensstämmelse med regeringsförslaget stärka våra försvarsurser. De kommunistiska nedskärningsyrkandena förtjänar därför varken intresse eller större beaktande.

Samtidigt som man konstaterar detta, bör det emellertid inte minst från oss som arbetar med fjärde huvudtiteln sägas, att vi naturligtvis är fullt medvetna om den börda som ett beslut om ett tvåmiljardersanslag för försvaret lägger på skattebetalarna. Vill man ha en belysning av hur des-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

sa kostnader växt, så finns det anledning att påminna om att enligt det nu föreliggande förslaget skall för det kommande budgetåret läggas ut materielbeställningar enbart för armén till samma belopp, som hela försvaret skulle få kosta, när 1949 års försvarsutredning tillsattes. Jag erkänner att det beloppet inte var helt relevant. Jag har flera gånger kritiserat det, men för att ställa storleksordningen då och nu i blyxtbelysning kan siffran väl användas.

Det är förklarligt, om man ute i landet och även här i riksdagen frågar sig, om det skall fortsätta på detta sätt och om man inte kan se fram emot en begränsning av kostnaderna. Det är begripligt, om de som arbetar med andra huvudtitlar, skolor, socialvård, kommunikationer m. m., tycker att proportionerna är ganska ofördelaktiga för dem. Jag vill emellertid å andra sidan påminna kammarens ledamöter om att under tidigare debatter om försvaret har det år efter år framhållits vilka behov som föreligger. Herr förste vice talmannen har nyss för flygets vidkommande angivit en hel del av dem. Man kan fortsätta när det gäller armén och visa på det aktuella anskaffningsbehov som det nu är fråga om. Man kan också peka på önskemål för det frivilliga försvaret o. s. v. Jag vill med detta ha sagt, att kammarens ledamöter ju inte kan vara obekanta med att betydande behov här föreligger.

Men jag vill tillägga vad som kanske alltför sällan sägs i försvarsdebatter: Det är självklart att genom statsmakternas åtgärder under de senaste åren en ingalunda obetydligt förbättring skett. Det gäller utbildningen, där ju som alla känner till en effektivisering har kunnat beslutas. Det gäller också materielsidan, där en rad av de mest skriande bristerna, som påtalats med skärpa, praktiskt taget nu blivit avhjälpna. Jag erinrar särskilt om när-

pansarvärnet, som varit föremål för mycket intresse i riksdagen. Där har luckorna i stort sett blivit fyllda.

Jag skulle vilja tillägga och gärna säga det så det hörs, att det naturligtvis i ett sådant här läge är de militära myndigheternas förpliktelse att tillse och svara för att de mycket betydande penningmedel, som ställs till deras disposition, verkligen effektivt och på bästa sätt utnyttjas. Detta gäller både materielresurserna och övningstiden. Ingendera får förslösas, och jag vill tillägga att ju större anslagen blir desto tyngre blir också ansvaret för att resurserna effektivt utnyttjas. Dessbättre kan man också konstatera, att ingen försvarsmakt i världen — jag tror jag vågar säga det — härvidlag torde stå framför den svenska. Det är känt och det bör göras mera känt, att utländska militärer ganska ofta kommer hit just för att få del av hur man inom vår försvarsmakt kan administrera den stora organisationen med relativt sett så ringa del av totalkostnaden som fallet är hos oss.

Det är också en annan mera allmän reflexion, som jag skulle vilja understryka. Det är ju inte bara förslitningen av materiel som föranleder krav på nya medel, utan det är framför allt den ständigt fortgående tekniska utvecklingen. Vi måste, som också den ärade föregående talaren underströk, modernisera och effektivisera i takt med de ständiga uppfinningarna och nykonstruktionerna. Här kan omöjligheten lämnas någon redogörelse för allt vad som sker på detta område, men några ord räcker kanske för att antyda, vad som här äger rum. Ord som radar, robotar, flygplanens överljudshastigheter ställer oss inför oerhört stora och komplicerade tekniska uppgifter, som vi icke kan förbise.

I detta sammanhang möter man inte sällan både i den offentliga debatten och man och man emellan den reflexionen, att försvarskostnaderna speciellt

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

för dessa ändamål skulle kunna sänkas, om Sverige vore med i Atlantpakten. Jag skall självfallet inte här ta upp någon diskussion om vår anslutning till Atlantpakten, men jag vill säga att tron på att vi genom en atlantpaktanslutning skulle kunna sänka våra försvarskostnader är av allt att döma en klar missuppfattning. Jag har tittat litet på de senast tillgängliga siffrorna, som också berördes här av herr förste vice talmannen, siffror som gäller budgetåret 1951/52. Enligt dessa är det bara Norge, Danmark och Portugal som har en något mindre andel av nationalinkomsten disponerad för försvarsändamål än vad vi har. Jag skulle tro att när vi kommer över till det budgetår, som man nu resonerar om, har proportionen förskjutits ytterligare, så att vi kommer lägre.

Jag påminner också om att Norge och Danmark sedan de inträtt i Atlantpakten har genomfört 18 månaders övningstid för sin armé, medan vi stannat vid ungefär hälften. Det säger också åtskilligt om vilka förpliktelser som därvidlag kommer i fråga.

Jag tycker visst att det finns all anledning att diskutera atlantpaktanslutning i ett fritt land som vårt, men jag tror inte att argumentet att vi därigenom skulle förbilliga våra försvarskostnader är hållbart.

Av de skäl som jag nu i korthet kunnat snudda vid har vi inom avdelningen kommit till den uppfattningen, att det har varit nödvändigt och riktigt att ansluta sig till försvarsministerns förslag rörande kostnadsramens totala storlek.

Sedan inställer sig frågan om fördelningen av pengarna. Jag vill då säga att när försvarsministern i år har övergått till en långtidsplanering även för armén efter mönster av de planer, som vi redan tidigare har för flyget och sedan i föl även för flottans fartygsbyggande, så har departementschefen enligt min tanke slagit in på en

riktig väg, vilken också tidigare anvisats av statsutskottet. Det är ingen tvekan om att långtidsplaneringen, som det står i utskottsutlåtandet, ger stadga åt både anskaffningens innehåll och åt betalningsutfallen, så att riksdagen lättare kan överblicka vad det blir fråga om.

Men samtidigt måste det naturligtvis tillses, att långtidsplaneringen icke så småningom får sådana konsekvenser, att riksdagen bindes för en annan avvägning av försvarsgrenarnas inbördes styrka än vad som varit avsikten. Jag är angelägen om att understryka, att denna avvägning måste vara uppbyggd på militärpolitiska, strategiska och taktiska bedömanden, att den måste vara så att säga konstruerad inifrån. Den får därför inte brytas sönder av på mera isolerade bedömanden grundade anskaffningsplaner för de olika vapenslagen, hur välbefogade dessa än i och för sig må synas.

Jag hade redan under remissdebatten tillfälle att ganska ingående diskutera detta ämne med försvarsministern, och jag skall inte här ta upp den debatten på nytt. Jag har för min del varit betänksam när det gällt verkningarna för flygvapnet, sett på längre sikt, men de senaste veckornas utskottsgranskning har visat, att denna betänksamhet i viss mån måste utsträckas till att gälla även flottan. Jag konstaterar, att man i den offentliga diskussionen har uppmärksammat och är intresserad av dessa avvägningsfrågor, och detta anser jag vara mycket värdefullt. Nu har utskottet beträffande långtidsavvägningen skrivit så, att full anslutning gives till den av försvarsministern angivna totala kostnadsramen, men vi har också försökt att som vår uppfattning ange, att både riksdagen och Kungl. Maj:t självfallet måste förbehållas frihet till omprövningar inom denna kostnadsram, därest sådana kan anses påkallade. Det finns alltså där-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

vidlag möjligheter till förnyade avvägningsbeslut.

Så långt kan vi alltså följa den motion, som i detta avsnitt är avgiven av herr Andersson i Linköping — vilket också framgår av utskottsutlåtandet. Det kan nämligen alltid uppstå ett behov av en förnyad avvägning. Men däremot — och det vill jag särskilt framhålla för motionärerna, eftersom jag kanske har mera förståelse för den synpunkten än många andra — kan jag inte förstå varför vi i år skulle sätta i gång med en sådan avvägningsutredning, som motionärerna föreslår. Man kan nämligen inte förbise, att i ett för försvaret kritiskt läge innebär en stor utredning risk för ett förhållande och eftersättande av viktiga akuta behov, och jag vill fästa uppmärksamheten på att de menliga verkningarna av en långtidsutredning t. ex. för flygets del inträder först på ett senare stadium. Jag tror jag vågar säga, att alla som närmare prövat denna fråga har ansett att, oavsett långtidsplaneringen, om det i år skulle stå så och så mycket pengar till förfogande för anskaffning av ny materiel, medlen ändå i första hand skall gå dit försvarsministern föreslagit, nämligen till armén. Det föreligger ett gammalt och sedan lång tid tillbaka här i kammaren påtalat behov av ett nytt fältartilleri, att ersätta det som bär modellåret 1902. Vidare har vårt luftvärn genom flygteknikens utveckling blivit så föråldrat, att man med detsamma inte kan följa de flygplan, som skall skjutas ned. Vidare gäller det här de inköp av pansarvagnar, som riksdagen redan har fattat beslut om, och som vi skall återkomma till.

Jag behöver bara nämna dessa tre materielgrupper för att illustrera, att bedömningen av nyanskaffningarna med hänsyn till den nu aktuella situationen utan tvivel varit riktig. Det är på längre sikt som betänksamhet kan inställa sig. Även på den punkten

har emellertid utskottet skrivit så, att vi har möjlighet till en förnyad inre kostnadsavvägning, och därför kan jag inte förstå annat än att man ur sakliga synpunkter måste säga sig, att den motion jag här omnämnt icke torde kunna bifallas i år.

Som jag nyss sade är det i samband med långtidsavvägningen som flygets behov av anskaffningar tränger sig i förgrunden. Men vi har nog inom avdelningen hoppats, att det skall bli möjligt att utan större svårigheter enas även i den frågan, när vi kommer dit-hän. Det är naturligtvis riktigt att fästa uppmärksamheten på detta problem, men det är enligt min mening inte riktigt att göra det till en stridsfråga nu, ty det behöver den sannolikt inte bli när den i sinom tid aktualiseras. Jag tror nämligen, att vi alla är medvetna om att vi behöver ett effektivt flyg, eftersom varken våra armé- eller flottstridskrafter eller vår civilbefolkning kan känna trygghet utan att vara skyddade från luften. Därtill kommer också andra faktorer, som gör att ett sådant allmänt övervägande kan bli påkallat. Jag vill peka på vad vi flera gånger under utskottsbehandlingen framhållit, nämligen att vi om några år får ganska avsevärt större årskullar av värnpliktiga, vilket naturligtvis påkallar uppmärksamhet. Detta har vi inte ansett nödvändigt att skriva om, eftersom vi vet att Kungl. Maj:t naturligtvis med uppmärksamhet följer denna sak.

Men det är givet att även detta har betydelse för den militära organisationens utformning under den närmaste framtiden.

Jag kan alltså konstatera att vi i stort sett är helt överens. Det är möjligt att det finns nyanser i de bakomliggande sakfrågorna, men vi har enats om att göra utskottets skrivning på detta något nyanserade sätt och därmed ge möjligheter till överväganden och ingripanden längre fram. Och eftersom jag på den punkten varit mo-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

tionär vill jag gärna begagna tillfället att uttala min tillfredsställelse över att utskottet förstått och delat de synpunkter jag härvidlag har framfört.

Jag antydde nyss att vi varit eniga om den nu aktuella materielförstärkningen för armén. Vi ansåg inom avdelningen, att detta var huvudsaken för det närmaste budgetåret. Det innebär emellertid ingalunda att inte en rad av behov även i övrigt föreligger. Flera motionärer från folkpartiet och från högern har fäst uppmärksamheten på dessa. När vi avstått från att reservationsledes framföra våra önskemål innebär detta ingalunda, att vi på något sätt negligerat dem, men vi har ansett det lyckligt att i år genom ett försök till samlingslösning markera enigheten i det väsentliga. Vi har ansett enigheten viktigare och mera värdefull än ambitionen att redovisa föreliggande divergerande önskemål i smärre saker. Ur denna synpunkt är det väl ganska självklart att jag för min del måste beklaga och även påtala den reservation för nedprutning, som tillkom inte inom avdelningen men däremot under behandlingen i utskottet in pleno. Det är givet att ingen bestrider rätten för varje ledamot att ge uttryck åt sin mening. Men när vi inom oppositionspartierna avstått från att framföra särmeningar just av månhet om enigheten, som jag nyss talade om, hade vi faktiskt väntat ungefär motsvarande tillvägagångssätt från det största koalitionspartiets sida. Det är en smula anmärkningsvärt att just det största koalitionspartiet spruckit på denna fråga, som ur många synpunkter väl ändå måste betraktas som den största och viktigaste vi har. Man kan ju ifrågasätta vilket värde en sådan här uppgörelse har om vederbörande inte förmår att respektera den. Jag vill uttala den förhoppningen att det inte skall behöva bli så att oppositionspartierna skall föra i hamn åt regeringen stora regeringsförslag mot kanske

starka och betydande grupper inom regeringens egna partier. Jag har velat säga detta därför att annars skulle jag inte ha redovisat den uppfattning, som detta tillvägagångssätt faktiskt givit oss. Så mycket starkare och mera oreserverat är det erkännande jag vill ge avdelningens ärade ordförande och de övriga socialdemokratiska ledamöterna av avdelningen, som hela tiden förstått och behjärtat de synpunkter som dikterat beslutet.

Jag har inte anledning att närmare gå in på de övriga motionerna i detta sammanhang. Jag skall emellertid be att få förbehålla mig rätten att återkomma till dem när de olika punkterna kommer att diskuteras. Beträffande de motioner som är väckta från folkpartihåll har jag redan sagt, att vi naturligtvis inte frångått dem bara i och med att här inte kommer att ställas något yrkande i anslutning till dem.

Jag skall till sist bara göra den reflektionen att det är givet att utskottets skrivning kan inrymma olika uppfattningar i sakfrågan, men jag vill uttala den förhoppningen, att då vi kommer till ett ställningstagande i sak rörande materielplaneringen under de närmaste åren skall vi också kunna fatta beslut i samma anda som här. Jag vill till försvarsministern uttala den meningen, som jag tidigare tillkännagivit senast under remissdebatten, att det nog ändå är klokt att riksdagen kopplas in på avväggningsarbetet på ett förberedande stadium i stället för i efterhand. Huruvida detta skall ske inom vad vi vid olika tillfällen tillåtit oss kalla ett mera permanent försvarsråd eller en särskild utredningskommitté kan jag här lämna därhän, men jag vill säga att sedan kostnaderna blivit så stora som de nu är blir det nödvändigt att riksdagen får vara med och medverka till att pengarna utnyttjas på allra bästa sätt. Jag känner mig rätt övertygad om att departementschefen vid närmare efter-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

sinnande skall dela denna synpunkt på vikten av ett samarbete mellan regering och riksdag på ett tidigare stadium.

Jag skall, herr talman, med det anförda be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Jag skulle först vilja ge en replik till herr Ståhl i fråga om överenskommelser som han anser att man skulle ha brutit. Herr Ståhl menar att när oppositionen avstår från särmeningar, skulle det största partiet inte ha någon avvikande mening. I det fallet skulle jag vilja säga till herr Ståhl att eftersom jag anser, att riksdagens ledamöter skall förbehålla sig rätten att ha en uppfattning och att man både konstitutionellt och principiellt har anledning från riksdagsledamöternas sida att säga ifrån, att Sveriges riksdag skall fatta de beslut som den anser vara riktiga, så tror jag att det är farligt att fortsätta på herr Ståhls väg, ty då kan det hända, att det vore lämpligare att överlåta åt ett fåtal att bestämma och lämna riksdagen hemma. Ur den synpunkten borde herr Ståhl kanske tänka litet mera på vad hans stora föregångare har hävdad i fråga om denna princip.

Då jag tillhör dem som har i en motion framfört förslaget, att försvarsbudgetens kostnadssumma skulle sänkas med 10 procent, eller ca 200 miljoner kronor, kanske jag litet närmare bör motivera denna uppfattning. Jag anför i motionen att dagens försvarskostnader stigit från i efterkrigstidens första år som ett maximum för försvaret beräknade 700 å 800 miljoner kronor till att i dag passera den ofantliga summan av drygt 2 000 miljoner kronor. Men trots denna enorma summa har departementschefen avvisat betydande delar av ÖB:s anslagskrav, och man kan befara att dessa krav nästa år återkommer.

I denna situation finns det anledning för alla och envar, inte minst för riksdagsledamöterna, att stanna och ställa frågan: Måste inte denna utveckling brytas och försvarets män bringas att förstå, att försvarskostnadernas storlek i vårt ekonomiska liv tvingar till sparsamhet med och omvårdnad av de miljardvärden försvarets folk handskas med? Jag är nog inte ensam om den meningen att det inom försvarets olika organisationer finns ett otal människor, för vilka sparsamhet är ett okänt begrepp. När så är fallet kan inte riksdagen fortsätta med att genom ständigt ökade anslag stimulera eller möjliggöra detta ekonomiska lättsinne. Vi har helt enkelt inte råd med detta, om svensk produktion skall orka med även kulturella, sociala och ekonomiska reformer.

Inom de demokratiska partierna är vi alla medvetna om och har vilja att värna vår demokrati, frihet, självständighet och vårt människovärde. Talet om försvarsovilja etc. borde därför i dagens diskussion helt kunna kopplas bort. Svenska folket är medvetet om de värden dagens fosterland bjuder, och det finns en positiv vilja att försvara dessa värden, som skapat fosterlandskänsla och som även givit vårt land dess egenart.

Men svensk försvarsvilja och försvarsförmåga ligger inte endast i våra anslag till försvaret, de ligger kanske än mer i försvaret av de kulturella, sociala och ekonomiska förändringarna som vårt land under senare år undergått. När Sveriges konung i lördags formade sitt tal så: »Den materiella utvecklingen kan vara lysande, de tekniska framstegen häpnadsväckande, men saknas humanism, det mänskliga, blir kulturen haltande, blir den ej fullvärdig. Det ligger i sakens natur att dessa humanismens tillgångar inte kan mätas med måttstock eller uppskattas med pengar. Icke desto mindre är de högeligen reella, dessa

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

värden, utan vilka vår kultur skulle sjunka ner i grå torftighet», tryckte han på en kärnfråga i dagens läge.

Jag är rädd för att om försvaret skall dana individen från vaggan till graven samt svenskt samhällsliv i övrigt, detta kommer att innebära en successiv återgång till ett andligt tidskede, där både inre och yttre samhällsliv bestämdes av makt. För vapen viker rätt, och det ligger en hel del i de bekanta orden: Förtrycket nämns försvar, och rätt är det som lyckas.

I omvärlden, det skall vi komma ihåg, sitter i dag militären i högsätet. Detta gäller inte bara i fråga om arméerna, utan den har jämväl den politiska ledningen i de mäktigaste länderna. I en kritisk situation kan ett dominerande militärt inslag i både den militära och den civila administrationen liksom bestämmanderätten över medborgarna bli en avgörande faktor inte blott mot yttre fiender utan även när det gäller utformningen av den inre livsföringen. Våra militärer tänker och handlar självfallet på det sätt deras militära fostran lär, och de överskattar därför ofta den militära sidan men underskattar andra medel och vägar, när det gäller att komma till rätta med fredens problem.

Jag vill erinra om att världen i dag rustar i fruktan för krig. Vi utnyttjar de produktiva och mänskliga krafterna till bristningsgränsen, och detta i sin tur hindrar oss från att ge den hjälp till underutvecklade och nödlidande länder och folk, som dessa skulle behöva för att komma bort från fruktan och nöd och för att det skulle skapas förståelse för fred.

Då Per Albin Hansson den 12 oktober 1939 talade om den svenska beredskapen sade han bl. a.: »Först nämner jag den andliga beredskapen. För ett folk som vill vara neutralt har den mentala utrustningen stor betydelse. Denna utrustnings väsentliga element är en stark kärlek till freden, parad

med en vilja till hävdande av friheten, rotad i vad vi närmast kunna benämna fosterlandskärlek.» Han fortsatte: »Kärleken till fosterlandet ligger latent i det svenska folket, men viljan att värna är icke oberoende av känslan av delaktighet av andel och ägande.»

Jag hade tillfälle att år 1935 resa med Nordiska folkhögskolan genom olika stater i Europa, däribland Tyskland och Baltikum. Den militarisering av ungdomen och övriga medborgare som jag såg på olika platser i Hitlers rike gav uttryck för en våldets fanatism som var oerhörd, liksom man kände att revolvern hölls redo, om orden kultur och förnuft skulle fällas. Vad detta förde till vet ni nu alltför väl.

Även efter den förskräckliga tragedien av krig och elände är vi nu på nytt i ett läge, där rustningens vindsnurra går för högtryck. Alla känner sig hotade, alla måste rusta mer och mer. Men alla säger även att de vill fred. Om ingen vågar eller vill bromsa denna vansinnets karusell utan i stället bara ständigt ökar farten, måste en dag katastrofen komma.

I en motion i första kammaren 1945 hette det: »Vårt näringslivs och våra vetenskapliga institutioners resurser till forskning och nykonstruktion måste ständigt vara mobiliserade till nyskapande arbete på krigsmaterielområdet.» Motionärerna sammanfattade sitt resonemang i en pliktdeklaration, där det sades: »Härvid kan man, om varje man och kvinna skall komma på sin rätta plats, icke bygga på frivillighet utan på plikt: värnplikt, civiltjänstplikt, plikt att utföra nödvändiga arbeten för försvaret eller försörjningen, samt, sist men inte minst, plikt för industriens, jordens och transportmedlens ägare att ställa sina resurser till försvarets förfogande.»

Det är den totalitära maktens syn på militären inom staten.

Nu kanske någon av kammarens ledamöter säger, att detta är ett citat ur nå-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

gon av major L. Tingstens broschyrer från sekelskiftet, där det bl. a. hette: »Krigslydnaden — det är den egna personens fullständiga uppgående i förmannens vilja och tjänstens föreskrifter — måste behärska den hos varje individ inneboende självbevarelsedriften, den måste vara starkare än fruktan för döden.» Nej, det var inte motionärerna som citerade, det var medlemmarna i Sveriges kommunistiska parti herrar Nils Holmberg och Sven Linderot, som å sitt partis vägnar var författare och motionärer.

Tyvär! har motionärerna blivit bönhörda praktiskt taget i hela världen. Följden är att krigets språk blivit världsspråk, och det är fara värt att krigets melodi spelas av så dominerande jätteorkestrar, att de gör fredens, kulturens och humanismens melodier till en spröd spinettstämma, som drunknar i larmet.

Herr talman! Jag är rädd för att Sverige håller på att glida in i de stora orkestrarnas skara, där fredens melodi lätt kan glömmas och där ständiga rustningsökningar suggererar oss till åtgärder, som kommer oss att glömma bort människorna och humanismen. Våra militärer ges alltför många, ja nästan totalitära maktbefogenheter inte blott över militären utan jämväl över civilbefolkningen och näringslivet, maktbefogenheter som åtminstone på mig verkar skrämmande, ty de har missbrukats i andra länder, och de kan även tänkas bli missbrukade i vårt demokratiska land.

Jag tvivlar inte på militärens lojalitet mot en politisk regim, men en politisk regim ändras lätt, och inrikespolitiska intressefrågor kan skapa situationer, där mycket kan hända. För en demokrati måste det alltid vara svårt att välja den riktigaste avvägningen för utformningen av försvaret, ty för en demokrati måste andra regler gälla i fråga om försvarets ställning både i militärt och civilt avseende än för diktaturerna.

Jag förstår mer än väl att man kan säga: Är gränsen för försvarets kostnader nu nådd, om man tar bort de 200 miljonerna ur budgeten såsom jag har föreslagit? Jag är medveten om att ingen i detta land kan ge något annat svar än ett subjektivt uppskattningssvar, ty försvarskostnader under exempelvis ett krig kan bäras i förvånansvärt stor utsträckning av länder, som under fredstid närmast betraktas som konkursmässiga. När jag därför i min motion yrkar nedsättning av försvarsanslaget är det med utgångspunkt från att man skall söka utgå från de normala och bedömningsbara ekonomiska resurser som vi har samt fördela dem efter regler, där försvarsbudgeten inte behandlas som mest gynnad nation och de andra utgiftsposterna blir satta på bantningskur.

Om man följer försvarskostnadernas växt från de cirka 140 miljonerna fram till de 2 000 miljonerna — eller som jag föreslår 1 900 miljonerna kronor — på cirka 15 år, måste man säga, att den begränsning som jag föreslår näppeligen kan betraktas som ett försvagande av försvaret eller en försvarsovilja. Jag syftar ju endast på ett försök att begränsa våra utgifter till en måttlig grad. Ja, jag vågar även göra det påståendet, att försvaret icke på ett ekonomiskt försvarbart sätt har förmåga att förbruka ett större belopp än det av mig föreslagna. Måhända skulle prutningen kunna bli mycket större om vi kunde tvinga fram en rationalisering och en effektivisering av vår försvarsorganisation. Tänk om vi bara kunde få bort gradtänkandet och andra krusiduller både hos ordinarie militärer och civilförsvaret, för att inte tala om vår lottakår! Jag har nästan en känsla av att detta krusidull är militarismens förbannelse. Dess praktiska uppgift påminner om kejsarens nya kläder; sådant har förmåga att konservera dumheten. Tyvärr är det väl på det sättet att vi har alltför mycket folk med grader, pappersmeriter

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

och maktbefogenheter, som skulle göra försvaret den största tjänst om de fortast möjligt sökte sig över till en annan verksamhet. Detta skulle innebära ett stärkt försvar till mycket lägre kostnader.

Herr talman! Jag vill med det här anförda understryka att jag anser, att vi har nått en gräns för våra försvarskostnader, som icke utan andra faror för fred och demokrati bör överskridas. Skall vi ytterligare stärka vårt försvar för fred, demokrati, frihet och mänskovärde, gör vi detta icke genom att oupphörligt stegra försvarsutgifterna och öka militärens militära och civila maktbefogenheter. Vi skyddar vårt land mot ofärd — personellt, andligt och materiellt — genom att vi koncentrerar våra resurser på att utbygga vår kulturella, sociala och ekonomiska beredskap, där humanismens värden blir motvikt mot försvarets negativism, samtidigt som vi inriktar arbetet på att trygga freden även genom en positiv hjälp till folk som lider av materiell och andlig nöd.

Det måste vara en ständig fara för en demokratisk stat att ha ett växande försvar. Det måste tuktas. Efter vad jag kan förstå kan detta icke ske med mindre än att vi på det andliga planet skapar ett motvärn som är starkt. Ingen kan säga, att jag på något sätt skulle vilja nedvärdera betydelsen av ett starkt försvar. Men jag måste säga, vilket jag också i min motion har understrukit, att vi måste söka lämna plats även för andra reformer i det sammanhanget.

Jag har också understrukit att vi vad beträffar ekonomiseringen av försvaret bör försöka ordna även den frågan i det här sammanhanget, och jag vill bara kort och gott deklarerat att jag har den uppfattningen, att jag, om nu försvarskostnaderna skall ta så mycket pengar i anspråk, hoppas att riksdagen inte så småningom skall ställas i den situationen, att vad gäller de kulturella och sociala reformerna förutsättningen för

genomförandet av dessa är, att vi inför indirekta skatter som skulle ytterligare drabba de bredare folkmassorna. Jag vill göra den deklarationen redan nu, ty det finns tongångar från den svenska arbetarrörelsens sida som ger anledning att säga ifrån, att den situationen hoppas vi slippa undan.

När ett enhälligt statsutskott har avstyrkt min motion och som vi hörde av herr Ståhl partiledarna på förhand har givit försvarsbudgeten sin välsignelse och smörjelse, så är det ju självklart att riksdagen över huvud taget inte skall, enligt herr Ståhls sätt att se, ha någonting att anmärka i det sammanhanget. Visst är det svårt att ändra på ett statsutskott, som har en sådan gyllene försvarare som herr Ståhl, i vad gäller att uppge principer och konstitutionella rättigheter, men jag undrar om det inte ändå vore skäl för riksdagen att åtminstone rent opinionsmässigt säga ifrån, att nu har försvarskostnaderna kommit till en höjd och nu har försvaret gripit in i fråga om såväl det militära som det civila livet i det här landet, att nu vill vi inte gå vidare på den vägen.

Statsutskottets utlåtande nr 4 är så konstruerat, att jag inte vet om det är möjligt att yrka bifall till motionen på denna punkt, eftersom motionen rör ekonomiska ting, medan statsutskottet, efter vad jag kan förstå, icke byggt upp sitt utlåtande efter principen att man skulle kunna ställa ett motyrkande. Utskottet har ändock hemställt om avslag på motionen som sådan. I den situation, vari statsutskottet har ställt mig, anser jag att jag för närvarande inte kan ställa något annat yrkande än om återremiss till statsutskottet av detta ärende, och därmed vill jag också understryka att jag med mitt krav på en sänkning av försvarsutgifterna med 200 miljoner kronor vill säga ifrån, att vi hoppas att vi skall slippa fortsätta att gå den här vägen under de år som kommer, såvida man inte kan säga att svenskt näringsliv har skapat förutsättningar för

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

en på bredden lagd reformpolitik. Därför, herr talman, får jag nöja mig med att yrka återremiss till statsutskottet.

Herr WARD (s): Herr talman! Efter den retoriska utflykt som vi nu har bevittnat kanske det kan vara skäl i att återvända till den aktuella fjärde huvudtiteln. De allmänna talesätt som herr Lundberg nyss begagnade kan ju faktiskt inte på något sätt belysa det ämnesområde som vi här för närvarande diskuterar.

Vad som har sagts ifrån utskottsmajoritetens sida beträffande denna huvudtitel behöver knappast kompletteras på någon viktigare punkt, och därför kan jag för min del fatta mig mycket kort.

Herr förste vice talmannen yttrade i sitt anförande att ordföranden på första avdelningen nog kunde vitsorda, att man inom avdelningen har ägnat denna sak en mycket ingående uppmärksamhet. Då jag nu råkar vara ordförande för denna avdelning måste jag säga, att vi har bemödat oss om att från både militärt och civilt håll inhämta alla de upplysningar som är erforderliga för bedömning av denna fråga.

Självklart är att avdelningen och utskottet ingalunda har kunnat förbise de ekonomiska konsekvenserna av det beslut som riksdagen nu säkerligen kommer att fatta. Vi beklagar väl allmänt, att det skall kosta så mycket att upprätthålla ett försvar som kan inge respekt och som kan vara ägnat att skydda vårt land emot angrepp. Det är beklagligt, men det är tyvärr också ofrånkomligt, så som utvecklingen på skilda håll har gått såväl ekonomiskt som tekniskt. Man kan inte komma ifrån följderna av denna utveckling.

Vi har helt naturligt också inom utskottsavdelningen mera än inom själva utskottet diskuterat frågan om avvägningen mellan de olika vapenslagen, och vi har där efter en nog-

grann prövning kommit till den uppfattningen, att för närvarande, med hänsyn till omständigheter som man måhända inte bör ingående redovisa, det mest påfallande behovet är att man förstärker vissa grenar av armén. Det har där, som förut sades, inträffat en viss eftersläpning — förklarlig, för övrigt — men man bör naturligtvis försöka att så snabbt som möjligt hämta igen så mycket som möjligt.

Därmed är ju dock ingalunda sagt att denna tioårsplan, som det här är fråga om, måste i alla detaljer fullföljas, om det nu finns några detaljer. Det kan utan tvivel inträffa förhållanden som gör en förnyad övervägning nödvändig. Utskottet har ju också mycket tydligt och klart uttalat sig på den punkten, och jag är övertygad om att försvarsministern och hans kolleger i regeringen har ungefär samma syn på den här saken.

Vi har bland annat använt uttrycket, att denna tioårsplan är en arbetshypotes. Det är ett uttryck som jag tror är väl motiverat, och jag skvallrar inte ur skolan så att säga om jag här nämner, att man också på militärt håll, på högsta ort inom försvarsväsendet, själv har sagt att detta måste betraktas som en arbetshypotes. Man är alltså inte blind och döv för krav på förnyad avvägning på den ena eller andra punkten. De socialdemokratiska motionärerna har föreslagit, att man i stället för en tioårsplan skulle bestämma sig för en trettonårsplan. Jag vet inte på vilka tekniska grunder man kommit fram till just tretton år. Tio år är en ganska lång tid. Planeringstiden är för övrigt betydligt längre för armén än exempelvis för flyget och marinen, där man rört sig med sex- och sjuårsplaner. Ifrån armén förklarar sig belåten med en tioårsplan. Nog vore det orimligt att då ytterligare utsträcka denna plan i tiden som dessa motionärer begärt. Skulle man följa motionärernas önskan bleve det i själva verket för övrigt inte en

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

trettonårsplan utan en sextonårsplan på grund av förskjutningar, som undan för undan kommer att inträda. Det är väl ändå att försöka skåda alltför långt in i framtiden att planlägga så allvarliga angelägenheter på en tid av i värsta fall sexton år.

I detta sammanhang kan jag inte alldeles förbigå vad herr Ståhl yttrade i sitt anförande. Han nämnde beträffande denna motion, att det är anmärkningsvärt, att det största koalitions-partiet ryggat sin överenskommelse. Resonemanget kan inte vara riktigt. Jag känner inte någon annan överenskommelse än den som träffats inom första avdelningen och inom statsutskottet. Motionärerna framförde självfallet sin motion innan statsutskottet hade tillfälle att ta frågan under omprövning. Överenskommelsen har träffats från början inom första avdelningen och har sedan i stort sett hållits när frågan kom fram till statsutskottet. Man kan ju inte hindra enskilda riksdagsmän att motionera som de önskar, och ingen begär ju heller det.

Jag har varit av den uppfattningen, att riksdagen även i år skulle i största endräkt kunna besluta i försvarsfrågan, och om det blir någon votering hoppas jag att denna skall utvisa en så överväldigande majoritet för regeringens och statsutskottets hemställan, att det både inför vårt eget och inför andra folk bär vittnesbörd om att vi här i Sverige ämnar upprätthålla en försvarsmakt, som kan inge respekt och — som vi hoppas — om något utifrån skulle inträffa kan avhålla någon, som möjligen vill bedriva aggression, från att antasta vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr ÅKERSTRÖM (s): Herr talman! Jag anmäler mig här som talesman för reservanterna i statsutskottet. Jag är angelägen betona att reservanternas mening vad gäller själva den grund-

tanke, som måste ligga i botten på resonemanget, inte avviker från vad flertalet i statsutskottet anser. Vi torde kunna visa, flertalet av oss, att vi här i riksdagen under åtskilliga år har medverkat till utgifter för det militära försvaret. Enbart detta ökade statskulden under kriget med omkring sju miljarder. När jag hörde herr Ståhl här uppe i talarstolen, undrade jag om han möjligen hade glömt, att de flesta av reservanterna här i riksdagen under dubbelt så lång tid som han själv fått ta del i ansvaret för mycket högre utgifter för militära ändamål än det är fråga om i dag. Men då har det också varit under förhållanden då krig rådde nästan över hela världen.

För att följa tågordningen i huvudtiteln och utskottets förslag skulle jag härefter vilja säga, att jag tillika har en blank reservation som knyter an till den punkt, där motionen om en utredning behandlas. Jag skulle till vad utskottet har sagt därvidlag bara vilja tillägga, att de fortsatta utredningar, som regeringen har möjlighet att bedriva utan riksdagens order, bör avse att komma fram till lägre kostnader för det militära försvaret för framtiden än enligt dagens huvudtitel.

Anledningen till min motion — jag är ju ensam motionär — liksom till den reservation, som numera föreligger i anslutning till denna motion, är att Kungl. Maj:ts förslag trots allt går ut på att vi skulle binda oss för en tioårsplan som kommer att medföra sammanlagda kostnader på mer än 3 miljarder kronor. Detta innebär att vi inte nöjer oss enbart med en uppskattning av våra ekonomiska möjligheter under det kommande budgetåret, utan försöker göra oss en föreställning om huruvida vi skulle orka med dessa bördor även under de följande åren. Men när man från regeringens sida liksom även på andra håll, där man vill att vi skall följa utskottsmajoriteten, har tagit ställning till denna sak, har man

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

väl ändå företrädesvis avgränsat bedömningen till nästa budgetår.

Reservanternas yrkande innebär i sak, att det bör bli ett uppskov med planens iverksättande ett år fram i tiden. Det är nog riktigt som herr Ward säger att planen måste utsträckas ytterligare i tiden, men om vårt yrkande innebär 16 år, innebär ju utskottsmajoritetens 13 år.

Utskottsmajoriteten leker tydligen med tanken att man skulle kunna i något avseende inhibera denna flerårsplan. Det är alldeles klart att det samma gäller för reservanterna.

Den årliga belastningen skulle emellertid bli lägre enligt reservanternas förslag — minskningen kan anges till 71 miljoner kronor. Vi har, sedan vi sökt komma underfund med sakinnehållet i finansplanen, måst säga oss att en förutsättning för ökade utgifter till försvaret är att andra mycket viktiga behov eftersättes. Jag tänker då på den upprustning som måste ske på många av det civila livets områden. Det behöver ske en upprustning av sjukvården, både sinnessjukvården och kroppssjukvården, och vi har vårt kulturprogram, som ju också måste tillgodoses, särskilt vad skolorna beträffar. Det finnes över huvud taget på skilda områden en mängd behov, som väl alla är överens om att vi skall försöka tillgodose så långt resurserna medger. Om vi emellertid nu tar utskottsmajoritetens förslag, kommer det säkerligen — reservanterna är eniga på den punkten — att visa sig att man får pruta av på anspråken på dessa andra områden. Vi måste vara medvetna om den konsekvensen.

När det är fråga om de totala försvarsutgifterna, rör man sig med förkärlek med siffror som visar den procentuella andelen av den samlade nationalinkomsten; ibland talar man också om procent av driftbudgetens samlade utgiftssumma, och det har nämnts siffrorna drygt 5 procent, resp. 25 pro-

cent. För egen del tror jag att det är mer upplysande att göra en jämförelse med skatterna. Om vi håller oss till den siffra för försvarsutgifterna, som redovisas i fjärde huvudtiteln och som avser att ange det belopp, som skulle förbrukas under det kommande budgetåret, inberäknat även försvarets kapitalbudget, så uppgår denna siffra till — såsom jag redan i motionen angivit — 2 150 000 000 kronor. De ärade kammarledamöterna torde emellertid ha klart för sig att denna siffra inte innefattar alla utgifter som rätteligen hör till det militära försvaret, och om vi alltså därtill lägger pensionskostnaderna, civilförsvarets kostnader liksom även — det är visserligen en temporär utgift, men jag tycker dock att man bör erinra därom i detta sammanhang — kostnaderna för vad vi får lov att göra beträffande en del vägar och broar i anledning av köpet av stridsvagnar från England, så skall vi finna att det tillkommer en inte så liten extra utgiftspost. Sammanlagt representerar sålunda försvarsutgifterna minst 32 procent av det belopp som beräknas inflyta i form av skatter under det kommande budgetåret.

Vill vi göra ett annat räkneexperiment, kan vi ta den direkta inkomst- och förmögenhetsskatten, som beräknas ge 4 miljarder kronor. Om jag sedan i försvarets kostnader räknar in allt vad jag tidigare angivit och alltså kommer upp till ett belopp av minst 2,3 miljarder kronor, måste vi för försvarsutgifterna avdela ungefär 57 procent av det belopp som inflyter i direkta skatter. Alla ledamöter av denna kammare som med förkärlek brukar i tal och skrift upplysa svenska folket om att det finns stora möjligheter till skattesänkningar — och man avser väl då de direkta statsskatterna — borde hjälpa till att också upplysa om vad som är huvudanledningen till att vi har så höga direkta statsskatter.

Innan jag slutar mitt anförande,

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

herr talman, vill jag till frågan om effekten av det yrkande reservanterna ställt tillägga — denna effekt har jag redan sökt klarlägga — att även om det vi förordar förefaller att leda till en försvagning av den militära beredskapen och ett ingripande i själva organisationen, så måste vårt förslag jämföras med det Kungl. Maj:t framlagt. Vårt förslag innebär självfallet inte någon försvagning av vår nuvarande organisation.

I fråga om herr Ståhls resonemang om uppgörelsen i första avdelningen så skulle jag möjligen kunna säga, att jag ju varit i statsutskottet sedan 1941, således några år längre än herr Ståhl. Jag har fått lära mig att man visst kan träffa en överenskommelse inom en avdelning som går ut på att avdelningen står enig vid det gemensamma sammanträdet i det stora utskottet, vilket underlättar för avdelningen att genomdriva sin mening. Detta är emellertid någonting helt annat än det krav, som herr Ståhl och även någon stockholmstidning haft på en sådan uppgörelse.

Till sist är det, herr talman, självklart, att även vi reservanter lärt oss — detta har jag även antytt tidigare — att frågan om försvarskostnaderna här i landet är beroende av hur vi bedömer det utrikespolitiska läget. Jag vill deklarerat att vi reservanter är eniga om att vi inte nödvändigtvis behöver bedöma det utrikespolitiska läget så allvarligt, att vi på grund därav skall avstå från vårt yrkande i detta fall.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få anmäla, att jag under punkten 43 kommer att ställa yrkande om bifall till reservationen.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag skall inte göra några erinringar mot vad herr Åkerström yttrat i sak, eftersom avdelningens ordförande, herr Ward, redan påvisat konsekvenserna och innebörden därav.

Däremot noterar jag med ett visst nöje, att herr Lundberg nu kommit till en sådan insikt, att han fallit ifrån sitt yrkande om bifall till sin motion. Han har tydligen kommit underfund med det enkla sammanhanget, att man inte kan skära ned 10 procent av beklädnadsanslaget, 10 procent av sjukvårdsanslaget o. s. v., eftersom man omöjligen kan behandla en huvudtitel på det sätt, som han föreslagit i motionen. Jag beklagar, att han inte kom till denna insikt innan han väckte motionen.

Jag begärde ordet för att säga några ord i anslutning till ett par tidigare anföranden. Det är alldeles självklart — och detta har jag också understrukt i mitt första anförande så starkt jag kunnat — att jag inte ett ögonblick ifrågasätter varje riksdagsmans rätt att följa sin uppfattning även om den är, höll jag på att säga, aldrig så felaktig. Detta är en sak för sig. Det är väl dock en annan sak när man, som vi i detta fall gjort, försöker träffa en överenskommelse inom en avdelning — någonting annat är det ju inte fråga om — och anstränger oss för att få ett beslut i enighetens tecken. Denna riksdagsinstans har väl då rätt att vädja till riksdagsmännen att följa förslaget. Å andra sidan har väl också riksdagsmännen både rätt och anledning att allvarligt pröva, om man inte på den punkten vill och kan övervinna vissa mindre betydande olikheter i sin uppfattning för att åstadkomma ett beslut i enighetens tecken. Detta är icke att göra avkall på självständighetskänslan. Ännu mindre är det fråga om att undertrycka någon enskild mening. Det är den form av samverkan man använder i en demokrati, och den är i många fall sund. Det är även den form av samverkan som vi från vårt håll i detta fall försökt använda, herr talman. Jag tror att det varit lyckligt om en sådan samverkan hade kommit till användning på en ännu bredare basis än som blivit fallet.

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle: Herr talman! Jag vill börja med att till herr Ståhl säga, att det var det sätt, varpå statsutskottets utlåtande är uppbyggt, som föranledde mig att uttryckligen säga, att det troligen finns formella hinder mot att ställa något yrkande på denna punkt. Men eftersom jag kanske kan förutsätta, att ledamoten av statsutskottet herr Ståhl har bättre reda på vad som rent formellt gäller än presidiet yrkar jag, under förutsättning att några formella hinder inte föreligger, bifall till min motion.

Då man talar om de olika posterna, skulle jag till det vilja anmärka, att vår försvarsbudget är som en igelkott. Den är uppbyggd på det sättet att det är omöjligt att bryta ut särskilda punkter. Jag har förutsatt, att eftersom frisyren av denna igelkott skötts av överbefälhavaren, av försvarsministern och finansministern innan den presenterades i riksdagen efter regeln att den skall göras riktig ur olika synpunkter, är det omöjligt att bryta ut en enstaka tagg på igelkotten och putsa den. Man måste träffa det hela, och jag har därför också i min motion sagt, att det vore rimligare att låta försvarsbudgeten i fortsättningen omfatta en summa, som motiverades, än att presentera den på det sätt man för närvarande gör, ty då finge riksdagen möjlighet att göra prutningar på de olika försvarsgrenarna och överbefälhavaren hade möjlighet att göra de anpassningar under det löpande budgetåret som kunde vara erforderliga för att tillfredsställa olika önskemål. Det skulle även stimulera de olika försvarsgrenarna till att inte omedelbart göra av med de anslagna medlen för att inte komma i underläge vid uppgörandet av en ny budget.

Herr WARD (s) kort genmäle: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig mera i denna debatt, men jag skulle verkligen vilja framställa en fråga till

min vän herr Lundberg. Menar verkligen herr Lundberg, att det skall vara utskottets uppgift att, med anledning av en enskild motion, sitta och räkna om varenda anslagspost i en huvudtitel, som innehåller bortåt ett par hundra punkter? Tror verkligen herr Lundberg att det är möjligt för någon inom utskottet att verkställa en sådan operation?

Vidare vill jag fråga vad man skulle vinna med en återremiss. Menar herr Lundberg, att utskottet skall ta upp hela huvudtiteln till förnyad prövning och börja pruta på samtliga punkter för att nå fram till den nedskärning på 10 procent, som här föreslås? Menar herr Lundberg att vi skall pruta på de värnpliktigas avlöning, på kosthållet o. s. v.? Det vore ju orimligt att göra någonting sådant.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Därest det icke ges någon formell möjlighet att ställa ett sådant yrkande på denna punkt är ju min motion ur räkningen, och det är detta jag reagerat emot. Enligt de upplysningar jag har fått är den enda möjligheten att ställa ett yrkande om återremiss. Med tanke på försvarsbudgetens konstruktion är jag medveten om att det kan vara svårigheter för utskottet att göra omräkningar. Denna konstruktion ger inte heller några möjligheter till nedprutningar på de enskilda punkterna, och därför har jag velat föreslå en sänkning av hela försvarsanslaget.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON: Herr talman! Jag begagnar tillfället att till att börja med notera, att ingen av de talare, som hittills deltagit i debatten, har deklarerat något annat än en positiv försvarsvilja, en vilja att värna om vårt land, att värna om vår frihet och att värna om de värden, som jag

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

är övertygad om att svenska folket sätter så högt pris på. Till och med kommunisterna har i sin motion deklarerat en positiv försvarsvilja, även om jag måste säga, att deras förslag närmast ger intryck av att deklarationen varit ett vådaskott.

Jag kan mycket väl förstå den allmänna oro som man givit uttryck åt beträffande försvarsbördornas tendens att öka. Min avsikt har emellertid varit att få fram de verkliga kostnaderna, att åstadkomma en planering för framtiden, som kan förbilliga utgifterna och som framför allt för riksdag och folk klargör vad vårt försvar, med den organisation som beslutats, egentligen går till ekonomiskt. Jag har ifrån den utgångspunkten ingenting annat än gott att säga om formuleringen som utskottet har avgivit i anledning av den motion som väckts av herr Ståhl i denna kammare. Jag fattar den bl. a. på det sättet, att utskottet — och jag inregistrerar icke utan tillfredsställelse, att herr Ståhl helt varit inne på dessa linjer i dagens debatt — ser på läget ungefär så här: Hur ter sig utsikterna för vårt land i dag? Ja, vi får mottaga många nyheter utifrån världen. De ger kanske inte någon direkt anledning till oro, men de inbjuder knappast till att med korslagda armar avvakta en tidpunkt, då *alla* är ense om den tekniska avvägningen av våra vapen. Jag fattar detta så, att utskottet i likhet med regeringen anser, att vi redan nu måste planera för framtiden och för att avhjälpa påtagliga brister. All erfarenhet visar nämligen, att man inte handlar mer överlagt och logiskt när olyckan en gång överrumplande kastar sig över ett folk. Det är för sent att handla när problemen kommer rullande fram över en nation som vågorna i en storm.

Jag vill emellertid också understryka, att denna debatt har haft sitt värde i ett annat avseende. Det har sagts, att när regeringen icke visat någon benägenhet att i tid överlägga med repre-

sentanter för de andra partierna och i förväg träffa överenskommelser, detta skulle vara ett uttryck för regeringens och kanske i första hand försvarsministerns avsikt att mörklägga försvarets brännande problem. Min avsikt är i själva verket den motsatta. Min principiella inställning, om jag nu skall gå in på den, är att man skall ge riksdagens ledamöter så stor rörelsefrihet som möjligt och ge dem möjligheter att som i dag deklarerera sina meningar. Då får man nämligen ett starkare och klarare bevis för det parlamentariska underlaget hos de förslag som regeringen framlägger. Vi ser i dag huru som diskussionen just med utgångspunkt härifrån har visat en nyansskillnad jämfört med vad som sades vid remissdebatten så till vida att man beträffande betydelsefulla ting kunnat komma överens i utskottet, med undantag för den reservation som har avgivits av några socialdemokratiska ledamöter.

Det har sagts att vi skall iaktta sparsamhet. Jag är den förste att vilja instämma i detta. Jag kan försäkra herr Lundberg, att det finns intet som är mig mera angeläget, och jag tror jag kan säga, att jag i det avseendet understöddes av militärledningen. Den är angelägen om att de medel som anslås används på ett rationellt och förnuftigt sätt.

Jag skulle kanske härutöver beträffande herr Lundbergs anförande ändock vilja göra vissa erinringar till honom. Han tycktes hysa en gnagande oro för att vad som nu sker i detta land skulle innebära att människorna även hos oss skulle tas om hand, som han uttryckte det, av militärerna från vaggan till graven. Han försökte sedan understryka sin uppfattning med citat av Per Albin Hansson. Men, herr Lundberg, även om vi inte är anhängare av metoden att övertyga med våldet, kan vi tvingas till det i ett kritiskt läge. Utvecklingen visar att demokratien måste kämpa, kämpa för sin frihet och

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

för sin självständighet. När Per Albin Hansson citeras vill jag påminna om att han om någon tidigt insåg behovet av att inte bara tala om fosterlandskärleken utan också vara beredd att göra de offer som behövs för det fosterland, som man omfattar med sin kärlek.

Herr Lundberg talade därefter om sina besök i nazismens Tyskland före det senaste världskriget. Jag är övertygad om att även han inför vad som den gången skedde var behärskad av den motståndsvilja som de flesta av oss här i landet hyste. Det är alltså inte ur den synpunkten han kan komma till sin slutsats, att vi militariserar detta land därför att demokratin till sitt försvar kan tvingas använda sig av militära maktmedel.

Jag vill i anslutning till vad som nyss har sagts understryka ytterligare en sak. Min erfarenhet — även om den kan sägas vara ringa, eftersom jag inte så länge har innehaft den post där jag nu sitter — är att militärerna *inte* är intresserade av att det skall bli krig. Det är snarast motsatsen som är fallet, herr Lundberg, ty de har möjlighet att bilda sig en klarare föreställning om vad ett krig innebär än vad vi civila har. Vår fantasi räcker inte till för att för vår inre syn måla den fruktansvärda verklighetens skräckbilder. Det kan militärerna på grund av sina kunskaper och insikter. Och deras slutsats måste bli att det försvar vi skaffar oss i första hand skall vara till för att hålla oss utanför krig.

Herr Åkerström gjorde i sitt måttfulla och sansade anförande åtskilliga reflexioner som jag mycket väl kan instämma i. Jag är överens med honom om att *om* vi levde i en värld som inte var så vanvetting, skulle vi kunna göra besparingar som kunde användas för allt detta som vi önskar: byggande av nya skolor, flera bostäder och sjukhus o. s. v. Men nu är det så att vi lever i en värld där vi tvingas att vidta åt-

gärder till vårt försvar, och beträffande dessa åtgärder skiljer sig inte herr Åkerströms och min uppfattning till arten utan endast till graden. Det gäller ett bedömande av vad som kan vara nödvändigt i det nuvarande läget. När jag haft att göra mina avvägningar har jag kommit till den slutsatsen, att man får säga vad man vill om skolor, sjukhus och bostäder och allt sådant som vi innerligt önskar, men det finns bara en olycka som skulle vara ännu mera ödesdiger än att vårt land drabbades av krig, nämligen att vårt land genom omständigheternas makt tvingades övergå från verkligheten till historien. Med utgångspunkt från detta betraktelsesätt vill jag använda tillfället att säga, att man inte enbart får betrakta våra försvarsutgifter såsom en negativ post. Man får inte heller, som i alltför stor utsträckning sker, betrakta militärpersonalen såsom improduktiva element i samhället. Deras existens och de utgifter vi har för vårt försvar *kan* nämligen innebära att vi undviker det som vi mest av allt rädes med det undantag jag förut angivit, nämligen att vi dras in i krig. Även våra försvarsutgifter har sålunda en positiv betydelse, och därför måste man också tillbakavisa de alltför ofta förekommande uppfattningarna om att militärpersonalen skulle utgöra en enbart tärande del av vårt samhällsliv.

För att gå över till reservationen vill jag understryka, att regeringen redan har prutat ned arméchefens förslag till materielplan med 250 miljoner kronor. Herr Åkerströms förslag kan tydas på olika sätt. Herr Ward gjorde gällande, att den plan han lägger fram inte blir en 13-årsplan utan en 16-årsplan. Man kan också säga, att han utöver de 250 miljoner regeringen har prutat under 10-årsperioden vill ytterligare pruta 715 miljoner kronor. Att ovanpå de 250 miljonerna pruta 715 miljoner är inte småpotatis, herr Åkerström! Regering-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

ens förslag innebär redan att armén måste bringa ned sin organisation under kommande år. Herr Åkerströms förslag innebär, att vi måste bringa ned fältarméns nuvarande organisation med ungefär en tredjedel. Jag ställer frågan: Kan vi i nuvarande utrikespolitiska läge handla på det sättet? Även om jag är helt överens med herr Åkerström i hans allmänna ekonomiska resonemang om våra svårigheter, måste man ändå säga sig att vi får vara beredda att åta oss en del offer. Om vi jämför offren, som herr Ståhl påpekat tidigare, med vad som sker i andra länder och vi tar hänsyn till vilken del av bruttonationalinkomsten som vi lägger på försvaret, är vi bland dem som offrar minst i världen. Det är så, även när vi kommer till dessa stora belopp. Och om vi går till nästa budgetår är detta ännu mera påtagligt, trots den nu diskuterade höjningen av försvarsbudgeten.

Skall jag påpeka någonting ytterligare bör det vara, att det av reservanterna föreslagna anslagsbeloppet för nästa budgetår — 239 miljoner kronor vill jag minnas — erfordras praktiskt taget helt för betalning av redan utlagda beställningar. Dessa uppgår nämligen till mellan 220 och 240 miljoner kronor — jag kan inte säga exakt huru mycket. Planens igångsättande kommer alltså genom det förslag herr Åkerström framlagt att från början uppskjutas ett helt år, bortsett från beställningarna av centurionvagnarna.

Herr talman! Jag har bara velat göra dessa erinringar, och jag kan sluta med att ge min uppskattning till känna för det sätt på vilket utskottet har behandlat fjärde huvudtiteln. Jag kan understryka att den smidighet, som utskottet påtalat i anslutning till den utveckling, som ständigt fortskrider, tyvärr i alltför starkt accelererad takt, på det militärtekniska området, är en sak som jag givetvis från mina utgångspunkter ingenting har att erinra emot.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle: Herr talman! Gentemot herr statsrådet skulle jag vilja säga, att mitt anförande gav väl uttryck för att jag menade att man inte bara skall tala om demokrati utan att man jämväl skall kämpa för den. Men i kampen för demokratin tillmäter jag stor betydelse, om vi utöver den militära även gav den kulturella, sociala och ekonomiska sektorn de resurser och möjligheter, som behövs för att även från det hållet kunna bygga ett försvar för demokratin.

Då det sagts att jag skulle hävdad att militären skulle vara särskilt intresserad av krig och då jag talade om Tyskland, vill jag betona, att när civilbefolkningen endast får del av en militär fostran, är man oerhört angripbar i olika avseenden. Om den kulturella fronten inte är tillräckligt stark, brytes försvaret ned även på den inre fronten, när det gäller de civila och demokratiska värdena.

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Ännu 1946 räknade finansministern med en årlig försvarsbörda av 650 miljoner kronor på längre sikt. Men sedan Sverige anslöt sig till Marshallplanen har försvarsutgifterna tredubblats, och ingenting tyder som sagts på att höjdpunkten nu uppnåtts med den inställning som regeringen ådagalagt.

Regeringen och utskottet åberopar sig på den militära sakkunskapens krav. Det är denna sakkunskap som håller i taktpinnen. Ibland låtsas visserligen regeringen pruta ner dess anslagskrav med några procent, men det verkar mycket formellt. Man får intrycket av en parlamentarisk kurragömmalek som den militära expertisen dirigerar, när den formulerar sina önskningar. Den tar till med prutmån.

Om regeringen är i händerna på den militära sakkunskapen, så gäller det i ännu högre grad om statsutskottet. Utskottet talar om för oss att om det eller

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

det antalet miljoner inte voterar, kommer så och så många formationer att inte vara fullt modernt utrustade. I verkligheten är det så, att om den militära sakkunskapens ord skall tillmätas avgörande betydelse, så kommer alltid större delen av stridskrafterna att vara både omodernt och otillräckligt utrustad. Den snabba tekniska utvecklingen gör, att varje år åstadkommes förändringar på olika områden som gör dagens stridstekniska moderniteter till morgondagens antikviteter.

Det är härvidlag tillräckligt att betrakta frågan om flygmaterielen skall förnyas på sex eller sju år. Den militära sakkunskapen har utan tvivel rätt från sin utgångspunkt — sju år är en lång omloppstid. Sex år vore ur dess synpunkter bättre, fast det kommer väl att kosta närmare över en miljard kronor mer med en sådan modernisering. Jämförelserna kan dras ut nästan hur långt som helst på detta område.

Tidigare har dock det civila förståndet försökt hålla igen inför den militära sakkunskapens krav. Därför sköt man ännu under andra världskriget ihjäl några miljoner människor med artilleri, som i vissa fall gjorde tjänst redan i 1871 års fransk-tyska krig och som kanske inte ens var fullt modernt då.

Efter varje krig har den militära sakkunskapen uppbyggt regeringar och parlament med mer eller mindre fantasirika framställningar om den revolution i krigskonst och krigsteknik som inträffat och som ställer helt nya krav. Efter första världskriget talade man om gas- och flygkrigets faror, om stridsvagnsvapnets avgörande betydelse m. m. Det hindrade inte, att andra världskriget avgjordes med konventionella stridsmedel, främst av infanteri och artilleri, medan de uppreklamerade nya stridsmedlen, i den mån de kom till användning, spelade rollen av hjälpmedel — för all del mycket vik-

tiga sådana — till de konventionella vapnen och stridskrafterna.

Den stat som mer än alla andra litade till de nya stridsmedlens, den nya teknikens och den nya revolutionerande krigskonstens irläror, Hitler-Tyskland, fick se sig besegrad av dem, som tog de nya stridsmedlen för vad de var och använde dem med förnuft.

Amerikanarna har nu övertagit Hitler-Tysklands roll både när det gäller att hota folken med krig och att skapa föreställningar om revolutionerande förändringar i krigsteknik och krigskonst. De har prövat sin krigskonst och sin ultrateknik i Korea i snart tre år. Enligt egna uppgifter har de fällt fler flygbomber och skjutit i väg flera artilleriprojektiler än vad de gjorde under hela det andra världskriget. Troligen har de också förlorat fler soldater i Korea än under det andra världskriget. Men den enkla sanningen, som de nu också själva erkänner, är, att de tillsammans med sina vasaller sitter fast i det koreanska moraset, att de gjort ett fruktansvärt fiasko med sin teknik och sina teorier och att det hela bara kan sluta med fiasko för dem.

Deras propaganda har gått ut på att tekniken skulle ersätta människor, men de har inte bara funnit, att detta varit grundfalskt, utan också att de har den största armé av krigströtta som väl något land haft. 47 000 USA-soldater har nämligen enligt förre presidenten Truman deserterat från stridslinjerna. Så är det med hela denna tekniska resonemang när det kommer i belysning av erfarenheten.

Den nuvarande brittiske premiärministern Churchill berättar i sin bok om det första världskriget »Det stora kriget» vilka avancerade planer som uppgjordes av de engelsk-franska staverna och regeringarna för att föra över kriget till Skandinavien i syfte att rikta ett hugg mot Kaisertysklands norra flank. Det fanns emellertid för

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

obetydligt med bajonetter i Skandinavien för att göra ett sådant företag riktigt räntabelt, och dessutom räknade man med att de små skandinaviska folken skulle sätta sig till motvärn. Eftersom det fanns fler bajonetter att vinna i söder, särskilt den italienska armén, valde västmakterna den sydliga flankstöten. Endast på grund därav fick Skandinavien vara i fred.

I höstas utgavs en av de brittiska myndigheterna auktoriserad bok om de engelsk-franska planerna på att under det andra världskriget ockupera Skandinavien. Därmed ville vederbörande blotta Hitlertysklands norra flank, avlasta trycket på västfronten, avstänga tillförseln av svensk järnmalm till Hitlertyskland och vinna de skandinaviska stridskrafternas understöd. Endast det faktum att Hitlertyskland var kvickare i vändningen och ockuperade Danmark och Norge gjorde, att dessa planer måste skrinläggas. Men även därefter spökade de i staber och regeringar. Speciella planer uppgjordes för att ockupera södra Sverige, för att bombardera gruvorna i norr jämte hamnarna i Luleå och Oxelösund och för att genom sjökrigföring i Östersjön hindra malmtransporterna till Tyskland.

Ännu i krigets sista skede hotade den amerikanske ambassadören Griffith att genom bombning ödelägga Göteborg för att framtvunga en förändring av den svenska handelspolitiken. Utom hans eget erkännande har bankdirektör Wallenberg intygat hotet.

De fakta som vi har att hålla oss till är alltså, att Sverige respektive Skandinavien under både det första och andra världskriget låg under permanent krigs- och ockupationshot från västmakternas sida. Inga motsvarande planer har påvisats eller ens antytts österifrån. Däremot fick som bekant vårt land verkliga handtag av Sovjetunionen när det gällde att värna fre-

den och den nationella oavhängigheten.

Nu förberedes febrilt ett nytt världskrig. Men nu har i motsats till tidigare västmakterna redan satt sig fast i Danmark och Norge. Dessa länder bygger baser åt Atlantblocket, och deras stridskrafter står under högsta befäl av amerikanska generaler. Här har både herr Skoglund och herr Ståhl erinrat om att Danmark och Norge genomfört 18 månaders värnplikt. Det hör kanske tilläggas, ty det är betecknande för dessa länders ställning nu, att det sker på amerikansk order. Jag medger utan vidare, att detta har väsentligt försämrat Sveriges strategiska läge och skapar ett allvarligt krigshot mot vårt land.

Vi har fått en påminnelse om detta genom det pågående arbetet för att bygga ut Trondheim till en första klassens krigsbas. Hamnen är redan utvidgad till stormaktsformat. Nidarosälvens fåra har förändrats. En väldig militär upplagring och förberedelse äger rum. Det talas om planer på att väsentligt öka järnvägens kapacitet mellan Trondheim och Storlien. Även planer på en autostrada å samma sträcka dryftas. Det är en märklig bakgrund till den norske kungens vänskapsbesök i Stockholm i dessa dagar.

Det finns även svenskar som lär vara positivt intresserade för denna verksamhet och beredda att hjälpa till med densamma. De tröstar sig med att sådana baser är nödvändiga och nyttiga i det mycket propagerade och planerade kriget mot Sovjetunionen. Sunda förnuftet säger väl ändå att för lantmilitära stridshandlingar mot Sovjetunionen fyller en sådan bas i mellersta Norge ingen egentlig uppgift — därvidlag måste väl de nordliga och sydliga delarna av Norge ligga närmast till hands. En armébas i mellersta Norge kan ju bara ha direkt betydelse i en krigsoperation mot Sverige.

Det kanske säges att en sådan ope-

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

ration vill det norska folket inte medverka till. Det är också vår mening. Men, såsom Morgon-Tidningen för några veckor sedan framhöll, har både Norge och Danmark förlorat sin handelsfrihet i de militära avgörandena.

Det som nu sker återkallar i minnet Hitlergeneralen Baimlers bok om de tyska krigsplanerna mot Sverige under andra världskriget. Han erhöll genom general Falkenhorst i Norge det tyska högkvarterets order att utarbeta en operationsplan för att militärt överflygla och ockupera Sverige. Denna plan som kallades Operation Polarräven hade som en avgörande betingelse ett utfall från Trondheim över Storlien, Östersund till Sundsvall för att skära av den svenska midjan och dela landet i två delar.

Han berättar också om att denna operationsplan upprättades på grundval av de informationer som den tyske spionchefen general Uthman erhöll i Sverige genom försvarets kommandoexpedition. Dåvarande chefen för kommandoexpeditionen, general Kjellgren, har som bekant i en bok i fjol påmint det svenska folket om de order han hade av dåvarande försvarsministern gentemot general Uthman: »Håll honom för fan på gott humör!»

Jag frågar mig inför detta: Vilken målsättning har då det svenska försvaret? Hur uppbygges våra krigsplaner? Finns det någon annan verklig krigsplanering än för »krigsfall ost» jämte förberedelser för aktioner i syd? Var det bara munväder när den svenske washingtonambassadören Boheman för ungefär en månad sedan i ett radiotal bedyrade att Sverige deltar i atlantblockets samtliga s. k. försvarsorganisationer utom Atlantpakten?

Skriver man inte i Ny Militär Tidskrift att det svenska försvaret inte får brukas mot anfallande amerikanskt-brittiskt flyg? Tjatar man inte i tid och otid från våra militära ledares sida om Sveriges samhörighet med västblocket?

Faktum är sålunda att inför den allvarliga försämring av Sveriges strategiska läge i väster som nu äger rum ser både den politiska och militära ledningen i vårt land som en viktig uppgift att ytterligare försämma relationerna österut. Faktum är vidare att svenska myndigheter ligger i förhandlingar med norrmännen för att vidga invasionsporten för en ny operation Polarräven. Detta är också högerens och folkpartiets ledare mycket angelägna om, samtidigt som de numera döljer sig bakom den officiella alliansfrihetens dimridå. När jag i utrikesdebatten påpekade detta, rusade herr Hjalmarson upp som om han hade blivit träffad på sin ömtåligaste punkt. Han hade bedyrat vikten av att öppna en ny och en bättre kommunikationsled åt väster och försökte inbilla oss, att detta skulle vara ett speciellt svenskt intresse. Vi tror inte på denna enligt vår mening lika enfaldiga som genomskinliga undanflykt, medan en politisk-ideologisk militär orientering för medverkan i Atlantblockets äventyrliga krigsplaner har ytterligare militariserat vårt land. Militaristerna har haft högkonjunktur många gånger i detta gamla goda land, men aldrig har de väl upplevat maken till vad som nu sker. Man kunde tro att vi befinner oss nära ett krigsutbrott. Miljarderna rullar, och nya miljarder ställs i utsikt. Utan att blinka vill regeringen låsa oss fast vid jättelika materielbeställningar för tio eller tretton år framåt.

Riksdagen skall i dag besluta försvarsutgifter på över 2 miljarder kronor för det närmaste året, för många miljarder under åtskilliga kommande år och för en organisationsram, om vilken varken den eller regeringen vet vad den kommer att kosta. Det enda som säkert inträffar vid ett bifall till statsutskottets förslag är att de militära utgifterna kommer att bli ändå större under kommande år, att den föreliggande jättebudgeten, som tangerar krigsårens toppnivå, inte alls representerar någon

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

kulmen. 2,2 miljarder kronor till rustningar är över 26 procent av samtliga statsutgifter. Vid en väntad depression med minskade statsutgifter blir den procentuella belastningen ändå tyngre. En krona per medborgare och dag, respektive 1 400 kronor per normalfamilj och år, det är verkligen försvarsbördor som människorna i detta land för ganska få år sedan ansåg otänkbara. Alla vet att det är relativt lätt att pressa försvarskostnaderna i höjden men att det är orhört svårt och tidsödande att pressa dem tillbaka.

Dessa stora försvarsutgifter är redan ett hot mot både den sociala och kulturella standarden. De medverkar till att minska de sociala reformernas värden. Med hänvisning till dem vägrar regering och riksdag att allvarligt pröva förslag om att återställa redan beslutade reformers realvärden. Många primära behov på kulturens område avvisas med hänvisning till det statsfinansiella läget, d. v. s. till att försvarsutgifterna kräver allt som skulle kunna nyttjas i folkets och kulturens tjänst. Nu börjar man även på socialdemokratiskt riksdagshåll finna detta betänkligt. En socialdemokratisk riksdagsman, herr Lundberg, har sålunda föreslagit en minskning av utgifterna på fjärde huvudtiteln med tio procent, en annan socialdemokrat, herr Åkerström, föreslår att skära ned bemyndigandena med en fjärdedel och att minska inköpen av arméns tygmateriel med 76 miljoner kronor. Två socialdemokrater föreslår en ny utredning i försvarsfrågan för att på längre sikt fastställa vilka kostnader vi har att få räkna med. Jag ser i dessa motioner ett uttryck för den växande förbittringen ute i landet över rustningsraseriet. Det finns tydligen åtskilliga som i likhet med oss inte inbillar sig att fred och säkerhet kan åstadkommas genom att överanstränga landets produktiva och ekonomiska resurser. Även de socialdemokratiska reservationerna i dag, särskilt den av fem

socialdemokrater undertecknade reservationen vid punkt 43, är en varning för upprustarna. Det ligger kanske något i herr Ståhls beklagande av att högern och folkpartiet måste ro regeringens förslag i hamn mot regeringens egna anhängare. Det är också kanske möjligt att denna opinionsyttring mot rustningshysterien har ett samband med oron över atlantblockorienteringen och med besvikelsen över den parodi på försvarets demokratisering som åstadkommits av socialdemokratiska försvarsministrar.

Arbetarklassen utgör den stora majoriteten av folket, men den saknar reellt inflytande över försvaret. Ännu för några år sedan var tre procent av officerskåren utgången ur arbetarklassens led, medan socialgrupp I var företrädd med närmare 70 procent. Det s. k. försvarets läroverk, ett fikonalöv för våra motståndare till en demokratisering av officerskåren, levererar 7 å 8 officersämnen per år, som åtminstone delvis rekryteras från arbetarklassen men som sedan omkommer i officerskårens högborgerliga för att inte säga högaristokratiska miljö. En kommunistisk arbetare som valde officersbanan skulle utsättas för förföljelser utan gräns, en socialdemokratisk arbetare bleve utsatt för förakt och skulle antagligen kapitulera i åsiktsfrågorna eller lämna officerstjänsten, och en folkpartist skulle väl numera nedlåtande tolereras, eftersom partiets press, främst Dagens Nyheter, håller en mera amerikansk linje än Svenska Dagbladet.

Ingen kan alltså bekänna sig till kommunismens lära inom officerskåren. Om herr Erlander har några dussintal åsiktsfränder där, som väl aldrig kommer längre än till kompanichefer, får han vara glad. Om herr Ohlin har ett hundratal anhängare, medan högern har tusenden, så återspeglar man nog i stort sett partistyrkan inom detta överklassens centrala citadell. Som medlem av försvarskommittén kom jag

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

i kontakt med åtskilliga officerare av skilda grader. Många av dem var ambitiösa yrkesmän och kultiverade och hyggliga människor, men de var överklassare, som misstrodde arbetarklassen och föraktade den socialdemokratiska regeringen. Deras patriotism var överklassens patriotism. Från sina trånga yrkessynpunkter försvarade de alltid högern, därför att detta parti alltid utan att blinka fört fram deras mest långtgående ekonomiska krav. Mitt intryck blev alltså, att officerskåren är en mycket avskydd kast, full av överklassens alla fördomar. Därigenom är officerskåren också disponerad för att alltid beundra och följa de mest reaktionära krafterna i tiden. Deras gudar under detta sekel har på grund av denna grundinställning — som jag förstår men inte kan godkänna — varit kaiser Wilhelm och Adolf Hitler, och är väl i dag Eisenhower. Så står det i verkligheten till med demokratiseringen i detta läger.

Ju mer officerskåren låter denna utrikespolitiska orientering komma till uttryck, desto mer omöjliggör den en verklig nationell kraftsamling i farans stund, som är det viktigaste för att skapa ett starkt försvar. Så försiggår nu av dessa och jämförliga orsaker en försvagning av den svenska försvarskraften, parallellt med den oerhörda upp rustningen. Denna försvagning sker på utrikespolitikens, krigsplanläggningens och den inre kraftsamlingens områden. Den politisk-ekonomiska blockbildningen med atlantblocket liksom den militärpolitiska samverkan med samma krafter förändrar till det sämre betingelserna för ett verkligt effektivt svenskt folkförsvar. Herr Boheman har också givit en bekräftelse på vad politiskt tänkande människor utanför vårt land anser, nämligen att den svenska alliansfriheten mera är en dimridå, bakom vilken de svenska stridskrafterna steg för steg koordineras med atlantblockets.

Det är oundvikligt att sådana upp-

fattningar sprider sig inom det svenska folket, även om det ännu inte så högljutt reagerat. När det på allvar börjar misstänka ett bedrägeri i dessa frågor, då hotar förtroendet till krigsmakten att helt försvinna. Det svenska folket har egentligen alltid haft en utpräglad skepsis gentemot generaler och amiraler, vilket väl delvis kan förklaras med alla de olyckor dessa tidigare fört in vårt folk i.

Vi har ännu inte ändrat vår uppfattning att Sverige måste ha ett starkt försvar, och när herr Lundberg i dag citerade ur en kommunistisk motion från 1945 att detta försvar bör grundas på värnplikt, civiltjänstplikt och plikt för de svenska kapitalisterna att ställa produktionsmedel till förfogande för försvarets behov så har han alldeles riktigt återgivit vår uppfattning även i dag. Men vi är motståndare till den nuvarande utrikespolitiska orienteringen. Vore inte saken så allvarlig, skulle vi bara ha löje till övers för den högtidlighet med vilken alla lärdomar från McCarthys land — vilka inhämtades under fälttåget i Hitlers land — anammas och repeteras i vår lagstiftning och administration, i vår polispolitik, på konferenser med vilseledda arbetare ute i landet, i tidningar, i radio och film, i försöken att ställa de radikala arbetarna utanför lagen på samhällslivets olika områden och inte minst i snorkigheten mot öster. När man nu försöker lysa kommunisterna i bann, är det nog inte främst av fruktan för att vi skall ta ifrån kapitalisterna deras bilar, utan det är därför att Sveriges nuvarande styresmän, som ambassadör Boheman medgivit, deltar i västmakternas krigsförberedelser efter fattig förmåga.

Vi är övertygade om att regeringen förr eller senare kommer att få ompröva sina ståndpunkter. Vi tror inte alls på att det planerade och propagerade kriget är oundvikligt. Visserligen är krigsmakarna desperata och

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

gör den ena dumheten efter den andra, men det kommer att finnas gränser även därvidlag. Den viktigaste gränsen just nu är, att de själva kommit underfund med att de inte har krafter för ett stort krig, och tills vidare måste de därför tillfredsställa kapitalisternas profitbehov med smärre krig. Detta är den enkla sanningen bakom allt skrävel. Krigsmakarna kan inte inlösa sina utställda växlar, och hur ynkligt de västeuropeiska regeringarna än kapitulerar för att få dollar från det nya herrefolket, kan de inte föra sina folk ut i det planerade och propagerade storkriget. Det är alltså inte så, att ett nytt storkrig ryckt oss närmare, även om våra politiker och militärer, såsom jag redan framhållit, har försämrat Sveriges strategiska läge. Det lönar sig fortfarande mycket mer att satsa på freden än på kriget. Även ur den synpunkten är den nuvarande planlösa upprustningen ett missgrepp.

Vi har i några motioner ställt förslag som syftar till att lätta rustningsbördorna. Under punkt 2:o) föreligger en motion, som utmynnar i krav om en snabbutredning för att hålla försvarskostnaderna inom den ram, som angavs av 1945 års försvarskommitté och som väl med hänsyn till prisstegringarna skulle representera en årlig utgiftssumma på ungefär 1 100 miljoner kronor. Vi intar således fortfarande en positiv hållning till försvaret och vill att Sverige skall ha ett försvaret. De förslag som ställts under andra punkter representerar sammantaget minskade utgifter på 1,4 miljarder kronor, ehuru större delen av denna utgiftsminskning inte kan komma till uttryck i föreliggande årsplan.

När vi föreslår så stora utgiftsminskningar för försvaret anser vi inte att de behöver leda till en motsvarande försvagning av detsamma. Vi vill inte bestrida de nya tekniska stridsmedlens militära värde i och för sig. Men om huvudvikten lägges på de dyrbara tek-

niska vapnen, som samtidigt är de mest sårbara, medan andra faktorer — särskilt människorna — försummas, så innebär detta inte en förstärkning utan en försvagning av den samlade försvarskraften.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag under punkt 2:o) om bifall till motionen II:3 om en skyndsamt utredning om förslag till en försvarsorganisation inom den ram, som förordades av 1945 års försvarskommitté och bakom vilken då stod hela den svenska riksdagen. Jag hemställer vidare under punkt 43:o) om bifall till motionen II:274, som begränsar bemyndigandeanslaget från 800 miljoner kronor till 150 miljoner kronor i avvaktan på en verklig utredning och skär ned anslaget till tygmateriel från 315 miljoner till 50 miljoner. Vidare föreslår jag under punkt 78:o) bifall till motionen II:272, som innebär en minskning av bemyndigandet från 187 miljoner till 50 miljoner och minskar anskaffningsanslaget för marinen från 85 miljoner till 30 miljoner. Under punkt 103:o) yrkar jag bifall till motionen II:277 om minskning av bemyndigandeanslaget från 475 miljoner till 325 miljoner och minskning av flygmaterielanslaget från 350 miljoner till 225 miljoner. Slutligen hemställer jag under punkt 104:o) om bifall till motionen II:273 om minskning av anslaget från 100 miljoner till 75 miljoner kronor.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Herr Hagbergs spekulationer om innebörden av de önskemål som framförts från vårt håll att Sverige skall sträva efter att hålla dörren västerut öppen är så fantastiska, att de inte kräver något bemötande.

Herr Hagberg i Stockholm gav en

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

skildring av våra risker bl. a. med hänsyn till vad som skulle ha kommit fram i samband med avslöjandena av vissa spionageaffärer i vårt land. Kanske herr Hagberg just när det gäller att bedöma sådana ting besitter en specialkunskap, som vi andra saknar här i kammaren. Jag skall inte heller gå in på dessa frågor. Däremot tror jag att vi har lika stora möjligheter som herr Hagberg att bedöma var den mest omfattande militariseringen av samhällslivet förekommer här i världen. Herr Hagberg erinrade om att atlantpaktsländerna hade infört 18 månaders värnplikt. Men varför inte, herr Hagberg, komplettera bilden med att anföra några uppgifter om vad som långt tidigare har skett i hans eget andliga fosterland. Jag skall med herr talmannens tillstånd be att få göra denna lilla komplettering.

Jag vill då först erinra om att enligt 1939 års värnpliktslag i Sovjetunionen är alla arbetsföra män från 19 till 50 år värnpliktiga. För dem som har genomgått gymnasium inträder värnpliktsåldern redan vid 18 år. Krigs- och marinministerierna kan vidare inskriva kvinnor med medicinsk eller annan specialutbildning till utbildning i s. k. hjälptjänst och specialtjänst. I praktiken har detta utvidgats till att omfatta utbildning av kvinnor som soldater och partisaner. Kvinnornas tjänstetid omfattar nittonde till femtonde levnadsåret.

Uppskov och frikallelse från värnplikt kan enligt gällande lag i Sovjetunionen i huvudsak endast ske för skolgång och sjukdom. Samvetsömma vapenvägrare medges inga lättnader i värnplikten. De bestraffas i stället enligt militär straffrätt i likhet med rymmare och desertörer.

För de värnpliktiga i allmänhet indelas tjänstetiden i aktiv tjänstgöring och tjänstgöring i reserven. Den aktiva tjänstgöringen omfattar för meniga inom lantstridskrafterna och inrikes-

trupperna två utbildningsår. För underbefäl inom lantstrids- och inrikes-trupperna och för samtliga inom gränstruppernas markförband är utbildningstiden tre år. Inom arméns och marinens flyg, inom kustförsvaret och inom vissa gränstruppsförband är tiden fyra år och inom flottan fem år. Dessa tider torde i praktiken väsentligt överskridas och kan beräknas normalt förlängas med sex till elva månader. När den aktiva tjänstgöringen fullgjorts överförs de värnpliktiga till reserven, där tjänstgöringsskyldigheten är sex till nio tvåmånadersperioder eller tremånadersperioder och sex enmånadsperioder. Utöver dessa övningar kan reservisterna inkallas till s. k. kontrollövningar på tio dagar.

Vidare finns det en obligatorisk förberedande militärutbildning, omfattande två timmar varje vecka för elever i fackskolornas, gymnasiernas och specialskolornas två eller tre högsta klasser. Denna utbildning ledes av krigsministeriet, och som instruktörer tjänstgör befäl i aktiv tjänst. Sedan finns det, herr talman, en omfattande s. k. »frivillig» förberedande militärutbildning, bedriven inom en särskild statlig organisation. Organisationens totala antal medlemmar beräknas uppgå till ca 25 miljoner, varav ungefär hälften är s. k. komsomolmedlemmar. Denna verksamhet syftar främst till att genom fysisk fostran, politisk skolning och viss teknisk specialutbildning öka ungdomens militära användbarhet. Utbildningen bedrivs uteslutande på fritid efter enhetliga utbildningsplaner. Som instruktörer tjänstgör aktivt befäl och frivilliga. Till den frivilliga förberedande tjänstgöringen räknas också »de ryska pionärerna». Organisationen är avsedd för skolbarn upp till 14 års ålder, och utbildningen omfattar grundläggande kommunistisk skolning, idrott, skjutning med gevär och pv-tjänst.

Slutligen vill jag tillägga, att man

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

inom Sovjetunionens krigsmakt upprätthåller en järnhård disciplin, som torde sakna motsvarighet i något annat land i världen.

Jag har, herr talman, bara velat lägga fram dessa fakta för att något korrigera den bild, som den föregående talaren framlade av tendenserna till militarisering på olika håll ute i världen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON: Herr talman! Herr Hagberg gav en snabbteckning av det utrikespolitiska läget, som väl kan sägas var i de mörkast tänkbara färger. Om det skulle göras något tillägg utöver den skildring han lämnade, skulle det måhända vara att den senaste tidens händelser visat, att Sovjets fredsduvor fortfarande är armerade.

Jag kan emellertid inte riktigt förstå de slutsatser herr Hagberg kom fram till med utgångspunkt från sina utrikespolitiska betraktelser. Den kommunistiska motionen kräver en utredning, som syftar till att försvarskostnaderna skall bringas ned till 1 100 miljoner kronor, 500 för armén, 200 för marinen, 300 för flygvapnet och gemensamt 100 miljoner kronor. Utan att behöva verkställa någon särskild utredning kan jag genom en grov överslagskalkyl ange vad denna sänkning leder fram till. Den leder till att armén efter ett antal år skulle få en utrustning som närmast skulle kunna jämföras med lokalförsvarsförbandens. d. v. s. vi skulle komma ner till en utrustning som om vi använder gamla begrepp ungefärligen skulle vara jämförlig med den tidigare landstormen. Detta är ett uttryck för den kommunistiska försvarsviljan! Vidare skulle det för marinens vidkommande troligen innebära att man fick minska denna till hälften jämfört med den nuvarande, och för flygvapnet skulle motsvarande siffror gälla.

Om man jämför våra försvarsbördor

med dem exempelvis Sovjetunionens folk är beredda att påtaga sig kan det ge anledning till eftertanke. Sovjet har en folkmängd som är 30 gånger den svenska men har en militärbudget som gott och väl är 60 gånger så stor. — Och Ny Dag säger triumferande, att Sovjet har den starkaste försvarsmakten i världen. Detta är nog riktigt, men jag kan icke förstå varför herr Hagberg anser att det svenska folket skall vara så väsensskilt när det gäller försvaret av sina värden jämfört med Sovjetunionens.

Herr Hagberg gjorde några kritiska anmärkningar om demokratiseringen inom vårt försvar. Han sade att det pågår en ständig militarisering. De försök till demokratisering, som gjorts av tidigare försvarsministrar, var enligt hans uppfattning av noll och intet värde. Han pekade på officerskårens sammansättning. Nu tillmäter jag inte dem som rekryteras till den svenska officerskåren och som går den långa vägen någon avgörande betydelse ur demokratisk synpunkt. Enligt min uppfattning kommer den fortgående demokratiseringen av utbildningen i vårt land också att demokratisera vårt samhälle, antingen det gäller den svenska tjänstemannakåren, den svenska militären, eller vilken art av samhällslivet som helst. Men om man nu skall tillmäta långvägarna någon betydelse, som man tycks göra på visst håll, vill jag erinra om att under de senare åren över 50 procent av dem som genomgått kadettskolan kommit den långa vägen.

Beträffande militariseringen, herr Hagberg, skulle jag vilja säga en sak. Jag glömmer aldrig när jag någon gång efter krigsslutet besökte en utländsk huvudstad i Europa. Jag såg då hur några ryska soldater, som befann sig på den främre spårvagnen, plötsligt rusade till den bakre när ett par officerare steg på. När jag frågade om anledningen till detta fenomen, fick jag veta, att soldaterna i röda armén måste gå över till släpvagnen, om en officer steg på den

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

främre vagnen. Herr Hagberg, demokratiens ljus kommer icke från öster.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle: Herr talman! Det är åtskilligt med inkonsekvenser i den framställning som ges från regeringens sida. Under dessa efterkrigsår har både vi och utlandet matats med försäkringar om den svenska försvarsmaktens stora tillgångar. Man har i den propaganda som har drivits från regeringshåll gjort jämförelser, som går ut på att Sverige — detta lilla land — skulle vara den tredje makten i Europa i fråga om militär styrka. Sedan kommer försvarsministern här och talar om, att om vi skulle sikta på den försvarsordning som vi var överens om här i landet år 1948, då man också talade om Sverige som den tredje makten i Europa i fråga om militär styrka, så skulle vår armé komma ungefär på landstormens utrustningsstadium. Om det vore riktigt, skulle det vara en mycket hård dom över den regering, varav flertalet medlemmar fortfarande sitter, och den riksdag, den försvarskommitté och de partier, som samlat sig kring denna regering. Naturligtvis är försvarsministerns framställning på denna punkt en vrångbild; den stämmer inte alls med verkligheten.

Herr Hjalmarson hade naturligtvis i förväg skrivit ned sitt anförande om Sovjetunionens stridskrafter, och herr försvarsministern var inne på samma sak. Jag vill till detta resonemang bara anföra, att Sverige inte i motsats till Sovjetunionen är någon huvudpunkt i världspolitiken. Ingen tror väl att vi skulle bli utsatta för ett isolerat krig, att det är mot Sverige som krigsförberedelserna i och för sig riktas. Sanningen är ju den, att faran för vårt land kommer fram i ett större sammanhang, där vårt land skulle kunna dras in. Att göra mekaniska jämförelser på det sätt som här har skett tycker jag därför är fullständigt malplacerat.

När man talar om övningstidens längd

bör man inte glömma bort, att Sovjetunionen utgör en sjättedel av världen, där själva utbildningstiden — det är jag ganska övertygad om — inte skiljer sig så mycket från den svenska men där vakthållningen kring dessa väldiga gränser kräver betydande styrkor, vilket bidrar till att förklara den längre värnpliktstid man har i Sovjetunionen.

Herr LINDBERG (s): Herr talman! Jag har väckt en motion rörande höjning av arvodena till kretschefer, hemvärnschefer och kompanichefer, vilken motion redovisas under punkt 46 i utskottets utlåtande. Denna motion har fått ett ytterst knapphändigt omnämnande i utskottets utlåtande där det heter: »Utskottet är icke nu berett föreslå en ytterligare uppräknings av dessa arvoden.» I en föregående mening talar utskottet om att arvodena höjts med 10 procent under innevarande budgetår.

Av utskottets recit framgår att den 10-procentiga höjningen företagits med hänsyn till penningvärdets fall. Ett ytterligare fall i penningvärdet skall således vara motivet för att höjning på nytt skall kunna företagas. Detta måste väl vara utskottets mening med detta uttalande. I analogi härmed vill utskottet härmed angiva, att arvodena en gång varit riktigt avvägda med hänsyn till — får man förmoda — det arbete som berörd personal har att utföra. Om detta är riktigt torde det vara skäl i att på samma gång förklara hela detta arbete såsom överflödigt.

Det är icke min mening att tala för högre löner till någon av den personal som berörts i detta sammanhang. Skulle så ske kan man icke stanna för de blygsamma belopp i arvoden som begärts. Ingen kan ju ändock mena, att ett arvode på högst 600 kronor om året kan utgöra betalning för det arbete som denna personal har att utföra.

Redan då hemvärdet bildades ansågs det vara en alltför ringa ersättning, som kretschefer och hemvärnschefer erhö.

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

Ingen åtog sig heller befattningen för ersättningens skull. Allt fortfarande råder samma uppfattning, men det börjar bli allt svårare att erhålla lämpliga personer till befattningarna i fråga, och fråga är hur länge man kan fortsätta att besätta de lediga platserna.

Till de argument som framföres från hemvärnshåll anser man sig tydligen icke behöva taga någon hänsyn. Tydligen är det så, att de som arbetar på detta område icke vet hur bra betalt de har. Många är de hemvärnschefer som framfört önskemål om ett högre arvode. Dessa framförda önskemål har som regel gällt belopp, som är minst 50 procent högre än vad som begärts i motionen och i rikshemvärnschefens äskande. Jag vet inte hur man nu kommer att reagera. Hemvärnsbefälhavarnas riksförbund har uppmanat många hemvärns- och kretschefer att stå kvar i tjänst i avvaktan på ärendets slutliga behandling här i riksdagen. Huruvida man i fortsättningen kan förmå dem att stå kvar på sina poster är mer än jag kan göra något uttalande om. Men detta är måhända oviktigt i sammanhanget.

Jag förstår ganska väl utskottets dilemma när det gäller denna som övriga punkter i fjärde huvudtiteln. Avvägning av anslagen har redan skett i departementet, och därutöver har utskottet inte ansett sig kunna gå. Försvaret kostar totalt ca två miljarder kronor, vilket är ett efter vårt lands förmögenhetstillstånd anmärkningsvärt högt belopp. Varje yrkande om ökning har man således ansett sig tvingad att avstyrka. Detta är väl huvudmotivet, om vilket kanske inte så mycket är att säga.

De flesta önskar naturligen ett så effektivt försvar som möjligt, till minsta möjliga kostnad. Man frågar sig emellertid om försvaret genom denna metodik blir så effektivt som man önskar. En försvarsorganisation, som man inte förmår hålla vid liv, är inte effektiv hur mycket man än önskar det. Svårt är givetvis att avgöra på vilka punkter an-

slag bör lämnas för att åstadkomma största möjliga nytta. Anser man nu, vilket man bringas att tro när man läst igenom utskottets alla avslagsyrkanden på motioner om höjningar av diverse anslag till bl. a. hemvärdet, att anslagsfördelningen är den riktiga, så får man väl också skriva ned kraven på den beredskap som samma organisation — alltså hemvärdet — skall ha. Det är knappast värdigt staten att kräva att enskilda medborgare skall betala för att få göra tjänsterna. Detta är emellertid fallet när det gäller hemvärnsbefälet. I nuvarande läge gagnar det inte saken att upprepa vad som tidigare framhållits i detta hänseende. Jag vill endast peka på att enbart de löneinkomster, som hemvärnsbefälet får avstå för att kunna fullgöra sina uppdrag, betalas inte av de arvoden som de erhåller.

Personligen hade jag tänkt mig att man skulle kunna verkställa någon jämkning av anslagen så att förbättrade arvoden skulle kunna utgå till hemvärnsbefälet inom ramen för totalanslaget till krigsmakten. Detta är visserligen inte direkt framhållet i motionen, och det kanske är en orsak till att man inte sökt åstadkomma en sådan fördelning. Om denna väg i alla fall undersökts känner jag givetvis inte till. Om så hade skett borde ju detta på något sätt ha redovisats. Kanske har också så skett och man ansett att frivilliga alltid kan påräknas, varför större ansträngningar icke behöver göras för deras del. Man får förmoda att utskottet och departementscheferna gissat rätt på den punkten.

I övriga anslagsfrågor rörande hemvärdet skulle mycket kunna vara att säga, men jag skall inte göra det. Jag skall heller inte ställa något yrkande på någon annan punkt utan nöjer mig med att yrka bifall till den av mig väckta motionen nr 34 i denna kammar.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Man kanske efter den remissdebatt vi hade, kunde ha väntat sig att utskottet skulle ha lagt fram ett annat förslag än det som nu föreligger. Det var många röster som då höjdes för möjligheten att skära ned de stora försvarskostnaderna.

Jag har delvis begärt ordet för att få en överenskommelse med herr Ståhl. Vi kommer väl att träffas åtskilliga gånger senare på olika lokaler i Värmland. Då kanske denna fråga blir diskuterad, och det kan ju då vara bättre att vi nu blir överens i utgångsläget.

När herr Ståhl liksom ondgör sig över reservationen och säger att han hoppas att överenskommelser skall hållas och att oppositionspartierna inte skall bli ansvariga för stora och betydelsefulla beslut, om vilka förslag har framlagts av regeringen, måste jag säga att herr Ståhl gör sig skyldig till felaktigheter i två hänseenden.

Det ena är att någon överenskommelse väl ändå inte har träffats. Om vi går tillbaka till remissdebatten och ser vad försvarsministern då anförde i en replik just till herr Ståhl, finner vi att försvarsministern i frågan om materielplanen sade, att den framläggs därför att man bör ha en sådan, dels därför att riksdagen skall ha möjlighet att bedöma kostnaderna för ett visst antal år framåt men dels också med framhållande att varje riksdagsman har rätt att pröva frågan. Försvarsministern anförde: »Om någon till äventyrs kommer till den slutsatsen att kostnaderna är för höga för denna materielplan, ja, då får han föreslå prutningar och ange var de skall göras.» Av detta uttalande från försvarsministerns sida framgår ju, att man inte kan tala om att någon överenskommelse har träffats, och det finns då inte heller anledning för någon representant från de borgerliga partierna att anklaga reservanterna för att ha brutit en överenskommelse.

Det andra missgreppet av herr Ståhl är, att det väl vore underligt, om man här inte skulle få diskutera alla de synpunkter, som kan anläggas på ländernas förhållande till varandra, vare sig det är fråga om försvarsutgifter eller andra åtgärder.

Försvarsfrågan ligger väl, såsom det har sagts, över partierna, och vi är alla eniga om att vårt lands självständighet skall försvaras, om vi skulle bli angripna. Vi är vidare eniga om att vår militära apparat inte skall användas till anfall mot annan nation. Men sedan kan det ju alltid diskuteras, hur stora belopp som skall anslås till de militära utgifterna. Jag vill emellertid begagna tillfället att än en gång deklarerera, att det måste finnas även andra utvägar än rustningarnas när det gäller att undvika krig, ty finner vi ej sådana kommer mänskligheten att gå under. Och ju förr vi börjar leta efter andra utvägar, ju större torde möjligheterna vara att undvika en eljest ofrånkomlig katastrof.

Jag tror att det är lyckligt, om dylika synpunkter framföres i olika parlament, och det har man också gjort på en del håll. Men det skulle framför allt vara önskvärt att så skedde i Sovjetunionen. Man får emellertid inte därvid blanda ihop rustningspropaganda och fredsappeller på ett sådant sätt, att de framförda projekten bildar en enda härva, där det inte går att skilja på rustningar, på krigspropaganda och fredsvilja. Utmärkande för det förvirrade läge, vari världen för närvarande befinner sig, är att man inom Förenta Nationerna talar på så olika sätt, att ingen blir klok på vad den andra menar. När man talar om fred, kan det hända att man menar rustningar som kan leda ut i krig.

Det förvirrade ansikte, som världen av i dag sålunda uppvisar, är egentligen ett uttryck för att världen är sjuk. Ja, det förvirrade tal som föres visar att världen är mycket sjuk. Men

Sänkning av anslagen under fjärde huvudtiteln.

Jag tror inte att militära vapen, kanoner och dylikt, är precis de lämpligaste medlen för att göra en sjuk värld frisk igen. Sådana medel kan inte skapa hälsa i den av ångest halvt sinnesförvirrade värld, som vi, under tal om mänsklig gemensamhet och kristendom har åstadkommit.

Från Europas sida visar man på Sovjetunionen och säger: »Se på de rustningar som Sovjet gör och på den aggression som har ådagalagts från Sovjets sida.» Ja, ingen kan väl neka till att däri ligger själva orsaken till kapprustningarna i världen. Det är då underligt att höra herr Hagberg i Stockholm här säga, att det i stor utsträckning har berott på Sovjetunionen att Sverige undgick att dragas in i det senaste världskriget. Nej, den historiska skrivningen är inte riktig. Vi har haft fred i vårt land i snart 150 år, trots att det under denna tid utkämpats två världskrig. Orsakerna till att vi kunnat bibehålla freden har naturligtvis varit flera, men jag tror inte att vi har anledning att särskilt tacka någon stormakt för detta för oss så lyckliga förhållande.

Vad herr Hagberg här åsyftade var väl den överenskommelse, som träffades mellan nazisternas och Sovjetunionens representanter om viss uppdelning i intressesfärer av länderna vid Östersjön och i Norden. Man var då liksom rädd för varandra och ville därför inte lämna ut Sverige som intressesfär åt något land. Det var det förhållandet som gjorde att vi kom i ett bättre läge än vi skulle ha gjort, om man exempelvis från Tysklands sida hade ansett att Sverige skulle kunna överlämnas till Sovjetunionen eller om man från rysk sida ansett sig kunna överlämna vårt land åt Tyskland. Men att ur detta dra slutsatsen, att det är tack vare Sovjetunionen som vi slapp komma in i kriget, är fullständigt felaktigt.

Sovjetunionen har ju en väldig militär utbildning, såsom vi har fått redo-

visat här så många gånger. Det kanske skulle kunna lära den andra delen av världen någonting. Är inte denna väldiga rustning i själva verket Rysslands olycka? Man hade ju behövt bygga upp landet och skaffa mat åt hungrande och trasiga människor i stället för att använda dessa medel, i svenska pengar 775 kronor per individ och år, för militära ändamål. Vi behöver ju bara föreställa oss vad det skulle betyda för landet i fråga, om en familj med tre barn — och det är väl inte onormalt i Ryssland — inte behövde offra en summa på 3 875 kronor för militära ändamål. Jag och många med mig är övertygade om att om dessa pengar finge användas på nyttiga ting, just detta skulle komma att skapa förtroende för Ryssland ute i världen, vilket aldrig rustningarna och hotet och demonstrationerna med militära vapen kommer att göra.

För vår del börjar vi överskrida gränsen för vad vi egentligen orkar med ekonomiskt. Vi kan ju erkänna inför varandra att det förs ett fasligt rabalder om skatterna. I tidningspressen klagar man dagligen på att skatterna är för höga. De lägsta inkomsttagarna har så hög skatt att de inte kan betala mer. De stora inkomsttagarna är egentligen de som klagar. De som skulle kunna betala något mera utan att komma i ett nödtillstånd säger, att de inte står ut med att betala ens de skatter de redan har. Därför har även reservationen med sina omkring 70 miljoner kronors besparing sin stora betydelse. Varje miljon som kan sparas skulle kunna användas för nyttiga ting för vårt land. Jag är övertygad om, herr försvarsminister, att vi inte skulle äventyra vårt försvar, om vi ginge på reservationens linje.

Dessa omkring 70 miljoner kronor är naturligtvis i och för sig inte så mycket, men se på de behov vi har. I en tidningsintervju med styrelsen för karolinska sjukhuset för ett par dagar sedan talade man om att man behöver

Utredning av försvarsorganisation och försvarsutgifter.

8 miljoner kronor till för materiel och andra ting för att kunna bedriva en god hälsovårdande verksamhet i den utsträckning man önskar, men att man inte kan få dessa 8 miljoner kronor. Här finns nu möjligheter att få fram detta belopp.

Jag fick häromdagen ett brev från min hemkommun. Det var ordföranden i kommunen som skrev att en industri hotas att läggas ned. Man behöver låna 60 000 kronor. Jag kommer naturligtvis att gå till respektive departement och framföra dessa synpunkter, när jag får en utredning om hur saken ligger till. Det gäller endast 60 000 kronor, men hur går det om man kommer att säga att man inte har några medel att låna ut? Jo, i värsta fall kommer verksamheten att läggas ned och ett 80-tal arbetare blir arbetslösa på en plats, som uteslutande är byggd omkring den industri det här är fråga om.

Detta är en liten bild i blixtbelysning bara, som jag har velat ge som en motivering — men en ganska tydlig sådan hoppas jag — för iakttagande av all den sparsamhet som är möjlig på detta område.

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Herr Spångberg angav en förklaring som jag inte vill låta stå oemotsagd, till den nuvarande, som han säger, kapprustningen. Han hade inte någon förståelse för det samband dessa rustningar har med behovet av profit. Men faktum är att när de ledande staterna i Atlantpakten på några år har ökat sina rustningar från 19 till 80 miljarder dollar, har det mycket nära samband med deras fruktan för ekonomisk kris. Att det skulle vara av fruktan för Sovjetunionen, tror inte ens herr Spångberg.

Han gick sedan in på talet om vad Sovjetunionen uträttade under andra världskriget och menade att den inte räddade Sverige. Ja, om herr Spång-

berg har den uppfattningen, så beror det på att han har större förtroende än jag för Hitler och de människor som regerade Tyskland. Jag har den uppfattningen, att det är den omständigheten att den nazistiska armén besegrades av Sovjetunionen, som gjort att Sverige i dag är ett självständigt land.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Herr Hagbergs sista replik kan inte få bli sista ordet i denna debatt. Alla vet, att det inte var Sovjetunionen som besegrade Tyskland utan denna seger vanns av de förenade makter, bland vilka Sovjetunionen var en, som höll samman i det gemensamma kriget mot nazismen. Den Hagbergska myten måste väl ändå avlivas ordentligt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten 1, dels ock på bifall till det av herr Lundberg under överläggningen framställda yrkandet om återförvisande av förevarande punkt till utskottet för ny behandling; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

*Punkten 2.***Utredning av försvarsorganisation och försvarsutgifter.**

Utskottet hade i denna punkt behandlat fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Öhman m. fl.* (I: 1) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.* (II: 3), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta uppdraga åt Kungl. Maj:t att skyndsamt utreda och framlägga förslag till en sådan minskning av försvarsutgifterna, som hölle dessa inom ramen av 1 100 miljoner kronor per år.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 1 och II: 3 icke

Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m.

måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda;

b) att motionerna I: 26 och II: 57
icke måtte till någon riksdagens åtgärd
föranleda.

Reservation utan angivet yrkande
hade avgivits av herrar *Edvin Thun*
och *Åkerström*.

Punkten föredrogs; och yttrade där-
vid:

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k): Herr
talman! Jag ber att få yrka bifall till
motionen II: 3 om snabbutredning för
att åstadkomma en reducereing av för-
svarsutgifterna.

Herr **WARD** (s): Herr talman! Jag ber
att få yrka bifall till utskottets hem-
ställan.

Härmed var överläggningen slutad.
Herr talmannen gav propositioner dels
på bifall till vad utskottet i punkten
hemställt dels ock på bifall till den i
ämnet väckta motionen II: 3; och biföll
kammaren utskottets berörda hemstäl-
lan.

Punkterna 3—42.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 43.***Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropo-
sitionen under fjärde huvudtiteln,
punkt 56, föreslagit riksdagen att dels
godkänna den plan för anskaffning av
tygmateriel m. m. för budgetåren 1953/
54—1962/63, som angivits i statsråds-
protokollet över försvarsärenden för
den 2 januari 1953, dels bemyndiga
Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av
beställningar enligt nämnda plan inom
en kostnadsram av 800 000 000 kronor
dels ock till Armén: Anskaffning av
tygmateriel m. m. för budgetåret 1953/
54 anvisa ett reservationsanslag av
315 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet
till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väck-
ta den ena inom första kammaren av
herr *Öhman m. fl.* (I: 202) och den
andra inom andra kammaren av herr
Hagberg i Stockholm *m. fl.* (II: 274), i
vilka hemställts, att riksdagen måtte be-
gränsa det under förevarande anslags-
rubrik begärda beställningsbemyndi-
gandet till 150 miljoner kronor och sän-
ka det begärda anslaget till 50 miljoner
kronor,

dels ock en inom andra kammaren
av herr *Åkerström* väckt motion (II:
137), vari hemställts, att riksdagen vid
behandlingen av förevarande anslag
måtte besluta dels att icke oförändrat
godkänna den plan som framlagts för
anskaffning av tygmateriel m. m. för
budgetåren 1953/54—1962/63 dels be-
myndiga Kungl. Maj:t medgiva utläg-
gande av beställningar inom en kost-
nadsram av 600 000 000 kronor dels ock
att till Armén: Anskaffning av tygmate-
riel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa
ett reservationsanslag av 239 000 000
kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen
måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts för-
slag och med avslag å motionerna I: 202
och II: 274 samt II: 137,

a) godkänna de i statsrådsprotokollet
över försvarsärenden för den 2 januari
1953 angivna grunderna för plan för
anskaffning av tygmateriel m. m. för
budgetåren 1953/54—1962/63;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att med-
giva utläggande av beställningar enligt
nämnda plan inom en kostnadsram av
800 000 000 kronor;

c) till Armén: Anskaffning av tygma-
teriel m. m. för budgetåret 1953/54
anvisa ett reservationsanslag av
315 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Karl Andersson*, *Lean-
der*, *Eriksson* i Sandby, *Åkerström* och
Karlsson i Olofström, vilka ansett, att ut-

Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m.

skottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag med bifall till motionen II: 137 samt med avslag å motionerna I: 202 och II: 274,

a) godkänna de av reservanterna angivna grunderna för plan för anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåren 1953/54—1965/66;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar enligt nämnda plan inom en kostnadsram av 600 000 000 kronor;

c) till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 239 000 000 kronor;

b) av herrar *Gustaf Karlsson* och *Hesselbom*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 274 i denna kammar.

Herr **WARD** (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till denna punkt av herr Karl Andersson m. fl.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i punkten 43; 2:o) bifall till den av herr Karl Andersson m. fl. angivna, vid punkten fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den i ämnet väckta motionen II: 274; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Åkerström begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 43:o) i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som vid denna punkt avgivits av herr Karl Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten 43 gjorda hemställan.

Punkterna 44—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, punkt 94, föreslagit riksdagen att dels godkänna, att anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåren 1953/54—1958/59 skulle ske enligt en plan som fastställdes av Kungl. Maj:t i överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 januari 1953 angivna grunderna dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å vapenmateriel m. m. inom en kostnadsram av sammanlagt 187 000 000 kronor dels ock till Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 85 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Öhman m. fl.* (I: 203) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*

Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

(II: 272), hemställts, att riksdagen måtte besluta att dels uttala att anskaffning av vapenmateriel m. m. för tiden utöver budgetåret 1953/54 ej skulle få ske enligt »planer» av i propositionen nämnd typ dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å vapenmateriel m. m. inom en kostnadsram av högst 50 miljoner kronor dels ock till Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 30 miljoner kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 203 och II: 272,

a) godkänna att anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåren 1953/54—1958/59 skulle ske enligt en plan, som fastställdes av Kungl. Maj:t i överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 januari 1953 angivna grunderna;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å vapenmateriel m. m. inom en kostnadsram av sammanlagt 187 000 000 kronor;

c) till Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 85 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 272 i denna kammare.

Herr WARD (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 272; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 79—102.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 103.

Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionens fjärde huvudtitel under punkt 121 föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 januari 1953 angivits medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 475 000 000 kronor, dels ock till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 350 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Öhman m. fl.* (I: 204) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.* (II: 277), hemställts, att riksdagen måtte begränsa det begärda bemyndigandet till 325 miljoner kronor samt sänka det begärda anslaget till 225 miljoner kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 204 och II: 277,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 januari 1953 angivits medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 475 000 000 kronor;

b) till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 350 000 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 277 i denna kammare.

Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m. — Statens järnvägars investeringsbehov.

Herr WARD (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 277; och biföll kammaren utskottets hemställan.

*Punkten 104.***Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m.**

Kungl. Maj:t hade i fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen under punkt 122 föreslagit riksdagen att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Öhman m. fl.* (I: 205) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.* (II: 273), hemställts, att riksdagen måtte begränsa förevarande anslag till 75 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 205 och II: 273, till Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 273 i denna kammare.

Herr WARD (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels

ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 273; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 105—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163.

Lades till handlingarna.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

§ 11.

**Anslag å kapitalbudgeten
(kommunikationsdepartementet).**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 16.***Statens järnvägars investeringsbehov.**

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr JOHANSSON i Torp (s): Herr talman! Under denna punkt har utskottet i sin motivering anført: »På grund av det ansträngda ekonomiska läge vari statsbaneföretaget f. n. befinner sig har därjämte frågan om vidtagandet av sådana investeringsåtgärder som innebära en kostnadsnedpressande rationalisering av driften vunnit ökad aktualitet på sistone.»

Jag har begärt ordet för att i anslutning till detta yttrande med talmannens tillåtelse inför riksdagen framhålla synpunkter, som på sina håll — i varje

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

fall i min hemtrakt — har framförts med anledning av de uttryck som dessa rationaliseringssträvanden har tagit. Man avser exempelvis — för att rationalisera driften — att vid uppgrändet av den nya tidtabellen i Bohuslän låta en del tåg, som tidigare har stannat vid flertalet stationer, gå förbi en del stationer och ersätta trafiken på dessa orter med landsvägsbussar. Man har därvid åberopat den synpunkt jag nyss citerade.

Det kan som sagt inte hjälpas att dessa rationaliseringssträvanden har väckt en hel del oro och bekymmer. Järnvägsmyndigheterna har visserligen motiverat åtgärden med att denna landsvägstrafik samtidigt kan betjäna en del av befolkningen som bor mellan stationerna och ta upp trafikanter som eljest skulle ha fått svårare att komma till järnvägen. Resultatet blir emellertid att de små tätorter, som i regel ligger grupperade kring järnvägsstationerna och som har inriktat sig på denna trafik och vant sig vid den, kommer att bli lidande.

Jag har liksom befolkningen i övrigt i trakten all förståelse för rationaliseringssträvandena, men man tycker med all rätt att det är en smula beklämmande att dessa, låt vara små befolkningsgrupper får sitta emellan för att man skall betjäna de större orterna, framför allt Strömstad, med snabbare tågförbindelser. Det var inte på det sättet man tänkte sig utvecklingen när man för en del år sedan arbetade på att få fram järnvägs-elektrifieringen, som skulle hjälpa näringslivet i den norra länsdelen med bättre kommunikationer.

I förra veckan anordnades i Uddevalla ett möte med representanter för de berörda kommunerna för diskussion av den nya tidtabellen. Man frågade hur lång tid man hade på sig att göra erinringar mot denna och fick då det beskedet, att tidtabellen redan förelåg i korrektur och att man därför inte

kunde påräkna annat än ganska små förändringar.

Jag har som sagt, herr talman, velat ge offentlighet här i riksdagen åt dessa bekymmer. Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att man, när man rationaliserar, inte glömmer den kulturgärning som järnvägen är avsedd att utföra, och jag anser att man bör se till att förändringen inte bli en reform baklänges. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 17.***Statens järnvägars byggnader och anläggningar.**

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr JONSSON i Skedsbygd (bf): Herr talman! Jag känner ett behov av att till statsutskottet uttrycka motionärernas tacksamhet för den relativt välvilliga behandling de ifrågavarande motionerna, som behandlats vid denna punkt i utlåtandet, har fått. När jag gör det vill jag dessutom poängtera, att det för den bygd jag representerar och säkerligen också för de bygder, som har gjort framstötter i samma riktning, är av mycket stor betydelse att dessa frågor äntligen en gång får sin lösning och att, såsom vi åsyftade, en plan kommer att upprättas så att vederbörande inom de berörda områdena har möjlighet att planera för framtiden.

Det är ju så när det gäller Kalmar län, att dessa bygder inte har fått en enda kilometer järnväg byggd genom statens försorg. Samtliga här befintliga järnvägar har åstadkommit på enskild väg genom enskilda initiativ. De olika vid kusten belägna städerna och i viss mån sambällena har gjort insatser för att åstadkomma ett visst tillförselområde för att från detta område kunna

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

dra till sig de produkter och råvaror, som det gällde att exportera vid de tider då järnvägarna byggdes. Järnvägarna fyllde vid denna tid ett mycket stort behov, och jag är så gammal att jag själv minns vilken uppräckning för vederbörande orter som dessa järnvägsbyggen medförde. Men under den tid, som sedan dess förflutit, har ju förhållandena förändrats så avsevärt, att järnvägarna där nere i dag inte fyller det behov, som man har rätt att begära av ett trafikmedel. Inte minst på grund av industriens utveckling gäller det inte nu att få produkterna ut till närmaste hamn, utan nu gäller det att söka avsättningsorter inom praktiskt taget hela landet.

De järnvägar, som då byggdes, byggdes olyckligt nog också i olika spårvidder. Jag erinrar om att inom Kalmar län finns ingen sammanhängande normalspårig järnväg mellan norra och södra delen. Man har inte mindre än tre olika spårvidder. Från Karlskrona upp till Torsås några mil in i Kalmar län har man en smalspårig järnväg med några centimeter bredare spårvidd än den, som sedan fortsätter från Torsås till Kalmar. Från Kalmar till Berga har man sedan en spårvidd liknande den som man har söder om Kalmar. Vid Berga vidtar den normalspåriga järnvägen, och med den kommer man fram till Hultsfred, och om man skall fara därifrån till de norra länsdelarna, måste man återigen byta till en smalspårig järnväg.

Det är givet att järnvägen under sådana förhållanden inte kan fylla de krav som man nu, som jag sade, har rätt att ställa på ett trafikmedel. Det är också klart och tydligt, att dessa sönderstyckade järnvägsstumpar inte kan ta upp konkurrensen med biltrafik eller annan trafik, därför att det blir ju omlastningar vid praktiskt taget varje transport av gods.

Vi har dock inom detta område ganska betydande industrier, och man

förundrar sig nästan över att dessa kan bestå, när man känner till hur förhållandena verkligen är där nere. Men det är väl den småländska företagsamheten som har gjort att man försöker komma fram, även om omständigheterna i många fall kanske inte är sådana, att de direkt inbjuder till några investeringar. Men nu har man längs järnvägarna dessa industrier och dessa samhällen, som är beroende av transporterna på järnvägarna och som med förväntan ser fram emot att man skall få sin dröm förverkligad att få ett enhetligt spårssystem inom Kalmar län och således få någon lättnad i sina kommunikationsförhållanden.

Inom Kalmar stad till exempel har man på grund av de olika spårvidderna mycket stora besvärligheter, när man skall söka bereda utrymmen såväl på järnvägsstationerna som ock när det gäller hamnanläggningarna. Det viktigaste för vår bygds näringsliv är nog emellertid, att det får samma konkurrensmöjligheter som de företag har som är belägna vid en järnväg, där man har förbindelse med praktiskt taget hela landets näringsliv i övrigt. Det förhållandet att Kalmar län har blivit missgynnad därigenom att inte staten på ett tidigt stadium gripit in och ordnat denna fråga, gör ju, att det knappast finns någon landsdel i vårt land som har det så besvärligt på detta område som just Kalmar län. Jag skall för att bestyrka min åsikt i detta avseende be att få citera vad departementschefen sade i anslutning till propositionen om breddning av blekingejärnvägarna. Departementschefen yttrade, att »en utjämning mellan olika landsdelar bör komma till stånd på sådant sätt, att ingen bygd blir avsevärt sämre ställd i kommunikationshänseende än andra med samma befolkningstäthet och i övrigt likartade förhållanden. En av vägarna att nå detta mål anses vara ombyggnad av våra smalspåriga järnvägar. Skulle rätt-

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

visesynpunkter tillämpas torde det vara ställt utom varje tvivel att östra Småland och särskilt Kalmar län kan ställa mera välgrundade anspråk i förevarande avseende än någon annan landsdel. Investeringarna i järnvägar i Kalmar län har sålunda under den senaste 20-årsperioden inte utgjort mer än 0,7 % under det att siffran för Jönköpings län varit 3,3 %.»

Nu har utskottet, naturligt nog vågar jag säga, trots att jag är motionär, inte velat gå med på att här framlägga något direkt förslag om turordning, men utskottet har varit positivt inställt. Utskottet har skrivit att det förväntar att Kungl. Maj:t snarast framlägger en sådan plan. Att en dylik kommer till stånd är ju ytterst väl motiverat. Då bereds företagen inom orterna möjlighet att överblicka framtiden på ett annat sätt än de nu kan göra. Städer och kommuner bli då i tillfälle att planera för framtiden, och dessa samhällen får möjligheter att avsätta erforderliga områden för järnvägarnas förändring från smalspåriga till normalspåriga.

Det var dessa synpunkter jag har velat lägga fram i denna fråga. Jag är emellertid i dagens läge tacksam mot utskottet, som varit så pass välvilligt som det i alla fall varit. Jag kan emellertid inte underlåta säga, att jag hoppas att utskottet även i framtiden, när dessa frågor går emot sin realbehandling och sin slutliga lösning, blir lika positivt inställt.

Man talar ofta om att järnvägen har svårt att stå sig i konkurrensen med det nytillkomna trafikmedlet lastbilarna. Det är nog riktigt. Men en del av hindren för att järnvägarna i våra orter skall kunna bestå i konkurrens med lastbilarna är just att vi inte har ett efter våra förhållanden lämpligt järnvägsnät. Då har lastbilstrafiken helt naturligt större förutsättningar att göra sig gällande än om man har ett järnvägsnät, där man kan få godset trans-

porterat utan tidsödande omlastningar och väntetider.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Johansson* i Kalmar (s).

Herr ONSJÖ (bf): Herr talman! Under denna punkt har utskottet haft att behandla en serie motioner med yrkande om breddning av smalspåriga järnvägar på olika håll. Bland annat har jag tillsammans med en del kammarledamöter väckt en motion, som går ut på att vi så småningom skall bredda västgötajärnvägarna och framför allt järnvägen Göteborg—Vara—Skara.

Det är självfallet att bakom dessa motioner ligger i första hand ortsinressen, och det är kanske svårt för oss litet var att se opartiskt på denna fråga. Jag vill emellertid för min del gärna tro, att samtliga motioner är väl grundade och att det kan vara motiverat även ur allmänna synpunkter att dessa järnvägar så småningom blir breddade. Men å andra sidan kan vi också vara eniga om att vi inte kan åstadkomma allt detta på en gång, utan det gäller att fastställa en turordning.

Utskottet har skilt sig från sin uppgift på det sättet, att det varken av eller tillstyrkt någon motion utan hänvisar det hela till Kungl. Maj:t och begär att Kungl. Maj:t skall upprätta en plan för breddningsarbetet, som sedan skall underställas riksdagen för fastställelse. Detta ger väl, såsom sagts tidigare, inte någon motionär det han begärt, men å andra sidan vill jag för min del erkänna att det ligger mycket i utskottets resonemang. Det är synnerligen angeläget att det blir uppgjort en sådan turordning, att man ute i respektive orter får veta vad man har att rätta sig efter. Ur den synpunkten vill jag uttala min stora tillfredsställelse med utskottsförslaget.

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

Blir det en sådan objektiv utredning, anser jag mig ha anledning tro — i likhet med den föregående ärade talaren — att det förslag som just jag företräder kommer att ligga bäst till. Jag skall inte här ta upp tiden med att räkna upp alla de skäl, som jag anser finnas för att bredda järnvägen Göteborg—Vara—Skara. Jag skall bara nämna, vilket vi alla vet, att Göteborg är vår förnämsta sjöfarts- och handelsstad. Skara är en centralpunkt i en av våra förnämsta jordbruksbygder, och Skara saknar bredspårig järnväg. Orterna däremellan har ett mycket rikt utvecklat näringsliv. Därför menar jag att det finns säkert många både försvarspolitiska, näringspolitiska och ekonomiska skäl som talar för att denna järnväg Göteborg—Skara breddas så snart som möjligt. Om alla dessa skäl blir tillräckligt beaktade vid den blivande prövningen, kommer det att visa sig att just denna järnväg kommer, som jag sade, att ligga i täten.

Sedan vill jag säga ett par ord om en annan sak. Utskottet föreslår att det redan fattade beslutet om breddning av järnvägen Källby—Kinnekleva skall omprövas av Kungl. Maj:t och därefter på nytt underställas riksdagen. Jag hoppas att när denna prövning blir gjord det då kommer att visa sig att även denna järnväg har en uppgift att fylla. Om man skulle finna att en breddning av denna järnväg inte är ekonomiskt försvarbar, förutsätter jag att de pengar man då kan spara kommer oss till godo i Västergötland på annat håll.

Som saken ligger till får jag säga i likhet med den föregående talaren, att jag har ingenting annat att göra än att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag hoppas att den prövning som sker kommer att visa, att den järnväg som jag talade om, Göteborg—Skara, i fråga om angelägenhetsgraden under alla förhållanden kommer att ligga bland de främsta, jag tror för min del som den allra främsta.

Herr RIMÅS (fp): Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av motionen nr 327 angående frågan om anordnande av treskenspår på bansträckan Hästholmen—Ödeshög i Östergötland.

Om man jämför denna fråga med övriga motioner, som behandlas under punkt 17 i utskottets utlåtande och som också rör frågor om breddning av smalspåriga järnvägar, så är denna fråga en liten fråga. Det gäller en sträcka på endast 5 kilometers längd. 1943 års järnvägskommitté uppskattade 1947 kostnaden till 300 000 kronor. Även om kostnaden nu är väsentligt högre, rör man sig dock inom en med hänsyn till värdet för industriens utveckling inom den bygd det berör rimlig kostnadsram. För bygden i fråga är detta ingen liten fråga. Man har vid flera tillfällen försökt att göra frågan aktuell. Redan 1938 gjorde Ödeshögs kommunalfullmäktige den första framställningen om breddning av bansträckan. Man vände sig då till järnvägsstyrelsen, och sedermera har fullmäktige vid ett par tillfällen vänt sig till kommunikationsdepartementet i samma ärende.

Nu har utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka bifall till förevarande motioner i vad de avser konkreta åtgärder i varje enskilt fall eller, som det heter i utskottsutlåtandet, »uttala sig till förmån för visst eller vissa projekt, för vilka principbeslut om breddning redan nu skulle kunna fattas». Även om jag förstår utskottets ställningstagande beklagar jag, att frågan om breddning av bandelen Hästholmen—Ödeshög inte redan nu kunnat finna sin lösning. Jag har emellertid, herr talman, inte något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen att denna fråga inte skall komma sist i ordningen på den plan med klarläggande riktlinjer som enligt utskottets mening snarast bör upprättas. Det är dock, som jag redan nämnt, 15 år sedan man först började göra försök att få denna fråga löst.

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

Herr HÆGGBLOM (h): Herr talman! I första kammaren har denna fråga avgjorts utan någon som helst debatt, men nu ser det ut som det skulle utspinna sig ett långt meningsutbyte här. Jag tror att så till vida kan en debatt vara motiverad som den understryker, att de bygder som är berörda av dessa frågor med tilltagande oro ser att 1943 års järnvägsutredning, som ju alltså nu kan fira tioårsjubileum av sin tillblivelse och som lagt fram förslag med ganska klar placering av olika järnvägssträckor efter olika angelägenhetsgrad, med allt sitt arbete inte lyckats åstadkomma att riksdagen på sitt bord får ett förslag att ta ståndpunkt till.

Motionerna är rätt olika utformade i fråga om yrkandena. I vissa har begärts utredning, i andra begärs bidrag från investeringsanslaget för nästa budgetår, och vad beträffar järnvägarna i Kalmar län har motionärerna anhållit, att riksdagen skulle besluta om deras breddning. Nu har statsutskottet varit den stora knappstöparen som lagt de olika motionerna i samma form och slutat sitt utlåtande med att föreslå riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t med hemställan om att snarast möjligt komma med förslag. Jag vill säga att när den motion, som väckts för Kalmar läns vidkommande, togs upp här i riksdagen och man alltså inte längre nöjde sig med att göra upprepede framställningar till järnvägsstyrelsen och kommunikationsministern var det en särskild mening med detta, nämligen att när det gäller sådana frågor, som berör folket i en hel bygd, ansåg vi motionärer att riksdagen var ett lämpligt forum för att få ett beslut fattat. Det står väl inte för inte i skriften, att man inte skall förlita sig på furstar, och det torde man ha anledning besinna i detta fall. Vi hade hoppats att statsutskottet skulle skaffat sig vetskap på ort och ställe om hur saken ligger till och att sedan motionen skulle kunnat bifallas, så många

motionärer från olika delar av södra Sverige som skrivit under den.

Om det nu vore fråga om ett sådant beslut skulle jag bara be de ärade kammarledamöterna att framför sig ställa Sveriges karta, där vi å ena sidan i väster har länet och landskapet Halland och å andra sidan Kalmar län, två ungefär geografiskt sett lika stora bygder. Halland är genomdraget av bredspåriga statens järnvägar både på längden och tvären, Kalmar län är däremot ej genomdraget av bredspårig järnväg och i mycket ringa grad berört av någon dylik, men i mycket hög grad av smalspåriga, dessa samtliga tillkomna på enskilt initiativ. Det är en bygd som är bortglömd och som det var avsikten att motionen skulle föra litet mera fram i ljuset. Som kommunalman i dessa bygder har jag ständigt erfarenhet av vilken nackdel för utvecklingen inom en kommun det är att inte ha någonting att trygga sig till. Det ligger kyrksamhällen vid järnvägar, där det är fråga om att plocka bort järnvägsspåret och göra landsväg i stället. Det ligger andra samhällen vid smalspåriga järnvägar, som man tänker spika in och göra ännu mera smalspåriga, och det finns också bygder som hoppas få sin smalspåriga järnväg breddad. Hur skall man i sådana kommuner kunna planera för framtiden? Här har överlantmätarens assistent rest runt och samlat kommunalmännen för att få en framtidsplanering, och länsstyrelsen gör regionalplanering o. s. v., men när det kommer till kommunerna stoppar det hela på detta att man inte vet hurudana järnvägsförhållanden man får i framtiden. Särskilt i norra delen av Kalmar län med betydande industrier vid sina smalspåriga stationer, är man i mycket hög grad beroende av att härvidlag verkligen blir något gjort.

Har nu statsutskottet i år inte tagit ansvaret att gå motionärerna till mötes med beslut i den vägen men väl-

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

villigt föreslagit skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet, då hoppas jag att Kungl. Maj:t snarast möjligt kommer med förslag till frågans lösning. Jag hoppas vidare att statsutskottet nästa år inte glömmet att efterlysa att Kungl. Maj:t verkligen kommer med ett sådant förslag. Det är faktiskt ett år för sent i alla fall.

Under detta anförande, i vilket herr *Svensson* i Krokstorp (h) instämde, återtog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **NORDKVIST** i Kalmar (fp): Herr talman! Efter de anföranden som här hållits av herrar *Jonsson* i Skedsbygd och *Hæggbloom* skulle jag kanske ha kunnat nöja mig med ett instämmande. Men om man läser alla de framställningar, som gjorts motionsledes, om breddning av olika järnvägar, så får man kanske lätt den uppfattningen att det är bygdeintressen det här är fråga om. Var och en tänker på sig, och det är bara jag som tänker på mig! Den ene vill ha järnvägen breddad i sin bygd, och den andre vill inte vara sämre. Det är nämligen så med oss riksdagsmän, att vi anser oss — kanske med rätta — vara representanter var och en för sin särskilda bygd, och det bör man inte lasta oss för. Men vi är inte bara det, vi är också representanter för ett riksintresse, och det är ett riksintresse att inte vissa landsdelar blir eftersatta när det gäller kommunikationer, enkannerligen järnvägsförbindelser. Det är ett riksintresse näringspolitiskt, befolkningspolitiskt och kulturellt sett att bygderna därvidlag blir så väl tillgodosedda som möjligt.

Nu säger man, att det är ett stort investeringsprojekt som här lanseras och som svenska riksdagen så småningom skall ta ställning till, och det skall jag inte bestrida. Men man måste å ena sidan väga investeringssumman

och å andra sidan det handikap och den försenade utveckling, som eftersatta landsdelar blir lidande under. Detta har utskottet också beaktat i sitt utlåtande, och om man läser vad som står på sidan 30, så finner man att utskottet där har dragit fram olika motiv varför man så småningom måste komma fram till ett beslut i denna fråga.

Kalmar län är — som föregående ärade talare redan har nämnt — ett rikt län, och det har stora utvecklingsmöjligheter. Där finns redan nu stora industrier av skilda slag, men där finns dessutom möjligheter för startande av nya eller utbyggande av befintliga industrier än mera. Någon frågar kanske, varför man inte byggde bredare järnvägar från början. Varför var inte smålänningarna tillräckligt förutseende och tänkte på denna sak tidigare? Till det vill jag svara, att smålänningarna har varit ett sparsamt släkte, och det är de än i dag, men de kunde näppeligen förutse den utveckling, som sedan har ägt rum, och vi skall inte lasta dem för det. Men vi sena tiders barn, som är deras efterkommande och arvtagare, skall inte straffas för denna brist på förutseende, och vi blir nu straffade ända in till tredje och fjärde led.

Statens järnvägar skall sköta sin ekonomi så, att verksamheten går ihop och helst blir vinstgivande, säger man. Jag vågar för min del inte spå hur det kan bli med bärigheten efter en breddning av järnvägarna i Kalmar län, men jag tror att det finns möjligheter för att den skall kunna bli större efter breddningen än vad den är nu. Erfarenheten från utlandet har måhända också någonting att säga i detta avseende. Om jag inte är fel underrättad, så finns det inte mer än två länder som har ett statligt järnvägsnät som går med vinst, nämligen Sverige och Holland. Det är emellertid möjligt att jag är fel underrättad därvidlag. Hur som

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

helst så lägger man i varje fall inte ned de järnvägar, som inte bär sig, åtminstone inte de stora och genomgående linjerna. Man låter dem vara kvar, därför att man anser att de har så stor betydelse i olika avseenden att man skattevägen får finansiera deras drift.

Utskottet ställer sig inte avvisande till denna fråga, och jag vill för min del i likhet med föregående ärade talare gärna betyga min tacksamhet mot utskottet för dess välvilliga skrivning. Jag vill dock säga, att i den landsända som jag representerar är man litet till mans en smula otålig. Man tycker att det dröjer länge, det går det ena året efter det andra, utan att man kommer särdeles långt framåt.

Herr talman! Jag har inte mera att tillägga, och med hänsyn till den välvilliga skrivning utskottet har presterat ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERSTRÖM (s): Herr talman! Jag skulle måhända kunna anknyta till vad som sades av den siste ärade talaren, nämligen att statsutskottet har ådagalagt stor välvilja i sin skrivning, när utskottet behandlat förevarande motioner. För min del är jag nog emellertid av den mening, att utskottet i sin skrivning varit mera välvilligt än som kan komma att motsvaras av praktiska insatser i framtiden.

Jag skulle nog ha velat att man här i skrivningen poängterat att detta är en mycket stor fråga. Det kan hända att det rör sig om vi skall bredda alla smalspåriga järnvägar och därtill lägga det ökade behovet av rullande materiel, som kanske kommer att kosta en halv miljard kronor. Innan man binder sig för en sådan tanke, bör man naturligtvis också stryka under behovet av utredningar, som klarlägger hela det trafikpolitiska sammanhanget. Hur många av motionärerna är det nu, som är villiga att medverka till en ordning,

som innebär att man för framtiden för över de transportuppgifter på järnvägen vilka, bedömt ur hela folkhushållets synpunkt, man bör kunna komma överens om vore naturliga för järnvägen och inte borde skötas av bilismen? Eller är motionärerna i praktiken företrädare för den uppfattningen att om vi får en breddning av en del av de förordade järnvägssträckorna, då kan vi å andra sidan från samhällets och riksdagens sida fatta beslut som innebär ett överflyttande av transportuppgifterna på bilismen. Jag är själv av den uppfattningen, att det säkert för många av dessa järnvägar kommer att vara försvarligt med en breddning, men då måste denna också ske under den angivna förutsättningen att vi tillika är beredda att på detta område styra så, att järnvägarna får de transportuppgifter som, bedömt ur hela folkhushållets synpunkt, naturligen tillkommer dem. Jag tror sålunda att det är nödvändigt att gå längre än som synes framgå av utskottets skrivning, där man enligt mitt sätt att se förenklat densamma till att vara en fråga om upprättande av en plan i analogi med vad som skett beträffande elektrifieringen. Men, ärade kammarledamöter, det är kanske anledning erinra om att denna analogi måhända inte är så passande, ty i fråga om elektrifieringsplanen är det ju så att man vill eftersträva — bortsett från praktiska skäl som kan tala för en avvikelse — att där denna elektrifieringsinsats ger den största förräntningen, där skall den komma först. Här får vi lov att säga oss att vi sätter den breddning först på listan som medför den minsta förlusten. Då frågar jag om den analogi man använt från utskottets sida är lämplig. Så ligger det till, och jag skulle, som sagt, i skrivningen velat ha de ekonomiska synpunkterna på denna fråga mera markerade.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle: Herr talman! Med anledning av de frå-

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

gor som ställdes till motionärerna ber jag bara få påpeka att i varje fall den motion som gäller breddning av järnvägarna i Kalmar län inte avgivits av oss bara för att vi skall få litet trevligt där nere. Den bygger helt och hållet på det utredningsresultat, som 1943 års järnvägskommitté kommit fram till. Jag kan försäkra, att alla de synpunkter som herr Åkerström framförde beaktats av denna järnvägskommitté, innan den kom fram till det resultat som helt överensstämmer med motionärernas yrkande.

Herr JOHANSSON i Västervik (s): Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet i denna fråga. Det förelåg liksom en överenskommelse om att vi inte skulle säga något, utan vi skulle gå in för utskottets förslag, vilket man också gjort i första kammaren. Men då debatten ändå kommit i gång, kanske kan det vara förklarligt om jag i detta sammanhang vill säga något, eftersom jag är från en stad som har över 16 000 invånare och som saknar bredspårig järnväg men har den högsta kommunala utdebiteringen i landet tillsammans med det kyrkliga. Om landstingsskatten medräknas ligger denna stad tillsammans med Varberg näst högst i landet. Jag nämner detta, därför att jag anser att en breddning av järnvägen har så oerhört stor betydelse för industriens lokaliseringsfråga. Jag kanske i detta sammanhang kan instämma med distriktschefen Tillinger från Norrköping, som säger att industriens lokalisering kanske inte så mycket beror på rent ekonomiska utan kanske i än större utsträckning på rent psykologiska faktorer.

Jag hade tidigare här i dag tänkt ställa ett yrkande beträffande järnvägslinjen Norsholm—Västervik—Hultsfred — den heter i detta sammanhang Åtvidaberg—Västervik—Hultsfred — och tänkt föreslå att denna skulle brytas

ut ur statsutskottets utlåtande. Jag hade tänkt föreslå kammaren att fatta ett principbeslut om denna järnvägs breddning och att detta beslut skulle fattas i dag. Det var nämligen på det sättet att tidningen Östgöten hade haft en intervju med kommunikationsministern, i vilken denne sagt att det tar ungefär två år att tekniskt förbereda en breddning av järnvägen Åtvidaberg—Västervik. Denna sak har nu rättats till, och uttalandet torde i stället hänföras till ett yttrande av generaldirektör Upmark vid en konferens i Västervik. — Tidigare hade det gjorts gällande att den breddning av blekingebanorna, som nu försiggår, skulle ha varit färdig inom två år. Om man räknat med denna tid och det så inträtt en situation med stor arbetslöshet, skulle arbeten för att avhjälpa denna inte ha kunnat igångsättas vid järnvägen Åtvidaberg—Västervik, därför att det inte fanns någon teknisk utredning klar. Trots att det, som jag vill poängtera, har ansetts mycket angeläget att få denna järnväg breddad, skulle man således inte ha kunnat göra något.

Jag ber att få påpeka, att kommunikationsministern vid tillsättandet av 1943 års järnvägskommitté framhöll, att man från Västerviks stad hade uppvakttat med begäran att järnvägen skulle breddas. När 1943 års järnvägskommitté skickade ut sitt betänkande till olika remissinstanser, uttalade sig Sveriges industriförbund för en breddning av järnvägen Åtvidaberg—Västervik—Hultsfred. Industriförbundet ansåg, att det inte kunde yttra sig om de övriga förslagen, men breddningen av denna järnväg ansåg förbundet vara så angelägen, att det kunde göra ett positivt uttalande. Arbetsmarknadsstyrelsen uttalade sig också för en breddning av järnvägen. T. o. m. järnvägsstyrelsen, som var emot ett principbeslut, sade att om det skulle fattas ett principbeslut, så skulle det gälla en järnväg som utan någon som helst tvekan skulle breddas,

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

och järnvägsstyrelsen avsåg då järnvägen Åtvidaberg—Västervik i första hand.

Det är alldeles självklart att det är oerhörda problem som städerna med smalspårig järnväg har, och kanske inte bara städerna utan också orterna runt omkring. Jag tänker på ett bruk som ligger i närheten av Västervik. Chefen där säger, att man kan visserligen uppsamla den arbetskraft som finns vid själva bruket, men någon möjlighet att bereda arbete för dem som genom rationaliseringen frigöres från jordbruket har man inte. Man frågar sig då: Skall dessa människor vara tvungna att flytta till storstäderna för att få sysselsättning? Den krympning av dyrortsgrupperingen som väl kommer att ske medför ju ännu större svårigheter för landsbygden att hävda sig, därför att industriens intressen ligger så nära de stora kommunikationscentra som möjligt. Det är alltså nödvändigt att åtgärder vidtas för att få industrierna intresserade av landsbygden, så att landsbygdens befolkning kan stanna kvar.

Jag vet att man sagt, att järnvägarna inte spelar så stor roll i dag, därför att så mycket går på landsvägstrafik. Men jag tror det är nödvändigt att man lägger på minnet, att landsvägstrafiken har en viss begränsning. Det gäller t. ex. för den industri, som jag tidigare talade om, där man på grund av industriens art inte är betjänt av den trafik som kan ske på landsväg utan där det är nödvändigt att man har tillgång till järnväg.

Jag skall inte, herr talman, förlänga denna debatt. Jag har velat framföra dessa synpunkter, men jag tänker inte ställa något yrkande. Emellertid hoppas jag att man kommer att påskynda en utredning om angelägenhetsgraderingen. Jag hoppas också, vilket jag vill poängtera, att man kommer att ta hänsyn till att 1943 års järnvägskommitté i den angelägenhetsgradering,

som den lade fram den 17 maj 1952, förutom en grupp A, där endast sådana järnvägar placerades som man ansåg skulle bli ur företagsekonomisk synpunkt räntabla, hade fört upp en grupp B, som innefattade järnvägar som inte kunde beräknas bli räntabla men som av andra skäl ansågs böra komma högt upp vid angelägenhetsgraderingen. I denna grupp hade man placerat järnvägen Åtvidaberg—Västervik—Hultsfred. Jag hoppas alltså att utredningen när den tillsatts tar hänsyn till de uttalanden som 1943 års järnvägskommitté har gjort och även till de yttranden som de berörda remissinstanserna avgivit om denna järnväg.

Herr PETERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna debatt, men när herr Hæggbloom gör jämförelser mellan Kalmar län och Halland och talar om hur bra vi har det i alla hänseenden måste jag som ortsbo kanske säga några ord. Jag kan ju här med detsamma säga att jag har skrivit på denna motion angående breddning av kalmarjärnvägarna och alltså i princip inte har något emot den. Jag tillät mig att skriva efter motionen, att jag tillstyrkte breddningarna där nere men att jag ville framhålla att vi också har en järnväg som bör bli föremål för omprövning. Järnvägen Vislanda—Bolmen—Halmstad är ju med i den samling som räknas upp i utskottsutlåtandet, men vi har en järnväg som inte alls är nämnd och som går från Falkenberg till Limmared, alltså rakt in i landet. Om jag får lov, herr talman, att anföra ett skäl som inte tidigare är nämnt här så skulle det vara detta, att denna järnvägs betydelse kanske i någon mån är av strategisk natur. I händelse av en avspärning kan det nog vara värdefullt att vi har järnväg direkt från en djuphamn in i landet och som når stambanan vid Limmared. Detta är alltså ett ytterligare

Statens järnvägars byggnader och anläggningar.

skäl för breddningen av denna järnväg.

Järnvägen Falkenberg—Limmared har också varit föremål för intresse inom 1943 års järnvägskommitté. Den har varit på ort och ställe och tittat på järnvägen, och jag kan tillägga att de kommuner som berörs också har visat ett mycket stort intresse för en breddning. De har sålunda samtliga — både i Halland och i Västergötland — satsat pengar för att göra en separat utredning och tillställa denna den s. k. järnvägsutredningen.

Jag tror därför — och det är detta jag vill framhålla i denna debatt — att man inte bör glömma bort denna järnväg.

Herr Hæggblom nämnde att samtliga järnvägar i Kalmar län är tillkomna på privat initiativ. Jag kan säga precis detsamma om alla våra järnvägar i Halland. Själva stambanan mellan Malmö och Göteborg har också kommit till på privat initiativ. Den kom till i två etapper, varav den ena omfattade byggnandet av Skåne—Halmstad, sedan Halmstad—Göteborg, den hette då Skåne—Hallands järnväg. Det har offrats mycket pengar på den från kommuner och landsting, och det gjordes framställningar till riksdagen. Första gången avtog riksdagen, men nästa gång beviljades det ett anslag. Nu är det statens järnvägar som äger järnvägarna.

Alla järnvägarna Halmstad—Nässjö, Vislanda—Bolmen—Halmstad, Falkenberg—Limmared och Varberg—Borås är sålunda från början privata företag, som nu drivs av staten.

Herr talman! Jag har ingenting att anföra emot utskottets utlåtande. Jag tycker att det är en riktig bedömning utskottet har gjort, men som ortsbo anser jag det angeläget, när det från alla håll vittnas om behovet av breddning av järnvägslinjer i vederbörandes hemtrakt, att jag i denna kör också nämner Falkenberg—Limmareds järnväg.

Herr MALMBORG i Skövde (fp): Herr talman! Under den hittills förda debatten har intet annat yrkande ställts än om bifall till vad utskottet föreslagit. Under sådana förhållanden finns det ingen anledning för mig att här närmare söka motivera det utlåtande som utskottet här har framlagt. Jag skall, herr talman, bara göra ett par randanmärkningar.

Man kan säga att frågan om breddning av skilda järnvägslinjer har varit mer eller mindre aktuell ända sedan riksdagen fattade beslut om införlivande av det enskilda järnvägsnätet med statens järnvägar. Jag erinrar om 1943 års järnvägskommitté. Den har nu under sin långa tillvaro oavbrutet arbetat med dessa problem, och man har faktiskt gjort en utredning av samtliga järnvägsprojekt med undantag av ros-lagsbanan. Inte minst fjärde avdelningen liksom även utskottet i dess helhet har också gång efter annan haft anledning pröva dessa frågor.

I år kom det en mäktig flod av järnvägsmotioner, samtliga med förslag i fråga om breddning. Jag kan ju säga att situationen för oss inte minst i avdelningen blev en smula brydsam, men vi kom snart underfund med — det vill jag betona — att det rimligaste sättet att svara på dessa motioner var samling kring en plan för det fortsatta breddningsarbetet. Det fanns ingen möjlighet för oss, även om det förelåg mycket välskrivna motioner och mycket förnämliga dokument i frågan, att på grundval av dessa liksom av det material vi på annat sätt kunde mobilisera ta sakståndpunkt till de berörda motionernas förslag.

Det är med intresse jag har lyssnat till debatten här i dag. Den vittnar synes det mig om den betydelse, det värde man i de skilda bygderna tillmäter breddning av områdenas järnvägsnät. Vi har också i utskottsutlåtandet — det har erinrats om det i debatten — understrukit kravet på att de skilda

Färjeförbindelse med Västtyskland.

bygderna får denna fråga ordnad på ett eller annat sätt, så att man kan vidta åtgärder i olika hänseenden: det gäller markdispositioner, lokaliseringsspörsmål och stadsplaneärenden m. m. Jag vill också påminna om, som vi också har sagt i utskottsutlåtandet, att det är ur järnvägsstyrelsens synpunkt — det är ju järnvägsstyrelsen som har att svara här i sista hand — önskvärt att den i sin långsiktiga planering får klar sikt och slipper att laborera med problemkomplex av större eller mindre omfattning, som hålls svävande år efter år.

Som utskottets talesman konstaterar jag med glädje den allmänna upplösning som utskottets utlåtande har fått här under debatten. Det finns ingen anledning att ytterligare understryka utskottets synpunkter, utan jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 18 och 19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

Färjeförbindelse med Västtyskland.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NELANDER (fp): Herr talman! Med tacksamhet ber jag få notera att statsutskottet delar motionärernas uppfattning, att frågan om en västtysk färjeförbindelse är av utomordentlig betydelse för vårt land men att den innesluter sådana problemkomplex, att en grundlig utredning är av nöden.

För att få en bakgrund för några synpunkter på detta problem och då i synnerhet för behovet av en ny tågfärja ber jag att få göra en liten återblick. Före senaste världskriget fanns det på kontinentaleden Trelleborg—Sassnitz, dåtidens ståtliga fågelvägs-

linje på Mellan- och Sydeuropa, inte mindre än fem tågfärjor, tre svenska och två tyska, med en sammanlagd kapacitet per resa av 99 normalgodsvagnar. Med den dåvarande gångtiden på 4,5—5 timmar jämte växlingstid i hamn kunde man sålunda komma upp i en högsta trafikkapacitet av nära 400 vagnar per dygn. Vad denna led betytt för vårt land behöver väl näppeligen understrykas för kammarens ärade ledamöter.

I dag är som bekant leden överflyttad till Warnemünde med en restid, inklusive vagnskiftning, av 10 timmar. Eftersom det nu endast finns de tre svenska färjorna, av vilka därjämte en måste betjäna även Odra Port-routen, har trajekteringskapaciteten på vår direkta linje till kontinenten sjunkit till maximum 150 vagnar per dag eller med andra ord minskat med över 60 procent. Av de nuvarande färjorna är två över 40 år gamla, och fastän de är »still going strong» är förnyelsen av färjetonnaget ett mycket angeläget behov.

Enligt beräkningar jag har gjort utgöres trafiken över Warnemünde-leden för närvarande till två tredjedelar av väst-tysk lokal- och transitotrafik, under det att endast en tredjedel kommer på östblockets stater. Genom energiska initiativ för gynnsamma samtrafiktariffer har S.J. skapat en god grund för ett vidare utbyggande av denna trafik. Tyvärr har utvecklingen inte helt motsvarat förväntningarna. Så har t. ex. Jugoslavien inte accepterat transporter genom tyska östzonen. Italien har — trots särskilt uppbyggda tariffer härför — ej heller velat använda denna väg för sina frukttransporter på Sverige, vilka under fjolåret uppgick till inte mindre än 4 697 vagnslaster — så gott som alla ankomna över Danmark. Det har nämligen visat sig, att resan från italiensk produktionsort till Warnemünde oftast tar dubbelt så lång tid i anspråk som fram till tysk-dan-

Färjeförbindelse med Västtyskland.

ska gränsen vid Flensburg. Härtill kommer att man vid sådan snabbtransport som gäller frukt alltid vill ha möjlighet att fastställa en sändningsposition — en möjlighet, som är så gott som utesluten vid transporter genom östzonen.

Vad slutligen Västtyskland självt be- träffar så kan där alltjämt spåras en tydlig motvilja för transporter, som för över östtyskt territorium. Nämnas kan också att den i internationell trafik så vanliga leveransintressedeklarationen — dvs. viss ersättningsgaranti om transporttiden överskrider den för respektive sträcka fastställda — inte är tillåten för transporter genom Östtyskland.

På grund av det otillräckliga färjebe- ståndet har också alltemellanåt, som t. ex. under november—december i fjol, uppstått väntetider på bortåt en vecka.

Ännu en sak är värd att taga med vid bedömningen av detta trafikpro- blem, nämligen den oerhörda stegring- en av Västtysklands andel i handelsut- bytet med Sverige. Enligt januari- numret av Ekonomisk revy, som jag kompletterat med kommerskollegii se- naste månadsstatistik, hade Sveriges handel med Västtyskland följande om- fattning: 1948 var sammanlagda im- port- och exportsumman 248,9 miljo- ner kronor. 1950 hade den stigit till 1 356,4 miljoner kronor, 1951 var den 2 135,1 miljoner kronor och under fjol- året, 1952, inte mindre än 2 534,6 mil- joner kronor.

Från 1948 har således vårt handels- utbyte med detta land ökat med bortåt 1 000 procent. Som leverantör kom Västtyskland i fjol på första plats med 17 procent av Sveriges import, när- mast följt av England och Förenta sta- terna. Av den svenska exporten gick samma år 11 procent till Västtyskland, som därigenom var Sveriges största kund näst efter England.

Dessa siffror visar med all önskvärd

tydlighet vilken utomordentlig posi- tion Västtyskland för närvarande in- tar i vårt handelsutbyte — en position som av många tecken att döma kom- mer att än mer förstärkas.

Men, säger man då, vi kan väl an- vända vägen över Danmark. Ja, visst går det! Men tillåt mig att härvidlag göra några erinringar.

Huvudparten av våra järnvägsburna transporter genom Danmark går för närvarande över Flensburg—Padborg. Transporttiden därifrån till Malmö el- ler Hälsingborg utgör i allmänhet för ilgodsvagnar cirka två dygn, för frakt- godsvagnar cirka tre dygn. Trots det icke obetydliga antal färjor, som står till förfogande för överfarten Nyborg—Korsör, inträder allt emellanåt stock- ningar, vilka mer än fördubblar trans- porttiden genom Danmark. Så var exempelvis fallet vid Storbrass-manö- vern liksom även i samband med trupptransporter för några veckor se- dan. Jag har för övrigt ett ännu färs- kare exempel: i går stod inte mindre än mellan 600 och 800 vagnar i Ny- borg och väntade på överfärjning till Korsör.

Till jämförelse kan nämnas den snabba transporttiden av cirka tio tim- mar med en direkt färjeförbindelse Tyskland—Sverige. Och en snabb gods- befordran är ju ett av kundernas främ- sta önskemål.

Särskilt känslig för osäkra restider är givetvis den viktiga exporten av livsmedel, såsom kött, smör, ägg, färsk fisk, samt av levande boskap. För transporten av boskap till kontinenten via Danmark kan de då och då upp- dykande mul- och klövsjukeepidemi- erna i vårt naboland spela otrevliga spratt.

Den allra största fördelen med en västtysk färjeförbindelse är emellertid att man vid förhandlingar om taxor och dylikt för våra kontinentförbin- delser har ett oerhört mycket bättre utgångsläge än om man ställer sig helt

Färjeförbindelse med Västtyskland.

beroende av Danmark. Järnvägsstyrelsen är glädjande nog, nu med på denna tankegång och säger: »Man skulle härigenom» — alltså med en direkt färjeled — »få en säker fraktregulator och torde även kunna räkna med snabbare godstransporter, enär en landgräns och en sjöled skulle undvikas.»

Ja, herr talman, vi måste helt enkelt ha en egen konkurrerande led för att inte helt komma i danskarnas händer.

När det gäller att välja befodrings-sätt torde en trafikant väga mot varandra följande faktorer: säkerhet, transportkostnad, transporttid och möjlighet till emballageinbesparing. Den snabbhet och säkerhet, med vilken den gamla Sassnitz-leden utförde transporterna, gjorde att i de fall, då emballageproblemet ställde sig ungefär likartat vid jämförelse mellan exempelvis en kombinerad transport järnväg-ångare å ena sidan och en direkt järnvägsbefordran å andra sidan, trafikanten oftast var villig att erlægga den med järnvägstransporten förenade högre fraktkostnaden med hänsyn till den trygghet och snabbhet han därigenom kunde tillgodogöra sig. Järnvägen kunde under dessa år arbeta upp en goodwill hos klientelet, vilken har bibehållits ända in i dessa sista efterkrigsår, trots att servicen nu på intet sätt kan jämföras med den som tidigare lämnades.

Denna tillbakagång i servicehänseende har emellertid — det har blivit alltmer märkbart — haft till följd en övergång till sjöbefordran företrädesvis över nordtysk hamn, när det gäller sådana varor som tidigare betraktats som typiskt järnvägsgods. Men är nu detta en förlust ur svensk synpunkt? Härpå vill jag svara ett obetingat ja, framför allt av den anledningen att de varor, som sjöledes befordras till och från Sverige, endast i obetydlig utsträckning fraktas på svenska kölar. Det är inte bara på det sät-

tet, att tyska rederier i stor omfattning är engagerade i denna trafik. Även de svenska rederierna — jag nämner exempelvis Rederi-Svea — har tidvis åtskilliga tyska fartyg i sin tjänst.

Vad detta betyder ur nationalekonomisk synpunkt ligger i öppen dag, inte minst om man häremot ställer en transport med svenska färjor direkt från tysk till svensk hamn.

Enligt de bärighetskalkyler, som utarbetats, torde en svensk kontinental-färjeled och den trafik, som härigenom tillföres järnvägen, med hänsyn till tonkilometerkostnaden genomsnittligt täcka en svensk sträcka av omkring 450 kilometer, dvs. mer än dubbelt så mycket järnvägsuppland som den distans, vilken representeras av färje-sträckan. Vad skall det inte ur denna synpunkt betyda, om stora godsmängder till följd av serviceförsämring och dylikt vandrar över till sjöbefordran? Eller om nämnda medeldistans på cirka 450 kilometer, avseende gods som med färjerouten tillföres landet, krymper samman till, låt oss säga hälften eller två tredjedelar på grund av att de mera räntabla långlinjesändningarna bortfaller.

Man bör ha i minnet, att det för järnvägens del inte är så stor risk att den mindre räntabla närtrafiken på Skåne och Sydsverige försvinner, utan detta är främst fallet med godset på de längre linjerna, där differensen mellan järnvägsfrakt och sjöfrakt blir väsentlig.

Om man skärskådar problemet om trafikbortfallet när det gäller den trafik, som tillföres statens järnvägar över en direkt kontinentroute, får man inte heller förbise det faktum att SJ:s generalomkostnader väl i stort sett kommer att bestå även om dessa godsmängder vandrar över till sjöbefordran. Inkomstminskningen skulle således i hög grad överstiga den besparing som eventuellt kunde göras genom att man

Färjeförbindelse med Västtyskland.

sluppe ta hand om detta gods på svenska järnvägslinjer.

Jag har i min uppläggning av detta problem hittills uteslutande behandlat godstrafiken, vilken jag anser att en västtysk färjeled i främsta rummet, inte minst på grund av de långa avstånden, måste betjäna.

I vår motion har vi dock tillåtit oss visa, att personförbindelser med vissa expresståg med nuvarande tidtabell kan åstadkommas. Järnvägsstyrelsen har nu i sin skrivelse meddelat, att med de för tiden från den 17 maj fastställda körtiderna för expresstågen skulle det för en förbindelse via Trelleborg—Grossenbrode fordras två nya färjor, väsentligt mera snabbgående än de nuvarande, samt att, om Femern-leden blir verklighet, det inte ens med dessa nya färjor skulle bli möjligt att på denna väg nå nödiga anslutningar.

Vad beträffar Femern-ledens utformning så gjorde den västtyske kommunikationsministern Seebohm i samband med dopet av den för linjen Gedser—Grossenbrode avsedda nya tåg färjan Deutschland ett intressant uttalande. Enligt tidningsreferaten påpekar han, »att planerna på en fågelvägslinje över Rödby-Femern inte kan förverkligas inom överskådlig framtid, därför att de danska och västtyska statsbanorna inte kan investera de omkring 200 miljoner mark, som projektet kräver». Kommunikationsministern antydde vidare att Sveriges färjeförbindelser Trelleborg—Travemünde endast är av tillfällig natur och menade att svenskarna inom överskådlig framtid kommer att låta sina färjor gå till Grossenbrode.

I detta sammanhang kan nämnas att för sommarleden Trelleborg—Travemünde, som börjar den 9 juni och endast omfattar bil- och persontrafik, eftersom inte något färjeläge finns i Travemünde, har redan beställts inte mindre än 1 800 hyttplatser jämte plats för bilar, varjämte bortåt 2 000 perso-

ner i skolungdomsutbytet kommer att ta denna väg.

Motionärerna har framhållit att den nya tåg färjan, vartill medel nu anslås och om vars behövlighet det väl knappast torde råda mer än en mening, för att med fördel kunna sättas in på en permanent led till Grossenbrode eller annan västtysk hamn, borde byggas av större typ än Starke och ha möjlighet att ta ombord bortåt fyrtiotalet vagnar. Järnvägsstyrelsen synes också vara inne på samma tankegång. Huruvida en sådan tåg färjetyp kan förenas med möjlighet till större hastighet, vilket vore önskvärt, bör givetvis expertisen få avgöra.

Vad beträffar angöringspunkten för den tänkta färjeleden, så är ju ur svensk synpunkt Trelleborg utan konkurrens. I denna stad har såväl stat som kommun gjort synnerligen stora investeringar i tulllokaler, spårområdet o. d. Trelleborg har också alltsedan Sassnitz-ledens glansdagar mycken goodwill i internationella trafikantkretsar. Vilken hamn som på tysk sida blir lämpligast att angöra, får naturligtvis järnvägsstyrelsen utreda. Men det förefaller som om Grossenbrode, vilken redan har en dansk färjeförbindelse, närmast skulle komma i fråga. Enligt vad jag senast för sport håller man på att utbygga de där befintliga småbanorna till en enhetlig linje. I samband med byggandet av ett nytt färjeläge muddras även hamnen upp.

Restiden för färjeförbindelsen bör nog inte överskrida 8 timmar. För längre sjöfärd fordras nämligen betydligt ökat utrymme per passagerare. Grossenbrode kan från Trelleborg nås med 15 knops fart på 8 timmar, med 16 knop på 7½ timme och med 17 knop på 7 timmar. Till Travemünde blir gångtiden med 15 knops fart 9 timmar och 20 minuter, med 16 knop 8 timmar 50 minuter och med 17 knop 8 timmar 20 minuter. Om man skulle

Färjeförbindelse med Västtyskland.

kunna gå den kortaste vägen, skulle ytterligare någon halvtimme kunna inbesparas. Och magnetminfaran borde väl med det snaraste kunna bortelimineras.

Man skulle mycket väl kunna tänka sig att i avvaktan på den nya färjan och jämsides med Warnemünde-leden på prov sätta i gång en västtysk färjled redan med det befintliga färjetonnaget, vilket är kapabelt att göra en hastighet av åtminstone 16 knop.

Som av det tidigare sagda framgår, är jag överens med järnvägsstyrelsen om att godstrafiken är den viktigaste och bör komma i första hand. Men även om således ingen överföring av personvagnar i förbindelse med expresserna nu kommer i fråga bör väl emellertid, som järnvägsstyrelsen också antyder, jämte erforderligt gods- vagnsutrymme möjlighet till personbefordran för ett eller annat hundratal resande också beredas. Frekvensen på den under sommaren på försök öppnade turistleden på Travemünde bör ge ett gott underlag för beräkningar i detta avseende. I sin utredning bör järnvägsstyrelsen först undersöka möjligheten av en snabbgående kombinerad person- och godsfärja. Om en sådan kombination ej är möjlig, bör man inrikta sig på en färja, som är mera godsbetonad men så snabbgående som möjligt och även med utrymme för persontrafik.

Jag menar således att en snabbutredning främst bör sikta till att öppna en västtysk färjeförbindelse. En sådan är också, som framgår av ovan redovisade synpunkter, ett synnerligen aktuellt behov. Vi bör inte minst i godstrafikhänseende ha en egen led för att ur konkurrenssynpunkt komma på jämställd fot med Danmark. Vi bör inte stirra oss blinda på ett eventuellt framtidsprojekt om en fågelväg över Femern. Vem vet för övrigt hur Europa kommer att se ut om tio år? Kanhända en fågelväg betydligt när-

mare den gamla kontinentleden då är mera aktuell. Att utskottet kommer fram till att motionen inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, betyder inte så mycket efter den positiva inställning till frågan som kommit till synes i utlåtandet. Utskottet förutsätter, att järnvägsstyrelsen fortsätter och fullföljer sin utredning om dessa problem och att frågan redovisas för riksdagen på nytt sedan ett slutligt klarläggande skett. Till denna utredning skulle naturligtvis representanter för handel och industri, ävensom för expeditiöns verksamheten, kunna verksamt bidra.

Herr talman! Jag slutar med att tillstyrka anslaget på 5 miljoner kronor till ny tåg färja men uttalar samtidigt den förhoppningen, att utredningen och därmed följande eventuella förhandlingar med västtyska myndigheter må bedrivas så snabbt som möjligt och att vi inom en snar framtid får se denna på så många håll närda önskan om permanent tåg färjeförbindelse Trelleborg—Västtyskland förverkligad.

Herr EDSTRÖM (h): Herr talman! Jag vill i korthet säga, att det från näringslivets sida föreligger ett stort intresse för upprätthållandet av denna förbindelse med Västtyskland. Man skall enligt mitt förmenande inte stirra sig blind på att den danska förbindelsen kan konkurrera med en eventuellt svensk — det har vi i många fall förut lärt oss. Hade Sassnitzfärjan en gång i tiden icke satts in på grund av den hotande konkurrensen från den danska färjan till Warnemünde, hade vi aldrig haft denna strålande förbindelse med Tyskland. Jag tycker, att förhållandena då och nu är ungefär likartade. Man påpekar sålunda hur bra den danska förbindelsen kommer att gå och att vi för den skull skall avstå från en egen västtysk förbindelse. En sådan skulle ha sin största styrka i godstrafiken men även få betydelse för

Biltrafik.

persontrafiken. Även om avgångstiden skulle bli en halvtimme tidigare skulle det inte spela någon större roll, ty många skulle använda den svenska förbindelsen för att komma ned. Ser man på litet längre sikt vet vi inte heller hur länge Tyskland kommer att vara delat, såsom i dag är fallet. Jag är en oförbätterlig optimist som tror, att den tid kommer då landet inte längre är delat utan blir ett Tyskland igen. De flesta människor räknar också med att så kommer att ske — kanske snabbare än vi tror. Är vi då inte beredda att snabbt sätta in moderna färjor på vår gamla linje till Sassnitz, kommer vi helt till korta i konkurrensen med danskarna. Det gäller då att ha en modern färja till hands, ty beställer vi en färja först vid den tidpunkten, dröjer det tre eller fyra år innan vi på nytt kommer i gång. Jag undrar, om det inte vore riktigt att, såsom här föreslagits, omedelbart bygga denna tåg färja för godstrafik samt vara fullt beredd att snarast möjligt också beställa en personfärja, som skall vara klar när vi äntligen skall sätta i gång egna linjer på Västtyskland respektive ett enat Tyskland och under tiden uppehålla trafiken med den gamla materiel vi ha.

Herr ANDERSSON i Malmö (s): Herr talman! Jag vill framhålla en liten synpunkt, innan detta ärende avgöres. Det kan hända, att några fått den uppfattningen, att det skulle råda ett motsatsförhållande mellan vad vi kallar leden över Danmark och en tänkt färjeled Skåne—Tyskland. Så är enligt min mening inte förhållandet. Jag är för min del absolut övertygad om att både den ena och den andra vägen är behövlig i den trafik vårt land har med de kontinentala delarna av Europa. Det är fullt klart att den färjeled det här är fråga om skall på den svenska sidan ha sin anknytning i Trelleborg, som

är den ur svensk synpunkt ojämförligt lämpligaste platsen.

Jag har velat framhålla att det icke behöver råda något motsatsförhållande mellan dessa båda leder, och jag vill slutligen, herr talman, bara uttala, att jag anser det fullt naturligt, att ett intimt samarbete beträffande den s. k. danska leden bedrivs med vederbörande danska myndigheter.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21.

Biltrafik.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten (bilaga 27, punkt 21) föreslagit riksdagen att under rubriken Biltrafik för budgetåret 1953/54 anvisa vissa i statsrådsprotokollet angivna investeringsanslag å tillhoppa 16 500 000 kronor, därav 3 000 000 kronor till förvärv av billinjer.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh m. fl.* (I: 122) och den andra inom andra kammaren av herr *Cassel m. fl.* (II: 179), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag å 3 miljoner kronor till förvärv av billinjer åt statens järnvägar;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Andersson m. fl.* (I: 229) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström m. fl.* (II: 330), i vilka likaledes hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag å 3 miljoner kronor till förvärv av billinjer åt statens järnvägar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1953/54 anvisa följande investeringsanslag, nämligen

Biltrafik.

a) Garage- och verkstadsbyggnader 3 000 000 kronor,

b) Anskaffning av bilmateriel 10 500 000 kronor;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 122 och II: 179 samt I: 229 och II: 330, förstnämnda båda motioner i vad de avsågo förevarande anslag, till Förvärv av bil-linjer för budgetåret 1953/54 anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

a) av herr *Ohlon*, fröken *Andersson*, herrar *Bergh*, *Axel Andersson*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Ståhl*, *Svensson* i *Ljungskile*, *Staxäng*, fröken *Elmén* och herr *Löfroth*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 122 och II: 179 samt I: 229 och II: 330, förstnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till förvärv av billinjer;

b) av herr *Gustaf Karlsson*, utan angivet yrkande.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **LÖFROTH** (fp): Herr talman! I egenskap av reservant finner jag, i likhet med motionärerna, att några skäl inte finns att lämna medel för inköp av bil- och busslinjer. I år har järnvägsstyrelsen begärt tre miljoner kronor mot i fjol två miljoner, alltså en förhöjning på en miljon. Om man emellertid samtidigt studerar de äskanden, som järnvägsstyrelsen gjort i fråga om investeringar, då finner vi att regeringen varit tvungen att nedsätta de begärda äskandena med inte mindre än 74 miljoner kronor.

Man motiverar de begärda tre miljonerna med att vissa avtal redan gjorts och att det gäller att slutföra vissa köpehandlingar. Man önskar också detta högre belopp för den händelse det skulle bli fråga om fler affärer, så att då skall finnas medel till att förvärva dylika billinjer. Järnvägsstyrelsen span-

på ungefär samma tråd i fjol. Man hade igångsatt undersökningar och det hade träffats avtal, som måste slutföras. Även då ville man ha pengar för att fullfölja sitt beslut.

Det är tydligt, att kommunikationsministern, när han skall ta ställning till järnvägsstyrelsens äskanden, befinner sig i det läget att han måste säga: Därtill är jag nödd och tvungen. Jag skulle givetvis inte ha någonting emot dylika anslagsäskanden om det gällde att skapa någonting nytt i kommunikationshänseende. Det blir ju emellertid ingenting nytt, det blir ju intet tillskott till kommunikationerna genom att man övervältrar en del kapital från staten till enskilda eller överför busslinjer från den privata till den statliga sektorn. I och med att staten lägger sig till med dessa busslinjer, ökar också underhållskostnaderna för garagering och annat. Dessa kostnader får således statsverket vidkännas för denna utökade bussrörelse.

Enligt min mening finns mycket starka skäl för att man inte bör fortsätta på den inslagna vägen. Därför ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt av herr *Ohlon* m. fl. avgivna reservationen.

Fru **SANDSTRÖM** (fp): Herr talman! Jag skall till en början be att få uppehålla mig vid en liten passus i utskottets utlåtande, där man återger ett uttalande från järnvägsstyrelsen. Järnvägsstyrelsen har framhållit, att byggregrestraktioner och investeringsbegränsningar gjort, att verkstads- och garageanläggningar inte kunnat ske i tillfredsställande takt. Man kan då fråga sig om detta innebär att man vid inköpen av billinjer kanske funnit, att de med dessa linjer eventuellt sammanhörande garageanordningarna o. s. v. varit dåliga på grund av bland annat investeringsbegränsningar och att dessa brister, som således framkallats av statens ingripande, nu skulle kunna

Biltrafik.

avhjälpas i och med att staten själv genom SJ övertar dem.

Utskottet anser att motionärernas argument i övrigt inte är bärande. SJ skulle alltså inte inta någon förmanställning vid utbud av privata företag därför att investeringsavgift inte utgår vid överlåtelse. Nej, det är ju riktigt. Men förhåller det sig inte så att om ett bussföretag säljes, så är ofta fordonsparken till en del ganska försliten? Om ägaren ämnat sälja sitt företag, har han väl sannolikt inte strax dessförinnan förnyat fordonsparken eller gjort investeringar i nya vagnar — allra minst om han vetat, att han skulle drabbas av den dryga investeringsavgiften. Den nye ägaren av företaget måste kanske till en början rusta upp fordonsbeståndet, och då måste han också betala investeringsavgiften. Om SJ blir den nye ägaren behöver emellertid investeringsavgift inte utgå. Då kan man fråga sig, om inte detta kan betraktas som en förmanställning vid en jämförelse med privata köpare?

Utskottet medger också att läget är ett annat när det gäller nyanskaffning. Men här kommer utskottet med den något underliga förklaringen, att eftersom personalkostnaderna är lägre vid de privata företagen än vid SJ, så uppväger detta investeringsavgiften. Mig veterligt sammankopplades aldrig sådana synpunkter med investeringsavgiften, när denna infördes. Lönekostnaderna är ju ingalunda fixerade i en lönemarknad med fria avtal, och löneläget kan sålunda vid en förhandling ändras.

Utskottet säger vidare att investeringsavgiften är en tillfällig företeelse och därför inte kan anses vara ett hinder för de enskilda företagen att hävda sig i konkurrensen. Men investeringsavgiften har nu funnits mer än ett år, och den består alltjämt. Hur tillfällig den är kan man väl i dag inte uttala sig om. Utskottet anser inte att ökningen av priset på salubjudna företag

beror på investeringsavgiften, eftersom upprustningen av företagen skett successivt sedan 1946. Det kan väl emellertid ändå inte förnekas, att inköpen av nya vagnar blivit dyrare sedan investeringsavgiften infördes.

Vad ökningen av priset på försålda busslinjer beträffar, så behöver man bara läsa busslinjeutredningens betänkande för att få klart för sig, att det under det gångna året faktiskt varit SJ som betalat de högsta priserna, och att de höga priserna till stor del hänfört sig till goodwillvärdet — det värde alltså som busslinjeutredningen haft till uppgift att eliminera. Utskottet säger, att SJ inte kunnat märka någon tendens till ökning av utbudet till följd av bussutredningens betänkande. Menar alltså utskottet att alla utbud, som görs på detta område, uteslutande går till SJ, och tror utskottet att SJ nu har hela denna marknad under kontroll? Skulle det verkligen inte kunna ske en hel del på denna marknad, som så att säga ligger utanför SJ:s domäner? Det förhållandet, att goodwillvärdet numera är beskattat, torde för övrigt automatiskt verka dämpande på priserna. Detta sagt inom parentes och med tanke på busslinjeutredningen.

Utskottet har inte mycket till övers för de privata företagens visade vilja till ökad samtrafik. Jag vill i detta sammanhang erinra om att utredningen för norrlandskustens biltrafik av de privata organisationerna begärde en utredning om just denna fråga — jag tror det var i fjol eller något tidigare. Den utredning, som då verkställdes och överlämnades till den statliga utredningen, talar faktiskt ett annat språk. Här framhålles t. ex. att bussföretagen i Norrland, redan före andra världskriget började sträva efter att åstadkomma ett trafiksamarbete med bättre anslutning mellan egna förbindelser och tågförbindelserna. Hela det program, som då uppdrogs, kunde helt naturligt inte genomföras på grund av

Biltrafik.

kriget. Trafiksamarbetet upptogs emellertid 1946 och kunde sättas i gång på allvar sedan trafikrestriktionerna något senare upphävdes. Arbetet har främst koncentrerats till fortsatt samordning mellan linjer, tillhörande olika företag. Vidare har man gemensamt sökt lösa frågan om lämpliga terminalanordningar, men här har byggrestriktioner och kreditåtstramningar givetvis lagt hinder i vägen.

Vidare har man genom samordning mellan turlistor för olika linjer och företaget erhållit nya genomgående förbindelser över längre sträckor. Man har sedan flera år infört gemensamma tur- och returbiljetter på sträckor, där två eller flera företag upprätthåller trafiken. Detta samordningssystem fortsatte under fjolåret genom organiserat samarbete mellan ett trettiotal företag, dels efter Norrlandskusten och dels på viktigare anslutningslinjer från inlandet till kusten.

Allt det jag här sagt är hämtat ur den utredning, som tillställdes den statliga utredningen för norrlandskustens biltrafik, och det torde inte kunna vederläggas.

När utskottet säger, att de privata företagen inte i större utsträckning än SJ lyckats genomföra samtrafik, synes det försåtliga lilla ordet »större» böra uppmärksammas i detta sammanhang. Vad som är »större» eller »mindre» i en jämförelse mellan ett stort statligt företag och en grupp mindre företag har kanske här sekundär betydelse, då ju det förhållandet att man kan tvista om innebörden av ordet »större» inte kan bortförklara att de mindre företagen verkligen gjort påtagliga och aktionsvärda försök till just den samtrafik, som här åsyftas och som är samhällsnyttig — ty det är väl ändå inte så att samhällsnyttan kan tillgodoses endast inom ett statligt företag? Utskottet säger, att de enskilda företagen endast i ringa utsträckning deltar i samtrafiken med järnvägarna. Allting är ju relativt,

och beror nu detta — om det är riktigt — enbart på de privata företagen, att en sådan samtrafik inte skulle komma till stånd i önskvärd utsträckning?

Herr talman! Debatten om den fortsatta socialiseringen av linjetrafiken är numera årligen återkommande. Med en lätt travestering av ett klassiskt uttryck kanske man skulle kunna säga, att lika säkert som träden faller sina blad om hösten, lika säkert faller riksdagen avslagsmotionen på SJ:s billinjeköp om våren. Debatten är också sådan, att den kanske kan anses som en årligen avbruten och årligen återkommande diskussion, som varje gång faktiskt kan anknyta där den förra gången slutade.

Det har tidigare ideligen framhållits, att det är ingen fara med socialiseringen på detta område, ty det skulle ta precis hundra år innan den slutade. Jag kan inom parentes säga, att det var den förutvarande kommunikationsministern som kanske hårdast drev den tesen. Om man talar om en princip, borde den i varje fall inte i och för sig vara knuten till en tidsbestämning.

Det utgavs i fjol från Industriens utredningsinstitut en omfattande redogörelse för svenskt transportväsende. Där finns bl. a. diagram, som visar fordonsparkens utveckling i Sverige från 1916 t. o. m. 1950. Bussarna uppenbarar sig ungefär vid mitten av 20-talet, och det är påfallande hur jämn bussparken varit från 1930-talets början. Kurvan ligger nästan rak i diagrammet med ett uppsving i slutet av 1930-talet, en nedgång vid krigets början och en svag uppgång igen under senare delen av 1940-talet, då kurvan obetydligt överstiger 1930-talets slut. Detta ger en god bild av läget. Allteftersom en ökning av den statliga sektorn på detta område sker, blir det motsvarande minskning på det privata området. Inom lastbilstrafiken ligger kurvan för fordonsbeståndet något annorlunda till. Här är det så, att bara 20 procent av landets lastbilar ägs av företag, som har trafik

Biltrafik.

som huvudsaklig verksamhetsgren. De övriga ägs av företag och enskilda, som utför transporter för egen räkning. Varje åkeriföretag äger emellertid i medeltal bara ca 1,5 bilar. Undantag härifrån utgör SJ:s biltrafik och de av SJ kontrollerade företagen som GDG och SLAB, som i slutet av 1950 hade 850 lastbilar.

När vi i fjol diskuterade trafikfrågor i detta sammanhang, framhöll kommunikationsministern, att det var nödvändigt att SJ fick köpa lukrativa billinjer för att en utjämning skulle kunna ske beträffande sådana linjer som var mindre bärkraftiga. Jag tog mig då friheten peka på att SLAB på grund av sin belägenhet och sin utomordentligt vackra expansion väl måste betraktas som ett företag inom — som jag vill minnas uttrycket föll i kommunikationsministerns inlägg — »de feta bitarnas område». Jag pekade redan i fjol på att SLAB gick med förlust. I dag är, såsom överrevisorerna för SJ påpekat, SLAB:s förlust uppe i en kvarts miljon. Här har vi alltså ett välskött, expansionsdugligt statsföretag på trafikens område som går med strålande förluster, vilka under alla förhållanden måste täckas. Om de skall täckas med skattemedel eller med utjämning från andra statliga trafikföretag, kan jag lämna därhän. I sista hand blir det ändå allmänheten som får betala.

Den samhällsekonomiska nyttan av det statliga övertagandet av allt större sektorer inom transportväsendet på landsvägarna kan man alltså diskutera, i synnerhet som transportväsendet på landsvägarna byggts upp och handhåfts av privata företagare utan att några allvarligare klagomål kunnat framställas.

Herr talman! Med dessa erinringar vill jag endast yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr ÅKERSTRÖM (s): Herr talman! Denna fråga debatteras varje år här i

riksdagen på grund av motioner, och om det skulle medföra att i synnerhet den enskilda busstrafiken därigenom i högre grad bemödade sig om en god service åt den resande allmänheten, skulle debatten rent av fylla en nyttig funktion. Kanhända detta till sist får uppfattas såsom det egentliga motivet bakom motionärernas yrkande.

Det är inte så lätt att utan vidare slå fast, huruvida de enskilda, de kommunala eller de statliga företagen ger den bästa servicen, men nog har vi som står för utskottets utlåtande det intrycket, att statens järnvägar därvidlag mycket väl hävdar sin ställning.

Alltjämt gäller, såsom redovisats tidigare, att de pengar, järnvägsstyrelsen här vill ha och väl kommer att få, mer än väl behövs för inlösen av sådana busslinjer som kan inordnas i det redan befintliga trafiknätet och kan utgöra ett komplement till andra busslinjer och ibland kanske järnvägar. Det förekommer t. ex. att busstrafiken går mer eller mindre parallellt med en järnväg. Vid en föregående punkt uttryckte en talare missnöje över att det förekom trafiköverflyttning på en viss sträcka till landsvägstrafiken. Jag vill passa på att betona, att det är en utveckling som vi bör ge stöd åt och inte söka hindra. Det finns exempel på att SJ:s förlust på persontrafik kunnat nedbringas genom att man överflyttat persontrafiken från järnvägen till en därmed parallell busslinje. I vissa fall kan man genom ett sådant förfarande förbättra ekonomin på både järnvägs- och bussnätet. Vi kan väl i stort sett vara överens om att det överallt, där ett dylikt läge är för handen, får anses berättigat att SJ på jämställd fot med enskilda företag får förvärva dylika linjer, där det med hänsyn till samordningen föreligger starkare motiv för SJ än för de privata företagen.

Fru Sandström har dragit in SLAB, men jag förutsätter att det inte är nödvändigt att i detta sammanhang dis-

Biltrafik.

kutera SLAB. Fru Sandström återgav ett uttalande av överrevisorerna vid SJ, att SLAB har gått med förlust. Ja, det finns säkert flera lastbilsföretag än SLAB som har gått med förlust det året. Den omständigheten, att ett bolag går med förlust ett eller ett par år, behöver ju inte innebära att det skall gå med förlust i all framtid. När det gäller SLAB finns emellertid en liten ursäkt. I sin strävan att fullfölja transporter från dörr till dörr har järnvägsstyrelsen t. ex. beslutat ålägga SLAB att utföra transporter som jämte kretstrafiken inte alltid kompenseras fullt ut. Det har tidigare kunnat påvisas att detta för något år betydde en rätt stor summa, och alltså finns det möjlighet för SLAB att åberopa den synpunkten.

Jag skulle till sist vilja göra ett påpekande för motionärerna och dem som nu slåss för reservationen, när de gör gällande följande: »De farhågor för en kontinuerlig socialisering av den enskilda bilinjetrafiken, som järnvägsstyrelsens hittillsvarande politik på nu behandlade område framkallat, torde för övrigt komma att än mera besannas, därest det av busslinjeutredningen nyligen avgivna s. k. goodwillbetänkandet skulle läggas till grund för en framtida reglering av överlåtelseförfarandet vid statsförvärv av enskilda trafikföretag.»

För det första skulle man ju kunna få den föreställningen, att goodwillutredningen skulle ha föreslagit några särskilda anordningar speciellt i de fall då staten skulle förvärva. Jag är angelägen att betona, att denna utredning, vars ordförande var andra kammarens nuvarande talman, ingalunda har föreslagit något dylikt. Vad den utredningen tänker sig är, att man skulle gå vidare på den inslagna vägen. Kammarrens ärade ledamöter vet nog, att det finns en viss prövning av överlåtelsesumman, t. ex. när det gäller trafikrättigheter för lastbilar. Det finns här som sagt en viss prövning. Det skulle

kunna uppfattas som en påbyggnad av den och märk väl prövning av överlåtelsesumman, i vars pris mer eller mindre ligger ett goodwillvärde, vilken prövning skall ske oberoende av vem som skall köpa och utan att man därvid skall söka främja några speciella statliga eller SJ-intressen i detta sammanhang. Vad man syftar till från deras sida är ju, att man skall försöka komma fram till att inte trafikanterna i framtiden skall behöva belastas med oskäliga goodwillvärden.

Så som jag ser det har denna utredning tänkt sig, att syftet med denna anordning är att slå vakt om vad man kan anse ligga i trafikanternas intresse. Motionärerna och reservanterna får ut något helt annat av detta förslag. För övrigt är ju inte detta förslag genomfört eller ens beslutat i överensstämmelse med förslaget. Vi vet ju inte, hur det kommer att gå med detta förslag. Detta utgör emellertid ett exempel på hur angelägna reservanterna är att konstruera argument till stöd för sitt yrkande. Deras argument står i grund och botten inte i överensstämmelse med det verkliga förhållandet.

Med hänvisning till vad jag sagt och jämväl till vad utskottet skrivit ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STAXÅNG (h): Herr talman! Då jag befinner mig bland reservanterna på denna punkt, vill jag här framföra några synpunkter. Jag kan i stort sett ansluta mig till det som här framförts av fru Sandström, men jag vill tillägga en sak, som visserligen berör bara ett lokalt förhållande. Innan jag kommer in på det, vill jag emellertid framlägga några synpunkter beträffande frågan över huvud taget, särskilt i anknytning till läget nu.

När reservanterna här har yrkat avslag på förslaget om detta anslag, så har det skett inte minst på grund av att möjligheterna att ställa nödiga investe-

Biltrafik.

ringsanslag till järnvägsstyrelsens förfogande för närvarande är mycket begränsade. Under sådana förhållanden kan man ju fråga sig, om inte de investeringsanslag, som nu beviljas, i första hand bör gå till SJ:s huvuduppgift, alltså till förbättring av järnvägsdriften och av de billinjer som SJ redan har, ävensom, om så är möjligt, till att starta nya där inte dylika billinjer finns. Jag tror att här finns så stora arbetsuppgifter i närvarande stund, att man, då möjligheterna att ställa investeringsanslag till förfogande är mycket begränsade, borde inrikta sig på detta.

Man kan också fråga sig, om det är nödvändigt att i förevarande ekonomiska läge utvidga den biltrafik som SJ har. Skulle man inte under en sådan tid med större fog kunna tänka sig att låta de privata bilföretagen fortsätta, vilka också i många fall faktiskt lämnar en bättre service än SJ:s biltrafik i åtskilliga fall gör.

Vidare kan jag inte underlåta att här framhålla en viss lokal sak. Jag har hört dessa debatter flera år, och det är särskilt en sak som jag har fäst mig vid. Man har här ständigt förnekat, att det skulle föreligga något särskilt tvång vid dessa överlåtelse av billinjer till SJ. Jag har emellertid haft tillfälle att under senaste året följa en sådan fråga, där omständigheterna enligt mitt förmenande är ganska upprörande.

Från en ort i norra Bohuslän gjorde man en hemställan till SJ om upprättande av en dylik busstrafiklinje. Järnvägsstyrelsen gjorde givetvis en ekonomisk utredning om denna sak, och jag förmodar, att den inte fann den ekonomiskt lönande. Den sade därför nej till ortens hemställan. Då lyckades man övertala någon att på enskilt initiativ sätta i gång med biltrafik. Den började i mycket blygsam omfattning, men har nu genom god skötsel och god service vuxit ut till

ganska stor omfattning, om man betraktar den ur synpunkten av vad som på denna ort är möjligt. För att få ett tillräckligt trafikunderlag i fortsättningen begärde denne private bussägare en koncession ytterligare för att så att säga svepa in kusttrafiken och få förbindelse med en järnvägsstation på Lysekilsbanan. Då begärde man från järnvägsstyrelsens sida direkt hos Kungl. Maj:t — det är ju den vanliga ordningen i sådana fall — koncession just på samma billinje, vilket skulle innebära, att den, som hade startat detta företag och lämnat allmänheten en god service, skulle på detta sätt säkerligen strypas och bli tvungen att lägga ned sin trafikrörelse. Det var tydligen meningen, att detta skulle ha skett utan överenskommelse med ägaren och utan kontakt med orten i fråga. Genom framstötter inte minst från allmänhetens sida, där ortens och även länets representanter i denna kammare och första kammaren var fullkomligt eniga, uppnådde man åtminstone att det skulle bli en ekonomisk uppgörelse med den nuvarande ägaren.

Nu är tyvärr frågan i det läge för närvarande, att även om SJ betalar ägaren ett aktningvärt belopp för överlåtelsen, så medför de nuvarande beskattningsreglerna i fråga om goodwill, att det för honom inte blir någon tillräcklig ersättning. Jag skulle därför i likhet med vad som gjorts i första kammaren vilja hemställa till kommunikationsministern, att när en privat företagare här lämnar fullödlig service, man inte tvångsvis skall frantaga honom hans verksamhet. Jag skulle också vilja uttala den förhoppningen att man inte heller beviljar den koncessionsansökan som statens järnvägar ingivit i detta ärende.

Jag vill i största korthet beröra en annan sak, som också framförts i första kammaren. Den har här omnämnts under en annan punkt av herr Johans-

Biltrafik.

son i Torp. Det gäller den omläggning av järnvägstrafiken som nu sker på skilda håll, även i Bohuslän, med inrättande av snabbtåg, kompletterade med busstrafik. Jag kan inte undgå att medge, att man givetvis skall ställa sig förstående till alla rationaliseringssträvanden. Men denna omläggning medför dock en mycket allvarlig försämring av den lokala trafiken, som därigenom måste belastas med högre taxor än om man hade möjlighet att på de kortare sträckorna använda järnvägen.

Jag har velat framföra denna synpunkt därför att jag anser att man bör följa detta med uppmärksamhet. För närvarande är det så pass långt gånget, att jag tror inte det går att göra en ändring. Man får emellertid inte förlora ur sikte den lokala trafiken och den belastning som denna utsätts för genom en sådan omläggning.

Jag vill med dessa synpunkter, herr talman, sluta med att yrka bifall till den reservation, som avgivits vid förevarande punkt.

Fru SANDSTRÖM (fp): Herr talman! Jag fäste mig vid att herr Åkerström sade, att om de årligen återkommande debatterna i denna fråga kunde åstadkomma, att de privata företagen lämnade en bättre service, hade diskussionen onekligen ett berättigande. Jag noterar med tacksamhet att det är första gången som jag hört från det hållet erkännas, att de här debatterna har något berättigande. Men jag vill å andra sidan säga, att jag är nog inte riktigt med på att detta berättigande skulle vara knutet just till detta, ty det skulle förutsätta nästan a priori att de privata företagen alltid haft en dålig service och att detta skulle vara det sätt, varpå man skulle få servicen bättre.

Jag vill alltså säga att jag är inte alls på det klara med och har inte alls fått belägg för att det varit så stor anledning till klagomål på den privata servicen på detta område, att man över

huvud taget skall behöva uttala sig på detta sätt.

Jag skulle vilja ifrågasätta, herr Åkerström, om vi inte skulle kunna tänka oss att diskutera principen, alltså enskild verksamhet kontra statlig på detta område, och inte diskutera denna fråga bara för att diskussionen skulle kunna åstadkomma en bättre service, eftersom herr Åkerström tydligen tycker att servicen är dålig. Det finns väl ändå andra möjligheter att framföra klagomål från herr Åkerströms sida på vad som eventuellt brister.

Sedan säger herr Åkerström — och det är inte något nytt argument, det har framförts tidigare — att de förluster som SJ har kan nedbringas, om man inköper de privata busslinjerna och därigenom utökar verksamheten. Det har vi hört förr. Men, herr Åkerström, om enda sättet att nedbringa SJ:s förluster är att SJ successivt inlemmar den privata linjetrafiken inom sitt eget verksamhetsfält, hur skall då SJ kunna täcka sina förluster i fortsättningen? Enbart inköpen av billinjer kan väl inte hindra att förluster skulle kunna uppstå? Sedan kan man också diskutera under vilka förhållanden och varför förluster uppstår, men det skall jag inte gå in på här.

Sedan frågade herr Åkerström, om det var nödvändigt att dra in SLAB. Det anser jag nödvändigt, ty SLAB är ett utomordentligt exempel på ett expanderande och administrativt måhända välskött statligt företag som går med stor förlust. Nu säger herr Åkerström, att det har de privata också gjort. Dessa uppgifter är ju inte verifierade, men jag undrar om ett privat företag, vilket år efter år går med en förlust som bara ökar, över huvud taget fortsätter, om det inte lägger om verksamheten eller till och med lägger ned den eller i vart fall gör något åt saken. Ett privat företag kan ju inte fortsätta på detta sätt, ty det har inte detta att falla tillbaka på att få förlusten täckt någonstans ifrån,

Biltrafik.

exempelvis som i detta fall från statsverket.

Sedan förefaller det som om herr Åkerström menade att förlusterna var tillfälliga. Men, herr Åkerström, SLAB startade för åtskilliga år sedan, jag minns inte exakt om det var 1946 eller 1947. Jag har följt SLAB från det år då företaget började, alltså då staten övertog den transportrörelse som hörde till GDG. Det första året SJ hade detta företag, som tidigare gått med vinst, var vinsten för hela företaget mellan 500 och 1 000 kronor. Året därpå var förlusten 144 000, och sedan har förlusten successivt ökat. Trenden är alltså att förlusten ökar, den har inte sett ut att vara tillfällig. Det kan ju hända att herr Åkerström nu har ett recept på hur detta skulle kunna ändras, jag vet inte, men överrevisorerna har i vart fall med skärpa anmärkt på detta. Hur det sedan kan ordnas vet inte jag; det vet kanske endast SJ.

Sedan säger herr Åkerström att dessa förluster beror på att SJ ålägger SLAB att göra vissa transporter. Ja, men skulle det inte kunna tänkas, att SJ ålägger vissa andra av sina företag på busslinjerna att köra vissa sträckor?

Man brukar säga att vinsten inom exempelvis SLAB kan man inte riktigt framräkna eftersom den kan framräknas hos moderföretaget, att det finns rabatter o. s. v. Ja, hela området är mycket svårt att komma åt; jag fick den uppfattningen när jag läste utredningen inom SJ, där man sökt klara ut förhållandet mellan järnvägar och busslinjer, men jag skulle inte ingå på det nu, jag skall lägga det åt sidan.

Sedan gick herr Åkerström in på goodwillbetänkandet och sade, att det är fel att goodwillbetänkandet ger staten särskilda möjligheter. Men vem har sagt det då, herr Åkerström? Så är det ju inte, men verkningarna av förslaget skulle bli något ditåt om det hela skulle genomföras på det sätt man tänkt sig. För det måste bli så att här kommer

staten att ligga väl till. Jag vill bara erinra om, herr Åkerström, att bakgrunden till detta betänkande var dels en enskild mans motion i första kammaren och dels, vilket intogs i direktiven, en skrivelse från Luleå stadsfullmäktige, med begäran om att det skulle stiftas sådana lagar att stat och kommun skulle få expropriera privata buss- och bilföretag. Det var bakgrunden till det hela. Nu har utredningen inte gått på expropriation, utan utredningen har ansett att det här skall ske en värdering av företagen, och därvid skulle man inte fästa något större avseende vid vad man tidigare fäst sig vid här, nämligen goodwillvärdet. Man pekar på att det onekligen betalats övervärden och goodwillvärden. Ja, det har man, men det är SJ som betalt de övervärdena tidigare, och det framhåller också utredningen.

Herr Åkerström säger att man i betänkandet bara fortsätter på en redan inslagen väg. Men när länsstyrelsen och i vissa fall biltrafiknämnden nu haft att granska sådana här överlåtelse, hade det inte varit lämpligt då att låta dem fortsätta denna granskning, eventuellt kanske med en viss skärpning? Skulle det vara nödvändigt att skapa ett särskilt organ vid sidan om, som skall granska och fastställa priserna och vars beslut inte får överklagas. Om en bussägare vill sälja och köpet går i verkställighet men han inte är nöjd med det fastställda priset så går köpet automatiskt tillbaka, och han sitter kvar i sitt företag. Herr Åkerström, jag tror att om jag var en gammal bussägare, som kommit till den åldern att jag ville göra mig av med mitt företag och jag skulle stå inför utsikten att kanske få det tillbaka därför att köpet inte blev av, så skulle jag gå med på ungefär vad som helst för att bli av med det. Kan herr Åkerström säga att detta är fri konkurrens? Jag kan det inte.

Det skulle givetvis vara en hel del mera att säga här, men jag skall inte förlänga debatten nu; det tjänar ju inte

Biltrafik.

mycket till. Men däremot vill jag erinra herr Åkerström om att jag reagerar mot påståendet att våra argument är konstruerade. Om vi nu har en annan uppfattning än herr Åkerström tror jag att varken herr Åkerströms eller våra argument kan sägas vara konstruerade. De bottenar nog lite djupare än så både hos herr Åkerström, hos oss motionärer och reservanter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**: Herr talman! Jag hade verkligen inte tänkt lägga mig i denna debatt, sedan jag på kort tid varit med om två liknande debatter här i kammaren, men jag vill ändå göra det nu, sedan jag har lyssnat till herr Staxäng. Han tog upp ett exempel från Bohuslän — vilket för övrigt framförts tidigare i dag av herr Spetz i första kammaren — som skulle visa, att en del av de busslinjeförvärv SJ gör sker under både hot och tvång från statens sida. Jag har redan förut i dag i första kammaren framhållit, att SJ förhandlar om att få köpa ett mindre företag på precis samma sätt som andra bussbolag. Beträffande det av herr Staxäng här framdragna exemplet från norra Bohuslän — den historien är för övrigt ännu inte klar — vill jag med anledning av herr Staxängs erinran till mig bara meddela, att i princip håller jag på vad jag tidigare framhållit här i kammaren, nämligen att SJ icke skall få några koncessioner, där enskilda redan har sådana. Så har heller inte skett. SJ har härvidlag icke favoriserats i förhållande till enskilda företagare.

Den diskussion som här återkommer varje år kan inte rimligen gälla något annat än att SJ i konkurrens med stora enskilda företag i branschen konkurrerar om inköp av sådana busslinjer som är till salu, och som under alla förhållanden kommer att säljas. SJ är emellertid inte det enda storföretaget i branschen. Det finns också några andra storföretag, som köper upp små trafik-

företag, och jag säger detsamma nu som jag sagt tidigare i en diskussion med fru Sandström, att i valet mellan ett stort privat monopol på detta område och ett statsmonopol väljer jag utan tvekan det statliga monopolet. Jag gör det därför att vi här i riksdagen har varit och väl alltjämt är eniga om att staten i princip ensam skall sköta järnvägstrafiken här i landet och att man enligt min uppfattning inte kan klart avskilja järnvägstrafik och busstrafik. De båda verksamheterna griper in i varandra.

På den tiden då det fanns stora enskilda järnvägsföretag i landet, hade dessa redan när de var i enskild ägo tvingats att lägga sig till med stora bussföretag, som sedan har följt med vid statens övertagande av järnvägarna. Därigenom har staten kommit att driva busslinjer här och var i landet. Det är en strävan hos SJ att försöka få dessa busslinjer utjämnade och att på de områden, där staten har både järnvägs- och busstrafik, få så stor del av den totala trafiken som möjligt. Jag anser detta vara en fullkomligt riktig strävan, och den måste också ur trafiksynpunkt vara alldeles riktig.

Jag vill emellertid starkt understryka, att SJ icke kan komma över några andra bussföretag i enskild ägo än sådana som är till salu, och SJ har inga som helst statliga maktmedel bakom sig, med vilka enskilda företagare kan tvingas att sälja. Inte heller har SJ någon möjlighet att komma över koncessioner, som enskilda innehar.

Jag skulle kunna begränsa mig till detta. Jag vill emellertid tillägga, att fru Sandström väl som norrlänning borde känna till att SJ, särskilt i de norra landsdelarna, får driva en förlustbringande trafik. SJ och postverket har åtskilliga linjer här i landet, som enskilda företagare icke kan upprätthålla, därför att de går med förlust. Vi anser det självklart att statens trafikföretag skall bedriva trafiken på så-

Biltrafik.

dana sträckor, eftersom ingen enskild företagare kan bära förlusten på dessa linjer. Men om man i princip är ense om det, så är det väl alldeles orimligt att utestänga ett statligt trafikföretag från möjligheten att i konkurrens med enskilda bussföretag tävla om övertagandet av mindre enheter, som av någon anledning håller på att försvinna. I varje fall kan inte jag se någon rimlig anledning till att SJ skall begränsa sin verksamhet på detta område endast till sådana delar av landet, där trafikunderlaget är svagt. SJ bör också ha möjligheter att konkurrera där det finns ett gott trafikunderlag.

På frågan huruvida en sådan utveckling för oss fram till ett fullständigt statsmonopol, vill jag svara detsamma som jag tidigare framhållit i ett interpellationssvar till fru Sandström, nämligen att det vi här diskuterar är statliga och enskilda monopolföretag — eftersom ju varje koncession utgör ett monopol. Vi släpper nämligen i allmänhet bara fram ett enda företag på varje trafiklinje, och det företaget är sedan skyddat, d. v. s. står i monopolställning. Om SJ skulle få ett större trafikområde i landet än vad nu är fallet, så kommer detta såvitt jag förstår inte att ändra på principerna i denna verksamhet.

När man har en verksamhet så monopolskyddad som på detta område, kan det aldrig bli tal om någon konkurrens, som skulle kunna vara till gagn för trafikanterna, eftersom vi i princip inte släpper fram två företag att konkurrera på samma linje. Denna årligen återkommande debatt skulle emellertid vara mycket gagnelig, om den kunde leda särskilt opponenterna fram till överväganden, som gäller hela vår trafiksituation. De representanter för de borgerliga partierna som tidigare här i dag ropat ut, att vi här har en direkt socialisering, borde tänka på att enskilda företagare har bidragit till denna s. k. socialisering och att det är järnvägsförstatligandet som givit SJ den omfattan-

de busstrafik, som SJ nu bedriver. Jag menar med andra ord att reservanterna, som företräder partier, vilka först motarbetade järnvägarnas förstatligande, men sedan ändrade sig, borde ta under övervägande, om de inte också här borde uppgiva den antiförstatligandelinje, som de driver så hårt, och som jag menar icke kan vara gagnelig vare sig för den trafikerande allmänheten eller samhället.

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag skall börja med att replikera herr kommunikationsministern. Herr kommunikationsministern säger att vi själva bidragit till att genom beslut om förstatligande av enskilda järnvägar skapa de statliga bilföretagen. Javisst! Visserligen har jag kanske inte varit med om dessa beslut, och jag vet inte om det var före min tid här i riksdagen, men jag skulle i varje fall ha varit med om ett sådant beslut om jag hade varit här. Jag vill emellertid peka på ett sådant exempel som GDG:s biltrafik. Den inköptes av staten i samband med banans förstatligande. För min del tycker jag inte att övertagandet av privatbanorna är egendomligt i och för sig därför att statsjärnvägarna är ju gamla och dominerande. Det första spadtaget för det statliga järnvägsbolaget togs, om jag inte minns fel, på 1850-talet, och hela det dominerande järnbanenätet uppväxte i statlig regi. Men om vi skulle göra det tankeexperimentet att GDG varit kvar i enskild regi som förut, skulle vi då också kunna tänka oss att det transportföretag, som hörde till GDG och som alltså blev ett embryo till SLAB, i dag skulle ha haft samma omfattning och samma förlust som statsföretaget i dag har?

Jag vill med detta fråga, om det är alldeles nödvändigt att i och med att ett bilföretag övertages av staten samtidigt med ett banköp företaget måste expandera på det sätt som här skett, när det dock visar sig dels att expan-

Biltrafik.

sionen är förlustbringande och dels att den sker på sådana områden där det ändå finns ett privat företag, som har skött och även kan sköta transport-uppgifter på ett sätt som man kan säga är tillfredsställande.

Sedan talar herr kommunikationsministern om kulturlinjerna. Ja, låt mig bekänna, herr statsråd, att jag har börjat grubbla över vad som menas med en kulturlinje. Är en kulturlinje a priori en förlustbringande linje, då är SLAB en stor kulturlinje i dag. Eller är en kulturlinje en sådan som upprätthålles i glesbebyggda trakter? Då är malm-banan en kulturlinje, men den går med vinster vilka är så stora att kommunerna börjat undra, om de inte skulle kunna få ut mera i skatt för denna bana. Eller är en kulturlinje något annat? Jag vill bara erinra om detta och skall be att få återkomma för senare replik.

Herr ÅKERSTRÖM (s): Herr talman! Fru Sandström säger att hon är intresserad av att diskutera principen. Jag skulle först vilja ansluta mig till den deklaration som gjorts tidigare i dag av den nuvarande kommunikationsministern, statsrådet Andersson, att om utvecklingen går mot tvenne monopol och vi har att välja mellan ett statligt och ett privat företag, så föredrar han det statsägda monopolet.

Vad sen gäller fru Sandströms resonemang kan jag inte förstå annat än att hon i sina uppriktiga strävanden att som vanligt vara saklig råkat blanda ihop två företag som egentligen skulle vara skilda åt. I detta resonemang har hon fört talet om SLAB och GDG:s biltrafik såsom om de vore någonting som hörde ihop. GDG:s biltrafik är en affär för sig, och det är ett särskilt bolag liksom även SLAB är ett särskilt bolag. GDG:s biltrafik går inte med några förluster. GDG bedriver också lastbiltrafik förutom bussrörelse, och SJ har inte behövt konstatera någon ekonomisk belast-

ning via det företaget. Hur vill fru Sandström förklara den principiella inställning som går ut på att så länge som bolagsjärnvägarna och dotterföretaget GDG:s biltrafik tillhörde ett företag som man kan beteckna som enskilt, då var det intet fel med expansionen? Men sedan staten via SJ blev ägare till detta bolag, då är det alldeles fel att det skall fortsätta att expandera. Hur vill fru Sandström förklara och motivera varför det skall vara en sådan ordning?

Statsrådet och kommunikationsministern har sagt en hel del som kunde räcka. Men nu ligger det till på det sättet när vi avgränsar resonemanget till biltrafiken, att vi har t. ex. redovisningsplatser som under de senaste åren bar förluster på omkring 170 000 kronor. Vi har redovisningsplatser t. o. m. i Västerbotten, som uppvisar en förlust på 84 000 kronor, och det finns flera exempel, 391 000, 326 000 o. s. v. Statsrådet erinrade om att SJ måste ges möjlighet att i fri konkurrens och utan något som helst tvångsförfarande från statens sida tävla med det enskilda vid förvärv av billinjer och att man inte kan säga att det är försvarligt att tänka sig att SJ skulle ha denna rätt enbart i de fall då det är fråga om ett trafikunderlag som är för svagt att vara ekonomiskt bärkraftigt. SJ måste ju ha rätt att söka expandera även på områden, där det ländertill lönsamhet, och sålunda öka förutsättningarna för staten via SJ att upprätthålla de linjer, som man med viss rätt kan kalla kulturlinjer. Vi bör eftersträva att komma fram till stora företag på det här området, vilket jag tror också ur det helas synpunkt är bäst. Sedan kan man ju alltid resonera om hur man skall tänka sig äganderättsförhållandena. Jag skulle inte vara främmande för tanken att man för vissa större områden gjorde en del trafikenheter enhetliga via en delning av äganderätten mellan kommunerna,

Biltrafik.

staten och det enskilda, om man nämligen på den vägen kunde åstadkomma ett resultat som var mest gagneligt både för den trafikerande allmänheten och för folkhushållet i dess helhet.

Jag har nu gjort en deklaration om själva principen. Om jag sedan skulle syssla med att läsa ur det föreliggande utlåtandet kunde det kanske för en del vara av ett visst intresse. Jag tycker nu inte att jag kan kvittera fru Sandströms välvilja därvidlag — jag hörde henne citera en hel del — men en sak fäste jag mig vid. Fru Sandström vill inte tänka sig att man skall ta ytterligare ett steg på vägen att via ett samhällsorgan fastställa goodwillvärdena till skäligen belopp och alltså söka förhindra att de blir för höga. Fru Sandström var inte intresserad av ett sådant organ, men å andra sidan var hon angelägen att betona, att det fanns exempel i den framlagda utredningen, där SJ även enligt hennes mening hade betalat alldeles för mycket för goodwillvärden. Om man nu är av den mening att det finns många exempel på att det betalats alldeles för höga goodwillersättningar, skulle det då inte leda fram till den slutsatsen, att det förslag som utredningen kommit med inte är så alldeles galet? Hur det går med förslaget vet jag ingenting om, och jag vet inte heller om jag utan vidare är beredd att säga att det är den bästa lösningen. Men då man nu resonerar om motiven för den ena och den andra åtgärden skulle jag nog vilja efterlysa litet bättre följdriktighet i tänkandet från fru Sandströms sida.

Fru SANDSTRÖM (fp): Herr talman! Jag skall börja med att alldeles oförbehållsamt be om ursäkt för att jag blandade samman GDG och SLAB. Anledningen till att jag tog upp GDG var att herr kommunikationsministern och jag var inne på frågan hur här berörda företag kommit i statens ägo.

Jag gjorde mig då skyldig till en hopblandning, och detta ber jag än en gång om ursäkt för. Men i och för sig undanrycker det ju inte sakförhållandet, att om en enskild järnväg eller annat enskilt företag kommer i SJ:s hand och man sätter i gång med en väldig expansion, som a priori måste innebära att man konkurrerar med redan befintliga enskilda företag, och fortsätter konkurrensen även om den är förlustbringande, så kan det ifrågasättas, om detta i det långa loppet är ekonomiskt riktigt och samhällsgagnligt. Jag sätter verkligen ett frågetecken för det.

Jag skall inte alls lägga mig i hur herr Åkerström bedömer mitt tänkande, men så förfärligt krokigt som herr Åkerström tycker att det är, det är det väl ändå inte.

För att sedan gå över till kommunikationsministerns yttrande så säger han åter, att i valet mellan två monopol, ett statligt och ett privat, väljer han utan vidare det statliga. Ja, det förstår jag, herr kommunikationsminister. Men när man ställer två saker mot varandra bör de vara lite jämförbara. Jag vet inte om herr kommunikationsministern tänker sig ett privat jätteföretag med den dominans som SJ har contra ett statligt företag av SJ:s storlek. Kommunikationsministern sätter likhetstecken mellan monopol och koncession. Om det finns ett mycket stort antal företag som vart och ett har koncession och man säger att koncessionen är ett monopol, kan man väl ändå inte säga att den koncessionerade trafiken är ett privat monopol som kan jämföras med ett statligt, som ju innebär dominans på ett mycket stort område.

Sedan säger kommunikationsministern, att det ges aldrig tillåtelse till två linjer på samma sträcka. Jo då, herr statsråd, det beror alldeles på trafikunderlaget. Det finns massor med sträckor som trafikeras av flera lin-

Biltrafik.

jer, som alla fått koncession på grund av att de ansetts nödvändiga.

Herr kommunikationsministern säger vidare att SJ bara köpt de företag som varit till salu. Men, herr kommunikationsminister, man har från SJ:s sida frågat många, många gånger först. Jag vill inte alls kalla det påtryckningar, men man har framhållit att man gärna velat köpa olika företag. Ibland har det varit så, att när SJ erhållit koncession på en sträcka, har detta kommit att innebära en konkurrens med redan befintliga privata företag av det slaget, att de privata ägarna till slut frivilligt utbjudit sina företag. Det är kanske ingenting att säga om detta. Det är naturligtvis riktigt som kommunikationsministern säger, att SJ bara köpt de företag som varit till salu. Men det kan ibland ha förevarit ett och annat innan försäljningen kommit till stånd, som gjort »frivilligheten» diskutabel. Det är dock så, att SJ:s företag har den fördelen, att de inte behöver söka tillstånd på vanligt sätt och att de inte får sina taxor granskade på vanligt sätt. De får sina koncessioner, och de behöver bara meddela länsstyrelsen vilka taxor de har utan att någon prövning äger rum.

Sedan tycker sig herr Åkerström ha funnit att jag tänker förfärligt krokigt när jag å ena sidan säger att SJ har betalat höga goodwillvärden och å andra sidan vänder mig emot busslinjeutredningens behandling av goodwillvärdena.

Men, herr Åkerström, vad är goodwillvärden? Ja, därom har de lärda tvistat ganska länge, och det är väl inte riktigt klart än vad det är. Men i vanliga fall brukar det vara så att när en företagare, han må ha en snickarverkstad som han arbetat upp eller en cykelverkstad eller en fabrik som han kanske lagt ned sitt livs arbete på, säljer sitt företag, då brukar man värdera inte bara maskinerna, inventarierna och sakvärdena utan också det

värde, som ligger i att firman är inarbetad.

Man kan naturligtvis betrakta goodwillvärdet ur en annan synpunkt — för all del — men jag skall inte gå in på det. Men det är väl ändå så, att de övervärden jag talat om kanske har tillkommit på det sättet att SJ i konkurrens med andra, som har varit viliga att köpa, har kunnat betala mest och därför fått företaget. Det är klart att det under sådana förhållanden har blivit ett övervärde. Å andra sidan anser jag inte och kan absolut inte dela busslinjeutredningens uppfattning om att goodwillvärdena egentligen skall vara skäliga ända ned till ett minimum, så att man egentligen bara skall värdera de sakvärden som följer med företaget.

På detta område kan vi tvista länge, och jag tror inte att herr Åkerström och jag här skall ta upp debatt om hur goodwillvärden skall beräknas och under vilka förhållanden; det kan vi göra privat. Men å andra sidan vill jag dock säga att det förslag som goodwillutredningen har lagt fram är av den arten, att om det skulle tillämpas på andra områden än denna sektor av det enskilda näringslivet, skulle vi kunna diskutera vilka konsekvenser det skulle få. Det är alltså fortfarande nödvändigt att här sätta ett frågetecken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten

21:o) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Sandström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 67 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 22—45.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 13.

Anslag under försvarets fonder.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret

Vissa byggnadsarbeten för marinen.

1953/54 under försvarets fonder jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Vissa byggnadsarbeten för marinen.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NYBERG (fp): Herr talman! Jag behöver väl knappast påpeka att statsutskottets utlåtande på den här punkten emotsetts med särskilt stort intresse i den stad där jag hör hemma, d. v. s. i Karlskrona, och i bygden däromkring. Örlogsvarvet spelar ju en väsentlig roll i stadens och ortens näringsliv. Det är vidare klart, att man i allmänhet hoppats på att statsutskottet skulle tillstyrka den motion rörande varvets upprustning, som väckts av länets representanter i riksdagen.

Jag förs väl säga, att dessa förhoppningar stegrades en aning efter statsutskottets försvarsavdelnings besök i Karlskrona. Nu när statsutskottet sagt sin mening i ärendet är det möjligt att denna optimism har dämpats en aning, eftersom statsutskottet föreslår att motionerna icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda. Men naturligtvis skall vi ta hänsyn till den positiva skrivning, som utskottet här har enat sig om. Resultatet kunde — det medger jag gärna — ha blivit betydligt sämre. Statsutskottet har ju dock funnit, dels att själva organisationen vid varvet i vissa avseenden är behäftad med olägenheter, som bör avhjälpas, och dels att örlogsvarvet är i stort behov av teknisk upprustning för att kunna hävda sig i konkurrensen med övrig varvsindustri i landet, och utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t inom ramen för tillgängliga medel tillgodoser de mest angelägna byggnadsbehoven. Vi som på ett eller annat sätt har engagerat oss i den

Vissa byggnadsarbeten för marinen.

här frågan och ser den ur stadens och ortens synpunkt hoppas att den växel på framtiden, som utskottet här utställer, också kommer att inlösas. Vi hoppas att den utredning, som förebådats rörande örlogsvarvet och som inom kort kommer att tillsättas, skall arbeta så snabbt att ett förslag kan läggas fram redan vid nästa års riksdag.

Det torde efter statsutskottets skrivning stå klart för alla här i riksdagen, att en målmedveten modernisering och upprustning måste ske vid detta stora statliga företag. Jag vill emellertid påpeka ett par omständigheter som styrker ett sådant påstående. Marinens verkstäder i Karlskrona har en personal på över 3 000 personer, och hela anläggningen omfattar inte mindre än 34 verkstäder. Värdet av produktionen uppgick senaste året till 34 miljoner kronor. Man förstår sålunda att det ur försvarets, stadens och de anställdas synpunkt är av största vikt att organisations- och arbetsförhållanden är det bästa möjliga. Tyvärr har dock underhållet av verkstäderna blivit alltför mycket satt i efterhand. Det har gjorts flera utredningar angående nybyggnader och moderniseringar, men tyvärr har det stannat på papperet. Man hoppas livligt att den utredning, som nu skall sättas i gång, leder till ett bättre resultat. Varvsledningen understryker också att läget för marinens verkstäder nu är ganska svårt. En del verkstäder är över 100 år gamla. Båtverkstaden exempelvis uppfördes 1842, snickerverkstaden 1854. Den stora verkstadsbyggnaden, som innehåller flera verkstäder, uppfördes 1874. Ett annat exempel, som varvsledningen påpekade under utskottets besök i Karlskrona, är den s. k. nya mastkranen. Den anskaffades 1874, och man kan med den inte utföra lyft på över 50 ton. Om denna skrevs i en proposition till riksdagen 1916, att den inte kunde användas mer än några år till. Men ännu 37 år senare används den för utrustning av krigsfartyg!

Det medges att detta är ytterlighetsfall. Moderniseringar har också vidtagits vid verkstäderna, något som även statsutskottet kunde konstatera vid sitt besök i Karlskrona. Men det kvarstår som ett faktum, att anläggningarna måste moderniseras ytterligare så fort som möjligt.

I motionen uppräknades vissa arbeten, som i första hand bör komma till stånd. Jag tror mig veta att utskottet vid sitt besök också fått en lista på de mest angelägna åtgärderna. Jag skall inte gå närmare in på dessa ting. Den blivande varvskommittén får väl ta dem under övervägande.

För att kunna igångsätta de allra nödvändigaste arbetena hade vi i motionen yrkat på ett investeringsanslag på 1 950 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t hade föreslagit. Detta har nu statsutskottet icke velat tillstyrka. Mot ett enhälligt statsutskott är det naturligtvis ingen mening för oss motionärer att yrka bifall till motionen. Jag skall inte heller göra detta.

Departementschefen har till vissa byggnadsarbeten för marinen tillstyrkt ett investeringsanslag på 2,7 miljoner kronor. Detta betyder en ganska kraftig nedskärning av det anslag som begärdes av fortifikationsförvaltningen. Det rör sig om en nedprutning med, om jag icke räknat fel, ungefär 6 miljoner kronor. Om man skulle höja detta anslag med ungefär 2 miljoner kronor, som motionärerna föreslagit, hade det ändå blivit en rätt kraftig nedprutning i jämförelse med fortifikationsförvaltningens förslag.

Själva byggnadsprogrammet skall Kungl. Maj:t själv besluta om, vilket ju är i sin ordning. Departementschefen förutsätter, att Kungl. Maj:t skall äga besluta om påbörjande av uppförandet av en kontorsbyggnad vid Karlskrona örlogsvarv, ehuru totalkostnaden för detta byggnadsobjekt inte kan rymmas inom det föreslagna anslagsbeloppet. Häromdagen kunde man i tidningarna

Vissa byggnadsarbeten för marinen.

läsa att försvarsstabschefen till regeringen ingivit förslag till fördelning av försvarets byggnadskvot. Därav skulle på marinen komma 2,7 miljoner kronor, vilket ju är samma belopp som här föreslås. I fortsättningen uppräknades de olika ändamål, som dessa 2,7 miljoner kronor skulle gå till, men däribland saknades, såvitt jag kunnat finna, den förut nämnda kontorsbyggnaden i Karlskrona.

Eftersom försvarsministern nu är inne i kammaren skall jag be att på denna punkt få rikta följande fråga till honom: Kan man räkna med att arbetet med kontorsbyggnaden kommer att igångsättas under det närmaste budgetåret?

Herr talman! Jag skulle nog som andra motionärer helst se att motionen bifölles. Men jag är naturligtvis tacksam för den positiva inställning, som statsutskottet har intagit. Jag har alltså inte något annat yrkande än om bifall till statsutskottets hemställan.

Herr KARLSSON i Olofström (s): Herr talman! Jag har vid denna punkt fogat en blank reservation till utskottsutlåtandet. Till skillnad från den föregående talaren skulle jag nog, även om jag medger att den föreliggande frågan rent lokalt har synnerligen stort intresse för Karlskrona, vilja se saken ur något vidare vyer. I den motion, som framburits från blekingebänken, framhåller vi att det här gäller en arbetsplats som står under samhällets överinseende och att det därför bör vara en riksdagens angelägenhet att påtala de brister som där är rådande, så att det så snart som möjligt kan bli en ändring till det bättre. Jag erinrar om att statsrevisorererna i sin berättelse för år 1952 påpekade, inte bara att det är nödvändigt med en utredning om de rent organisatoriska förhållandena vid örlogsvarvet i Karlskrona, utan också att det där råder en hel rad missförhållanden som

man inom en snar framtid bör söka avhjälpa.

Jag skall nu fatta mig så kort som möjligt för att inte alltför mycket inkräkta på den middagsrast som strax förestår. Jag vill bara framhålla att ett av de önskemål som vi framfört i motionen gäller den nuvarande organisationsformen vid örlogsvarvet. Genom att en hel del stora arbetsuppgifter ligger under den militära ledningen, medan själva verkstadsarbetet bedrivs av en civil verkstadsledning, uppkommer ständigt irritation och konflikter, och det är tydligt att detta ofta leder till osäkerhetsmoment, icke minst för de anställda. Jag tror därför att det är nödvändigt att man får en annan organisationsform. Hur den sedan skall se ut får väl bli ett spørsmål, vars lösande tillkommer den utredning som ju Kungl. Maj:t kommer att tillsätta. Med hänsyn till de upplysningar, som vi under hand har fått, hälsar vi med tillfredsställelse den åtgärd som Kungl. Maj:t har för avsikt att vidtaga genom tillsättandet av denna utredning.

Om man ser på örlogsvarvet som arbetsplats och serviceverkstad, icke minst för marinens fartygsbyggnader och fartygsreparationer, måste man konstatera att varvet i många fall blivit synnerligen starkt eftersatt i fråga om utrustningen både när det gäller byggnader och verkstäderna som sådana. Med de nuvarande anordningarna finns det icke möjlighet till en rationell och ekonomisk drift. Vi har också i motionen påtalat dessa förhållanden och framhållit, att det är angeläget att nödvändiga om- och tillbyggnader snarast möjligt kommer till stånd

Vad beträffar yrkandena i motionen har vi ju dels hemställt om ett anslag på 1,5 miljoner kronor till en ny elverkstad. Förhållandena vid den elverkstad, som nu finns vid varvet, är under all kritik. Brandrisken är synnerligen stor med hänsyn till att verkstaden är inhytt i en gammal träbyggnad,

Vissa byggnadsarbeten för marinen.

och vidare är det där alldeles för trångt för de anställda. Dels har vi i motionen begärt ett anslag på 450 000 kronor för omläggning av spårnätet på varvet. Sedan motionen inlämnades har Kungl. Maj:t den 6 februari anvisat medel för utförande av detta spårnätarbete. Det finns därför ingen anledning att här ytterligare orda om saken, utan jag vill endast till statsrådet framföra ett tack för att man har velat anvisa medel till detta ändamål redan innan motionen blivit behandlad.

Vid utskottets behandling av motionen som sådan har utskottet i sin skrivning i synnerligen hög grad beaktat de synpunkter som vi framfört i motionen. Jag tillåter mig, även om vi redan har behandlat punkt 8, att till protokollet läsa in vad utskottet har skrivit på sid. 5: »På förekommen anledning vill utskottet framhålla, att hinder icke bör möta för Kungl. Maj:t att inom ramen för de av riksdagen beslutade medelsanvisningarna under ifrågavarande samlingsanslag för de tre vapengrenarna låta utföra byggnadsarbeten av angelägen eller brådskande art, oaktat dessa icke blivit i statsverkspropositionen anmälda för riksdagen.»

Om jag sedan fortsätter med den skrivning som utskottet gjort under punkt 13, så framhåller utskottet där, att de i motionen gjorda uttalandena kommer att beaktas av den blivande utredningen. Det betyder, att det väsentliga av vad vi har framfört i motionen, om man bortser från själva anslagsfrågan, har beaktats av utskottet, och man får väl hoppas, att den blivande utredningen också iakttar vad man här har anvisat.

Jag tillåter mig även att citera vad utskottet skrivit på sid. 9. Man säger där: »Utskottet har vid sitt förberörda besök i Karlskrona blivit övertygat om att varvet är i stort behov av teknisk upprustning, om det över huvud taget skall ha möjligheter att hävda sig i

konkurrensen med övrig varvsindustri inom landet.»

Det är helt naturligt, att vi med intresse avvaktar resultatet av den kommande utredningen, och vi hoppas att den tillsättes så snart som möjligt. Det är väl ganska förklarligt, att de arbetare och tjänstemän, som är anställda vid varvet, under nuvarande förhållanden hyser oro inför framtiden, eftersom de strängt taget inte vet den ena dagen vad som kan hända dagen efter. Med hänsyn till de synpunkter som vi vill beakta och till de intressen som de anställda helt naturligt har anser vi att regering och riksdag i detta fall bör se till att det på en statens arbetsplats av denna ordning kommer att råda bättre förhållanden, att driften blir rationell och att varvet även kan konkurrera med den civila varvsindustrien. Som förhållandena nu är har man ju inga möjligheter till det. Från dessa utgångspunkter är vi intresserade av gynnsammare möjligheter för varvet i Karlskrona att utföra omfattande arbeten, icke minst för flottans vidkommande. Vi har i dag anslagit icke mindre än 45 miljoner till reparationer och underhåll av fartyg. Det är ju ett ansenligt belopp. Det är nödvändigt att man i detta fall har, om jag så får säga, en serviceverkstad som på ett rationellt sätt kan utföra ifrågakommande arbeten. Som det för närvarande är ordnat, är detta icke möjligt.

Med hänsyn till vad jag här relaterat ur utskottets utlåtande har jag inte något yrkande utöver vad utskottet har anfört.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Ja, efter herr Karlssons i Olofström anförande ser man hur reaktionen blir, när man fått se bristerna på nära håll. Herr Karlsson anser, att regeringen varit alldeles för njugg när det

gäller Karlskrona och försvarets anläggningar där, ty han känner förhållandena och har kunnat komma närmare in på dem. När det gällde materielplanen reserverade sig herr Karlsson däremot för en mycket betydelsefull prutning. Men, herr Karlsson, jag har också varit i tillfälle att se bristerna på det området, och därför kan han måhända nu bättre förstå min reaktion. Jag säger detta bara i förbigående.

Herr Nyberg påpekade, att marinen begärt 9 miljoner men bara fått 2,7 miljoner. Det tycker han var en alldeles för kraftig prutning — liksom herr Karlsson. Jag kan nämna som exempel, att armén begärt 15 miljoner för liknande ändamål och fått 2,5. Nog finns det brister, men vi har inte möjligheter att skaffa fram tillräckligt med pengar för att fylla dem.

När det gäller Karlskrona örlogsvarv vill jag bara lämna den upplysningen, att varvet år 1949 inte fick någonting. 1950 fick det 1 160 000 kronor, 1951 900 000 kronor, 1952 600 000 kronor och 1953 3 245 000 kronor. Det kommer nu att befinna sig i ett fördelaktigare läge än man gjort på många god dag.

Det som egentligen uppkallade mig var en direkt fråga av herr Nyberg, huruvida man kunde påräkna att uppförandet av kontorsbyggnaden nu skulle komma i gång, sedan detta beslut var fattat. Ja, för så vitt ritningarna är färdiga kommer det att bli fallet, ty vi har i varje fall räknat med de pengar, som behövs för att börja bygga.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s): Herr talman! Jag skall endast använda några minuter av kammarens middagsrast för att säga några ord i denna fråga. Karlskrona örlogsvarv är emellertid den största arbetsplatsen i vårt län, och frågan har därför för oss

Vissa byggnadsarbeten för marinen.

större betydelse än man annars vill tillmäta ett så pass begränsat spörsmål.

Det är nog så som herr statsrådet säger, att Karlskrona örlogsvarv under senare åren fått vissa anslag för rationalisering. Att det trots detta har blivit så dåligt resultat beror på att varvet eftersatts under en lång följd av år, vilket vi anser har varit oriktigt. Skall vi ha en statlig verksamhet, då skall den inte ha så dåliga villkor, att en jämförelse med privata varv utfaller ofördelaktigt. De senare har under många år haft fri avskrivningsrätt. Detta har gjort det möjligt för de privata företagen att rationalisera i en utsträckning som kanske aldrig tidigare. Man har sedan begärt att statens varv skall konkurrera med dem trots att villkoren inte varit desamma.

Det är väldigt intressant att gå igenom örlogsvarvet i Karlskrona — i varje fall ur kulturhistorisk synpunkt — och se, hur människorna förr i världen arbetade med verktyg och i maskinhallar. Det är dock inte rationellt att ha det på det sättet i dag, utan nu måste helt andra resurser till för att ge varvet full konkurrenskraft. Det finns god arbetskraft där nere; det fordras bara att man får tillräckligt med pengar för att rusta upp varvet. Jag tror att vi alla är medvetna om att man ställer stora anslagskrav på staten. Dessa pengar bör emellertid i detta fall betala sig i form av en rationellare produktion, och det råder i varje fall inga delade meningar om att vi inte skall ha ett örlogsvarv, som skall kunna sköta våra fartyg både när det gäller underhåll och nybyggnader. Framför allt bör det vara värdefullt för att få en jämförelse med de privata varven, som jag tror är nödvändig och nyttig.

Vi är tacksamma för statsutskottets positiva skrivning. Vi hoppas, att regeringen inom de begränsade möjligheternas ram låter rusta upp Karlskrona örlogsvarv. Detta behövs i denna

industriellt underlägsna bygd. Jag tror också det vore värdefullt för varvet om det i större utsträckning kunde få privata arbeten. Detta skulle självfallet hjälpa till med rationaliseringen och åstadkomma en bättre kostnadsfördelning.

Jag hemställer alltså till statsrådet att se till att Karlskrona örlogsvarv får de medel som kan ställas till förfogande för att förbättra organisationen. Vi hoppas att den organisationsutredning som är signalerad kommer till stånd så fort som möjligt, så att dualismen mellan militär och civil organisation kan bringas att upphöra.

Jag ville endast, herr talman, framlägga dessa synpunkter.

Herr KARLSSON i Olofström (s): Herr talman! Att jag reserverat mig angående materielplanen är en sak. Det bör emellertid inte hindra, att man försöker så långt möjligt utnyttja de anslag, som beviljas på det militära området, på ett rationellt sätt. Jag anser inte att de stora anslag, som här går till reparationer och fartygsbyggnader, kan utnyttjas rationellt, om vi skall ha arbetsplatser i det skick som Karlskrona örlogsvarv för närvarande befinner sig i. Med en ekonomisk och rationell drift skulle denna arbetsplats i stället kunna medföra besparingar.

Vidare yttrades ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 14—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 14.

Interpellation ang. nedläggandet av trafiken på järnvägen Ängelholm—Klippan, m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr EKDAHL (s), som anförde: Herr talman! När det för någon vecka sedan blev bekant, att regeringen »medgivit att trafiken på Ängelholm—Klippans järnväg får nedläggas», väckte detta meddelande förstämning i den bygd, denna järnvägsfråga berör. Och inte bara förstämning utan också oro för utformningen av den ersättningstrafik, som tydligen inom en snar framtid kommer att träda i järnvägstrafikens ställe.

Det ter sig alltid som något av en skarprättargärning, när beslut fattas, som innebär att trafiken på en järnväg skall läggas ner och rälsen rivs upp. Den av en sådan åtgärd berörda allmänheten frågar sig därför gärna, om beslutet föregåtts av en prövning, som haft möjlighet att bygga på ett i tillfredsställande grad objektivt material.

Det anses på sina håll, att det system för biljettförsäljning, som tillämpats åtminstone sedan SJ övertog trafikeringen av Ängelholm—Klippanbanan i icke ringa män inneburit att resor, som faktiskt ägt rum på denna järnvägslinje, kommit att redovisas såsom inkomster från en annan bansträcka, varigenom det ekonomiska utbytet av trafiken på Ängelholm—Klippanbanan kommit att te sig missvisande.

Tågtiderna ansågs av bygdens folk redan före den nu tillämpade tågtidtabellen med bara två tågpar per dag vara sådana, att de stimulerade till övergivande av järnvägen till busslinjernas förmån.

Klart är, att om dylika grepp på järnvägens skötsel verkligen varit av sådan betydelse för driftresultatet, att detta därigenom bringats till en nivå, som kunnat åberopas såsom bärande grund för järnvägstrafikens nedläggning.

Interpellation ang. nedläggandet av trafiken på järnvägen Ängelholm—Klippan, m. m.

de, så kan bygdens folk med skäl fråga sig, om det inte kan föreligga anledning för regeringen att företaga nya och ingående undersökningar för att göra klart för sig, om det eventuellt kan finnas skäl för en förnyad prövning av frågan om järnvägens nedläggande.

Resande på månadsbiljetter får åtminstone f. n. betala högre avgifter för resor å jämförliga sträckor när det gäller busstrafiken än i fråga om järnvägsstrafiken. Ett mycket stort antal elever vid läroverken i Ängelholm och Klippan liksom ett betydande antal trafikanter med bostad på landsbygden men med arbete i tätorterna får på detta sätt drygare utgifter per år för sin utbildning eller för sina resor till och från arbetet. När SJ således lägger om trafiken till en driftsform med lägre omkostnader och samtidigt låter den allmänhet, som det här är fråga om, få vidkännas drygare avgifter, så väcker detta av lätt förklarliga skäl missräkning och missnöje.

Om, såsom väl tyvärr fallet torde vara, Ängelholm—Klippanbanans öde får anses vara beseglats, måste man konstatera, att det vägnät, efter vilket den som ersättning avsedda busstrafiken skall gå fram, icke fyller måttet som underlag för en tillräckligt snabb och säker busstrafik. Avsevärda och inom en

snar framtid verkställda förbättringar av detta vägnät torde utgöra ett berättigat önskemål från den bygd, som nedläggningen av järnvägstrafiken Ängelholm—Klippan berör.

Med hänvisning till det ovan anförda tillåter jag mig att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet rikta följande frågor:

Är statsrådet villig att införa andra kammaren ge en redogörelse för de kalkyler och driftsekonomiska beräkningar och andra faktorer, som legat till grund för regeringens beslut om medgivande att trafiken på järnvägen Ängelholm—Klippan får nedläggas.

Anser statsrådet de sålunda förebragta utredningarna förete ett så oantastligt underlag för regeringens beslut, att någon omprövning av detta icke kan ifrågasättas?

Är statsrådet i tillfälle att lämna något meddelande angående förbättringar av vägnätet för den busstrafik, som avses ersätta trafiken på järnvägen Ängelholm—Klippan?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.14 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Onsdagen den 25 mars.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till utrustning för vindtunnelanläggning m. m. vid flygtekniska försöksanstalten och till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkt 9.

Lades till handlingarna.

§ 3.

Fritidsbyggnad vid Göta ingenjörkår.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner om anslag till iordningställande av en fritidsbyggnad vid Göta ingenjörkår.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Fru SJÖSTRAND (fp): Herr talman! Det är med beklagande vi konstaterar

i Jönköpings län, att vår länsmotion, som gällde en fritidsgård vid Göta ingenjörkår i Eksjö, avstyrkts. Som framgick av motionen gällde frågan att tillvarata en ännu mycket väl bibehållen monteringsbar byggnad, som står kvar på Ränneslätt sedan det tyska interneringslägret där sommaren 1945. Den är fortfarande värd 40 000—50 000 kronor men kommer naturligtvis efter hand att förfalla, om man inte gör något åt den. Ingenjörkåren har utfäst sig att göra en stor del av arbetena, flyttning, schaktning, grund- och betongarbeten m. m. i egen regi.

Detta förhållande har man sammankopplat med det mycket trängande behovet av fritidsbyggnad för manskapet vid Ing. 2. Man har inga lokaler för fritidskurser och studier, inga samlingsrum av något slag. Gymnastiksalen är den enda samlingslokalen, och den har dålig akustik. Det är meningslöst att anordna föredrag eller bio där, och skall man använda gymnastiksalen till allt, blir det inte mycket rum för inomhusidrotten. Man hade alltså genom att flytta den ifrågavarande byggnaden kunnat lösa en mängd brännande lokalfrågor på en enda gång.

Men man hade därigenom inte bara löst lokalfrågor. Genom Eksjö passerar under åren för längre eller kortare tid tusen och åter tusen unga män. Vi har två regementen förlagda där. Det är en liten stad, och också den saknar lokaler. Vi har i Eksjö sedan många år planerat ett idrottshus med simhall, fritidslokaler o. s. v., men tidsförhållandena har lagt hinder i vägen för utförandet av detta projekt.

Det finns inte mycket för pojkarna att intressera sig för på fritiden. De går och dräller på gatorna, hänger på kaféer och restauranger och vet inte var

Muntligt hörande av övervakare vid rättegång med övervakad m. m.

de skall göra av sig. Det blir en otrivsel och tristess i deras tillvaro som med naturnödvändighet måste brytas på något sätt, och då blir det busliv och slagsmål på gatorna, fylleriförseelser o. s. v. Vi har haft rätt mycket av den varan bland militärerna i vår stad.

Nu tror jag visst inte att man kan bota allt detta bara genom att skaffa fritidslokaler, men mycket skulle vara vunnet för de ungdomar som vill något med sin fritid, om de fick någon liten plats att hålla till på. Både stat och kommun ger anslag till ungdomsvårdande uppgifter av olika slag. Särskilt stor nytta anser vi att de anslag gör som hör till den förebyggande verksamheten. Detta anslag till en fritidsgård hade varit ett led i arbetet för den ungdom som fullgör sin militärtjänst.

Som framgår av motionen är detta en fråga som går över partierna. Ledamöterna på jönköpingsbanken från alla partier har undertecknat denna motion. Hade vi haft litet mer tid till vårt förfogande när vi väckte motionen, hade vi med all säkerhet fått Kalmar läns representanter med oss. Det gäller nämligen pojkar från båda länen.

Nu är emellertid motionen avstyrkt, och motiveringen är så välvilligt formulerad att man vågar förutsätta, att fritidsgården kommer till stånd så snart det föreligger någon möjlighet att få anslag. Det får emellertid inte dröja för länge om man skall använda den omtalade byggnaden.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Fast* (s), *Andersson* i Löbbo (s), *Petersson* i Norregård (bf), *Gustafsson* i Bogla (s), *Svensson* i Vä (bf) och *Almgren* (s).

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av överskottsmedel i vissa clearingkassor; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1953/54 av underskottet för luftfartsfonden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Muntligt hörande av övervakare vid rättegång med övervakad m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om muntligt hörande av övervakare vid rättegång med övervakad m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HELEN (fp): Herr talman! För närvarande utses övervakare inom såväl alkoholistvård, ungdomsvård, sinnessjukvård som fångvård. Det kan teoretiskt och stundom även i praktiken inträffa att medlemmar av samma familj, ja t. o. m. en och samma person, har tre övervakare. En högre grad av effektivitet och samordning över hela området måste för framtiden eftersträvas.

Principen för denna verksamhet bör vara att samhället i görligaste mån hänskjuter den aktiva övervakningen till frivilliga krafter som på fritid fullgör sitt uppdrag. Endast i de svårare övervakningsfallen bör verksamheten överföras på heltidsanställda stats-tjänstemän. Dessa övervakningskonsulenter och assistenter bör därutöver ha som sin huvudsakliga uppgift att vägleda och kontrollera de frivilliga övervakarna.

Det är väl känt att det f. n. finns personer som har över hundratalet

Muntligt hörande av övervakare vid rättegång med övervakad m. m.

övervakningsuppdrag löpande samtidigt, vilket innebär att de måste missköta en del.

Vi måste få till stånd en helt annan värdering av övervakningsuppdragets betydelse för att hjälpa missanpassade och i synnerhet de unga lagöverträdarna åter till ett normalt liv. Det hjälper föga med lamentationer över en dålig tidsanda och en ansvarslös ungdom, om samhället inte vill ge de ansvarskännande medborgare, som är villiga att offra sin fritid för dem som har det svårt, det stöd som samhället kan ge. Jag vill då betona att frågan om övervakarens rättsliga ställning kommer att ha sin betydelse i det samarbete som inom de ideella organisationerna nu inletts med de sociala myndigheterna för att skapa den flertusenhövdade kader av frivilliga övervakare, som förutsättes i de sociala myndigheternas resonemang. Under de allra senaste veckorna har inletts ett mycket löftesrikt samarbete mellan å ena sidan 24 ledande svenska ungdomsorganisationer — bl. a. samtliga demokratiska partiets ungdomsförbund — och å andra sidan socialstyrelsen och fängvårdsstyrelsen, och man hoppas redan denna vår kunna åstadkomma ett stort upplagt kontaktsystem mellan folkrörelsernas ungdom och de sociala myndigheterna. Det betyder att rekryteringen av frivilliga övervakare kommer att få en helt ny storleksordning.

I den situationen kan man inte anlägga ett formellt betraktelsesätt på övervakarens roll i de situationer där hans övervakade på grund av en ny förseelse ställs inför rätta. Just sådana situationer då en övervakad, som är på väg att återanpassas till ett ordentligt levnadssätt, råkar ut för ett återfall, blir ofta avgörande för vederbörandes fortsatta utveckling.

Ett nära stöd från övervakarens sida måste då vara av största värde för den fortsatta kontakten mellan övervakare och övervakad, och för den förre måste

själva deltagandet i den muntliga rättegången bli en sporre för kommande ansträngningar att verkligen rädda den övervakade till ett socialt liv.

Medan exempelvis i England övervakaren obligatoriskt kallas till rättegång med den av honom övervakade, gäller i Sverige att övervakare för villkorligt dömda *skall* höras, i regel skriftligt, då föreskrifter för den dömda ändras eller upphävs, och *bör* höras, då fråga är om förverkande på grund av brott. Praxis torde dock vara att personlig inställelse vid rättegångstillfället förekommer ytterst sällan och endast vid vissa underrätter. I själva verket måste det ligga i den öppna vårdens princip att den person, som den övervakade betraktar som sin närmaste rådgivare och förespråkare, beredes tillfälle att muntligen inför rätten anföra sina synpunkter, så snart hans klient genom nya lagöverträdelser råkat i konflikt med samhället. Det gäller i synnerhet övervakare för villkorligt dömda men kan även tillämpas på övriga övervakare.

Vad utskottet i sin grundliga och sympatiska framställning anför om förundersökningens uppläggning och innebörd går alltså helt vid sidan av motionens syfte.

Jag vill emellertid, herr talman, med hänsyn till utskottets ställningstagande ej bidra till att en löftesrik utveckling på den frivilliga övervakningens område får en motstöt genom att i dag framkalla ett ställningstagande i votersform från denna kammare.

Redan nästa år hoppas jag att det initiativ som landets ungdomsorganisationer och de sociala myndigheterna gemensamt har tagit skall ha nått en sådan effekt att det för såväl utskott som kammare skall vara otvetydigt att övervakarnas rättsliga ställning bör stärkas, och jag avstår därför, herr talman, från att yrka bifall till en motion, vars tankegång — därom är jag varmt övertygad — i framtiden

Motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.

kommer att omfattas med förståelse av alla socialt kännande ledamöter av denna kammare.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21, s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.; samt

första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 11 juni 1915 (nr 219) om avbetalningsköp, m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp): Herr talman! Till det utlåtande som första lagutskottet avgivit i den fråga vi här behandlar har jag i egenskap av huvudmotionär fogat en blank reservation. Det är i anledning därav som jag vill säga bara några få ord.

»Abortfrågan är av den stora vikt att den ständigt torde bli föremål för statsmaktens uppmärksamhet eftersom

den rör ett mycket allvarligt problem för den enskilde och därtill respekten för liv.» Så skrev första lagutskottet i ett utlåtande 1948, och utskottet har troget dessa intentioner även denna gång ägnat frågan tillbörligt intresse, vilket framgår av utlåtandet.

Vi motionärer har velat fästa uppmärksamheten på det allvarliga faktum att de legala aborterna under senare år visat en i allra högsta grad oroväckande tendens till stegring. Man har icke kunnat påvisa att man genom tillkomsten av den s. k. social-medicinska indikationen, d. v. s. abort på »förutsedd svaghet» kommit till rätta med de illegala och kriminella aborterna. Men även om man skulle kunna förebringa ett statistiskt material, som pekade med åtminstone en viss sannolikhet i den riktningen, anser jag att ökningen av de legala aborterna ändock är oroväckande. Relationen mellan indikationerna i 1 § i abortlagen anser jag förete ett alltför påfallande osäkerhetsmoment, och jag har den uppfattningen att lagen icke ger en entydig och preciserande vägledning, när det gäller att fastställa de olika slag av tillstånd som skall rymmas inom begreppet social-medicinsk indikation. Tjänjbarheten i begreppet leder till osäkerhet vid behandlingen.

Personligen ser jag abortfrågans lösning i en ökad ansvarskänsla inför de sexuella förbindelserna, respekten för livet och i sociala reformer. Jag tvekar dock inte ett ögonblick att sätta ansvarskänslan inför sexuallivet främst. Sedan detta är sagt vill jag tillägga att om en kvinna i graviditet ser som enda utvägen ur ekonomisk misär att abortera och denna syn har verklighetsunderlag, så måste ju aborten som samhällsföreteelse ge belägg för att vi på detta avsnitt av socialpolitikens område misslyckats eller kanske aldrig ens riktigt försökt att lyckas.

Kungl. Maj:t tillsatte 1949 en kommitté av sakkunniga för att verkställa

Motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.

en översyn av de abortförebyggande åtgärderna. Kommittén fick i direktiven order att bedriva sitt arbete med sådan skyndsamhet att förslag i ämnet om möjligt skulle kunna föreläggas 1951 års riksdag. I berättelsen till 1951 års riksdag heter det, att kommittén beräknas slutföra sitt arbete under 1952. Männe det skall komma fram något under 1953? Till dess att kommittén kommer med ett betänkande är alla enskilda initiativ omöjliga. Där-om är kanske inte så mycket att säga, men ibland har man en förlamande känsla av att utredningar drar alltför länge ut på tiden och initiativ i form av motioner etc. måste avfärdas i nog så livsviktiga frågor med ett: »Lugna dig min vän, det är en kommitté, en utredning som arbetar med saken!»

Jag hoppas nu att abortutredningen kommer med förslag eller uppslag eller presenterar ett arbetsresultat som kan bli tjänligt för en bättre tingens ordning. Respekten för livet hör till det primära i en kulturstat. Det är vi alla överens om. Vi erkänner det på alla områden. Gamla och sjuka, de må vara hur gamla som helst eller hur sjuka som helst, och vården av dem må kosta hur mycket pengar som helst, eller det må vara människor som drabbats av olyckan att bli sinnessjuka — vi visar likväl respekt för livet, men inför fostret, som har alla livets möjligheter, där står vi i stor fara att förlora respekten för livet.

Jag har förut i år i denna kam- mare sagt att min kritik och mina farhågor inte berör de humanitära, medicinska och eugeniska abortindikationerna, och går dem därför förbi.

Jag har den uppfattningen att läka- ren skall stå i livets tjänst, helt och utan reservationer. En läkare har en enda uppgift: att söka återföra en sjuk människa till hälsa och att söka lindra lidande där hälsan låter vänta på sig. Resultaten av läkarens bemödanden kan skifta, men målet vet inte av några

nyanser. Det naturliga är att läkaren nalkas operationsbordet för att bota och rädda liv.

Herr talman! Utskottet anser tydli- gen att de flesta av de spörsmål, som vi berör i vår motion, kan inkluderas i abortutredningens direktiv och bör bli föremål för dess prövning. Jag skall därför inte ställa något yrkande men uttalar en stark förhoppning att ut- redningen inte lurar oss än en gång på tiden utan verkligen snarast fram- lägger sitt arbetsresultat.

Herr HAGÅRD (h): Herr talman! Första lagutskottet har i sitt resone- mang här även tagit upp en betraktelse över två motioner, som är hänvisade till behandling av statsutskottet, och dess slutomdöme om dessa motioner är ganska kategoriskt. Detta förfarande att flytta över viss del av ett par mo- tioner från ett utskott till ett annat är ju mindre vanligt, men jag föreställer mig att det måste betraktas såsom prak- tiskt i detta fall. Emellertid har första lagutskottet kommit till samma resultat beträffande dessa motioner som i fråga om herr Gustafssons i Borås motion, nämligen att man måste avvakta den sittande abortutredningens resultat, in- nan man kan gå vidare.

Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att de båda motioner, som hänvi- sats till behandling av statsutskottet, har gått ut ifrån en annan synpunkt än herr Gustafsson i Borås har gjort, fast- än i stort sett överensstämmer slutsat- serna i motionerna. Vi har emellertid i de båda motioner, som hör till stats- utskottet, fäst uppmärksamheten på rent befolkningspolitiska synpunkter. Man har utgått ifrån det sjunkande födelse- talet och har med hänsyn till detta an- sett, att det är på tiden att skänka be- aktande åt denna företeelse och i den mån det låter sig göra vidta åtgärder i detta hänseende. Man har velat stärka stödet åt barnaföderna genom att utvidga detta, om det är möjligt att

Motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.

göra det. Från den utgångspunkten säger man slutligen, att det inte kan vara rimligt, att man, samtidigt som man är beredd att ytterligare stödja barnafödandet, tolererar, att man genom den lagstiftning, som för närvarande är gällande på detta område, tillåter ett dödande av spirande liv. Man anför, att detta inte går ihop. Bortsett från alla etiska synpunkter i detta sammanhang vill jag säga, att det hela manar oss till en ganska bestämd eftertanke.

Det är dess bättre så, att vårt land tack vare en effektiv och bärkraftig produktion kunnat få till stånd en social trygghet, som är ganska enastående i världen. Det är väl sörjt för den enskilde medborgaren på många områden, och ingen av oss behöver känna den fruktan för nöd, som dominerar så stora delar av världen. En rad stödåtgärder av olika slag syftar till att framför allt trygga familjerna och barnen. Men, mina damer och herrar, detta till trots sjunker födelsetalet, och abortvilligheten växer.

Nu har man på sista tiden kunnat förmärka en viss minskning i fråga om de legala aborternas antal, och därav drar man vissa slutsatser. Man har den förhoppningen att det skall vara inledningen till en ny era i detta sammanhang. Det är verkligen så, säger de sakkunniga som sysslar med dessa frågor, att man har en något förändrad eller förbättrad inställning till abortmoraliteten. Dess bättre har också läkarna anlagt andra synpunkter på frågan eller i varje fall låtit dem framträda på annat sätt än förut. Det är detta som här tydligen medverkar, och man kan hoppas att dessa nya tendenser skall bli tydligare och klarare under den tid som kommer, men huruvida denna förreelse, som nu kan skönjas, är bestående är svårt att förutse.

Jag anser för min del att en av de bästa vägarna att gå fram på är att påverka den allmänna opinionen. Jag vill erinra om vad det betydde en gång,

när vi hade en oerhört kraftigt sjunkande nativitet. Där skred den allmänna opinionen in, den upplystes och fick ett annat innehåll, som förbättrade detta vårt läge vid denna tidpunkt.

Här gäller det ett mera bestämt omhändertagande av den blivande barnaföderskan. Vi har redan vidtagit vissa sådana åtgärder, men jag tror inte att dessa är till fyllest. Vi har trots alla försök att förbättra ställningen en ganska stelbent socialvård och även en ganska stelbent socialhjälp.

Då tänker jag närmast på den behovsprövade verksamheten i socialt avseende. Vi har lagt fram förslag om rationalisering av socialhjälp, men det ligger fortfarande i Kungl. Maj:ts kansli och har inte kommit längre. Det skulle vara möjligt att på ett helt annat sätt låta vår socialhjälp och vår socialvårdande verksamhet träda in här och bli ett bättre och kraftigare instrument än dessa 4 000 kronor, som används som anslag till abortkuratorernas verksamhet.

Herr talman! Jag skall inte närmare utveckla detta ämne, som det annars kanske hade varit lämpligt att göra. Jag vill i likhet med herr Gustafsson i Borås säga, att man nu är överens om att man i dagens läge inte kan vidta några ytterligare åtgärder utan måste avvakta kommitténs utredningsresultat. Jag hoppas också — och jag är nog inte ensam om denna förhoppning — att kommittén skall vårda sig om att försöka forcera sitt arbete så att vi inom rimlig tid kan få se resultatet av dess undersökning. Jag är medveten om att vi, som har stort intresse — och det har nog det stora övervägande antalet av riksdagens ledamöter — för denna fråga, kommer att se till att vi på detta område kan komma till andra åtgärder, som kan bli mera effektiva än de vi f. n. har.

Herr talman! Jag har ingen möjlighet att ställa något yrkande och gör det inte heller.

Motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.

Fru EWERLÖF (h): Herr talman! Jag är delvis förekommen av herr Hagård och kan således fatta mig mycket kort.

Herr Hagård uttryckte förvåning över att motionen II:157 omnämns i första lagutskottets utlåtande. Denna motion är ju remitterad till statsutskottet, men här tas den upp och avfärdas kategoriskt med att man avvisar vad som yrkas i densamma. Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till första lagutskottets ordförande varför man över huvud taget tagit upp denna motion när den är remitterad till statsutskottet.

Jag skall inte här anlägga några moraliska synpunkter på denna fråga; om jag skulle göra det skulle det i så fall vara gentemot de enskilda människor och måhända också de myndigheter, som alltjämt intar en sådan ställning mot de ogifta mödrarna att abortfrågan över huvud taget inte kan lösas förrän det blivit en annan inställning till dem. Jag är övertygad om att alla vi som intresserar oss för och efter fattig förmåga sysslar med denna sak, vi vill ett och detsamma, vi vill minska det totala antalet aborter. De som tror att detta bäst sker genom att man gör det lättare för kvinnor att få legal abort — och det är ju denna uppfattning som kommit till synes i den 1946 ändrade lagstiftning, då man tillskapade den socialmedicinska indikationen — de arbetar efter en linje, och de som inte tror det, och dit hör vi inom högern, som i vår motion hemställt att den nu sittande abortkommittén skall få vidgade direktiv som innebär en översyn av nuvarande lagstiftning, vi arbetar efter en annan linje. Man kan konstatera att antalet legala aborter stigit avsevärt, från 1 623 år 1945 till omkring 5 300 år 1952. Det är ju självfallet att när det blev vidgade möjligheter till abort skulle antalet legala aborter stiga, och man hoppades, att det skulle ske på de illegala aborternas bekostnad. Nu är det omöjligt att fastställa antalet illegala aborter, men det har gjorts en omfattande

undersökning, och man tror sig kunna konstatera, att antalet illegala aborter inte sjunkit, dock kanske något under det senaste året. Man har således genom den ändrade lagstiftningen inte nått det mål som föresvävade förespråkarna för densamma. Jag minns från diskussionen 1946 då lagändringen skedde att herr Hedlund i Östersund sade ifrån, att han för sin del gärna skulle ha sett att vi fått en social indikation därför att det då blivit klarare bestämmelser på detta område än genom den blandade socialmedicinska indikationen. Sådan stämningen då var och eftersom det kommit ett lagförslag och allt var på väg yrkade han bifall till den ändring som föreslagits. Jag vet att jag hade flera med mig i denna kammare som av olika skäl yrkade avslag på förslaget, och jag hade efter samtal med som jag tror fullt förtroendeingivande läkare fått klart för mig, att det skulle bli svårt att få klara riktlinjer för läkarna genom tillskapandet av den socialmedicinska indikationen. Det har ju också visat sig under de år som gått att det uppstått svårigheter i dessa avseenden.

Jag skall här inte ställa något yrkande. Jag har för resten ingen möjlighet att göra det. Jag har bara med dessa mina ord velat motivera varför vi har svårt att tänka oss att komma till rätta med abortfrågan genom att göra det lättare för kvinnor att få abort. Man måste tvärtom se till att man arbetar bort abortmentaliteten.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr RYLANDER (fp): Herr talman! Jag vill först ta upp frågan om behandlingen av de till statsutskottet hänvisade motionerna. Det förhåller sig så, att det i dessa motioner hade upptagits ett flertal yrkanden av sådan natur, att de var att hänföra till statsutskottets verksamhetsområde. Bland dessa yrkan-

Motion om en fastare fixering av abortlagens tillämpningsområde, m. m.

den förekom också ett om ändring av abortlagstiftningen, och det var ett typiskt förstalagutskottsärende. Jag vill säga till herr Hagård, att man skall inte skriva motioner på det sättet, utan man skall skriva dem så, att de kan remitteras till ett bestämt utskott, och om detta icke kan ske, bör man dela på frågorna i flera motioner. Nu remitterades hela den ifrågavarande motionen till statsutskottet, och man kan väl förstå att statsutskottet inte ansåg sig kompetent eller inte hade lust att behandla ett förstalagutskottsärende.

Det omnämmande av de till statsutskottet hänvisade motionerna, som nu skedde i första lagutskottet, har kommit till stånd efter samråd med ordföranden i vederbörande avdelning i statsutskottet, och hur statsutskottet sedan kommer att förfara, lämnar jag därhän. Förmodligen kommer statsutskottet att i denna typiska lagstiftningsfråga endast hänvisa till vad första lagutskottet anfört. Det skulle ju också vara egendomligt, om en av herr Gustafsson i Borås väckt motion, i vilken han yrkat ändring i abortlagstiftningen, ginge till första lagutskottet, medan en annan motion med samma yrkande remitterades till statsutskottet, varpå frågorna kanske skulle behandlas olika här i kammaren.

Vad sedan själva sakfrågan beträffar har jag ingen anledning att här gå in i någon debatt om de olika indikationerna. Enligt utskottets mening är abortfrågan av så stor betydelse för samhället, att den kräver oavlåtlig uppmärksamhet från statsmakternas sida. Ingen kan stå likgiltig för den, som det från flera håll anförts, ty det gäller här liv eller död. Men när man suttit i en domstol och handlagt mål om kriminella aborter, får man kanske en delvis annan syn på saken. Man har då sett, hurusom olyckliga kvinnor har behandlats på det mest osakkunniga sätt av fullständiga klåpare, därför att de icke har vänt sig till samhällets organ. Det förhöll sig så tidigare, och detta

var en av orsakerna till att man vidtog den senaste ändringen i abortlagen 1946. Man syftade då till att söka förstå detta klientel att i större utsträckning vända sig till samhällets organ för att få råd och hjälp. Det fanns ju ingen möjlighet att nå dithän, om det redan från början var utsiktslöst att erhalla abort. Då skulle aldrig dessa kvinnor söka sig till samhällets organ. Huruvida man nu lyckats med detta eller inte är för tidigt att yttra sig om. För att kunna bedöma den saken måste det göras en grundlig utredning, och det är därför inte alls säkert att sista ordet är sagt i frågan hur abortlagstiftningen skall vara beskaffad och om indikationerna skall vara sådana som de nu är. För att kunna bedöma om det föreligger något behov av att ändra den nuvarande avgränsningen av området för de legala aborterna krävs en närmare kännedom om verkningarna av 1946 års ändring av indikationerna och resultatet av de åtgärder som hittills företagits i abortförebyggande syfte. Måhända kommer en sådan utredning också att visa på helt andra möjligheter, som man hittills inte kommit på, och självfallet bör dessa förslag i så fall prövas, innan man företar en ändring i lagstiftningen.

Det skulle enligt min och utskottets mening vara ganska olyckligt, om man här skulle ta upp en enda liten detalj, t. ex. ett eller annat bidrag, för att — kanske på ett högst irrationellt sätt — bättra på den byggnad som nu finns.

Jag beklagar livligt att denna utrednings arbete har kommit att dra längre ut på tiden än vad som från början var avsett. Men, handen på hjärtat mina damer och herrar, har ni aldrig suttit i en utredning, som tagit längre tid i anspråk än vad som förutsatts från början? Det gäller här en fråga, som är mycket omfattande och betydelsefull och som därför är mycket svår att utreda.

Herr talman! Innan jag slutar kan jag inte underlåta — med anledning av den

Skärpning av straffen för högförräderi och spioneri.

tämligen mörka bild som herr Gustafsson i Borås här målade — att erinra om att de åtgärder som tidigare vidtagits inte har varit utan verkan. År 1948 påpekades från psykiatriskt håll, att förutsättningarna för att kunna avstyra aborter hade visat sig vara alldeles särskilt stora i de fall, då de abortsökande varit intagna och undersökta på en öppen psykiatrisk klinik, där läkare fått tillfälle att under någon tid ha vederbörande under observation och vård. Till en början fanns det fyra sådana psykiatriska kliniker, och för närvarande finns det sju. Jag hade häromdagen tillfälle att samtala med en chefsgynekolog på ett centrallasarett, och han betonade just hur viktigt det är att ha tillgång till en psykiatriker — det fanns inte på denna läkares lasarett — som kunde ta kontakt med de abortsökande. Att man på den vägen skulle kunna åstadkomma en hel del framgår ju också tydligt, om man ser på förhållandena här i Stockholm, där just denna verksamhet är mycket livlig. Jag vill minnas att 13 eller 14 kuratorer är verksamma här enbart med dessa uppgifter. Det visar sig att man i Stockholm i icke mindre än 47 procent av fallen lyckats övertala de abortsökande att inte låta företa abort, medan detta procenttal före lagändringen var 34. Jag tycker alltså att man skall akta sig för att dra några förhastade slutsatser — nu vill jag visst inte säga att herr Gustafsson gjort detta, måhända har han gjort det i motionen men inte här i dag. Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Skärpning av straffen för högförräderi och spioneri.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion

om skärpning av straffen för högförräderi och spioneri.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr ERICSSON i Näs (bf): Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att ställa något yrkande. Det skulle vara ganska meningslöst att göra detta här, men jag vill ändå inför denna kammare och till protokollet redovisa en del av de motiveringar, som legat till grund för motionen. Jag gör detta så mycket heller som man i en del av tidningspressen — en alltför stor del tycker jag — har tillagt oss motionärer motiveringar, som vi står främmande för. Man har försökt arbeta upp en häxbrännarspsykos, och man har skrivit, oftast anonymt, och i pluralis majestatis och tillagt oss egenskaper som jag nog knappast tror att vi motionärer har. Jag kan säga att en del av tidningarna inte kunnat hinna läsa motionerna, därför att dessa inte ens var tryckta, när de skrev om dem, och i många fall har man skrivit så att det påtagligt framgår att man inte ansett sig behöva gå igenom motionerna och se efter vad som sagts i dessa. Det betyder naturligtvis i och för sig ingenting att man kallar oss motionärer för neurotiska vrak, som letts av blodigt önsketänkande, att vi har en barbarisk livsuppfattning som hör medeltiden till, att vi är fullproppade med aggressioner och vedergällningsbegär, att vi erfar lustförmimmelser vid åsynen av ett stycke väl tvinnad hampa, att vi är sjuka människor som behöver tillsyn och hjälp. Detta betyder i och för sig ingenting, men det kan knappast sägas tillhöra den sakliga debatten i en sådan här fråga.

Inte alla gånger har man varit anonym. En känd stockholmsadvokat framträdde vid ett par tillfällen. Efter att ha skrivit och i ett fall påstått, att vi skulle vilja ha dödsstraffet i de allmänna strafflagarna, och en del andra tillvitelser, så frågar han hur Ericsson i

Skärpning av straffen för högförräderi och spioneri.

Näs skulle se på dödsstraffet om han hade haft en släkting, en far eller en bror som det hade gällt. Det är självfallet att det skulle vara tråkigt om det uppträdde brottslingar i ens nära familjekrets, men att man skulle bedöma brott och straff med hänsyn till släktskap det är väl för svenskt rättsväsende någonting nytt som åtminstone jag står främmande inför. Har man inte läst motionerna, kanske man av bekvämlighetsskäl eller andra orsaker kan göra det antagandet att vi motionärer letts av inhumana tänkesätt. Det är blott det att det kan finnas en viss gradering även på detta, och om exempelvis jag skulle varit försvarare åt de upploppsmakare, som ställdes till kravallerna i Berzelii park, är det möjligt att jag inte skulle begärt ersättning för förlorad arbetsförtjänst åt dessa sutenörer för den tid de suttit anhållna. Det är möjligt att jag inte är så human, men i denna motion har vi inte sänkt oss lägre ner — om vi nu skulle se det ur denna synpunkt — än till samma ståndpunkt som lagrådet majoritet hade 1921, då dödsstraffet togs bort ur de allmänna strafflagarna.

Vi har med denna motion försökt, och jag kan nog säga också lyckats, få till stånd en diskussion på denna punkt, och för oss gäller det närmast demokratiens självförsvaret. När man här i riksdagen från en tidning frågade mig vad jag trodde skulle bli resultatet av detta, så svarade jag: »Det blir ingenting här i riksdagen, ty det finns ingen sådan stämning här lika litet som det finns i större delen av tidningspressen, även om det också finns tidningar av skilda kulörer som intagit samma ståndpunkt som vi motionärer. Men», sade jag, »uppfattningen bland allmänheten är nog en helt annan.» Jag stödde mig då på de brev som jag fått utifrån och som representerar de mest skilda kategorier av svenska medborgare. Där är jurister och lekmän, jurister med kända namn för övrigt, och

där är svenskar som bor både inom och utom landet. När jag sade till denne redaktör att det är andra stämningar ute i landet, svarade han: »Ja, vi har märkt det på vår insändarspalt.» — »Men jag har inte märkt något på insändarspalten.» »Nej, vi har inte tagit in det.»

Och sedan skall jag inte säga mer om det fria ordet.

En god vän till mig som är chefredaktör för en tidning sade, att när han skrivit emot min motion, fick han så mycket skällbrev som han aldrig tidigare hade fått. »Om jag skulle våga dra några slutsatser om hur en folkomröstning i denna fråga skulle utfalla», sade han, »skulle minst 90 procent rösta för förslaget.» Nu bryr jag mig inte om detta — det var hans antagande — men jag skulle inte vilja ha någon folkomröstning i en sådan fråga, därför att många skulle då rösta med motionen av helt andra orsaker och av helt andra motiveringar än dem som vi haft när vi skrev motionen. Detta kanske i och för sig kan vara något att tänka på dels för den som har folkomröstning på sitt partiprogram och dels för den som inte har det men som vill att det andra partiets program skall genomföras i detta avseende.

Och så skulle vi tala om motionen. Det står i motionen, att det är inte fråga om att införa dödsstraff i de allmänna strafflagarna. Jag vill citera ordagrant: »I många länder har dödsstraffet försvunnit ur de allmänna strafflagarna och detta med all rätt. Dess effektivitet som avskräckningsmedel torde vara mindre än man många gånger skulle tro. Mot den humanisering av tänkesätten som på detta område kommit till uttryck genom dödsstraffets avskaffande har väl ingen något att invända.» I det fallet har vi ansett att det är en viktig punkt som vi vill ha klarhet i, nämligen i fråga om när 1948 års lag skulle träda i kraft. Lag om dödsstraff finns ju för-

Skärpning av straffen för högförräderi och spioneri.

ut, men den gäller under krig. Vi har haft och har den uppfattningen, att högförräderi och grovt spioneri är en del av kriget.

Man kan naturligtvis diskutera, huruvida dödsstraffet i och för sig har någon avskräckande inverkan. Men har det en avskräckande inverkan under krig, så lär det väl ha det också under det kalla kriget just på denna speciella punkt. Vi räknar nämligen med, och det står i motionen, att även om avskräckningen inte är sådan att man önskar dödsstraff i vanliga fall, så kan det ändå under dessa speciella förhållanden vara tänkbart.

Till detta kommer en annan sak — jag läser nu ur motionen: »Den, som av s. k. ideologiska motiv eller för ekonomisk vinnings skull gör sig skyldig till brott mot rikets säkerhet, spelar ett högt spel och är väl också medveten om detta. Men innerst måste han, medvetet eller omedvetet, säga sig, att en upptäckt kan maximalt endast medföra livstidsstraff, men detta betyder i realiteten intet, eftersom han är övertygad om att inom en betydligt kortare tid hans uppdragsgivare kommer att befria honom och kompensera honom i rikt mått för utståndna offer. Av denna orsak torde dödsstraffet just i detta speciella fall ha en långt mera avskräckande inverkan än i andra.»

Det är en sak som utskottet och vi motionärer har olika uppfattning om. Ingendera kan väl bevisa att han har mera rätt än den andre. Men man kan inte göra som man gjort i en tidning, där man lagt upp tabeller som åskådliggör, hur man i Amerika i en del stater har dödsstraff för dråp och i en del inte och så visat statistik på att dråpfrekvensen är mycket större i de stater, där dödsstraff finns. Den statistiken betyder såvitt jag förstår ingenting, ty det här är fråga om dödsstraff i de allmänna strafflagarna och inte om ett speciellt fall.

De som är anhängare av dödsstraf-

fets införande i de allmänna strafflagarna kan naturligtvis vända på det och säga, att det är tydligt att i de stater, där man gärna skjuter från höften, har man inte vågat ta bort dödsstraffet, därför att det då skulle bli ännu flera dråp. Statistiken kan användas på så många sätt. Det är inte bara möjligt att bevisa vilken dag tjällen går ur jorden i Kalmar län med statistik, utan man kan bevisa mycket annat. Jag kommer här att tänka på den gamla tsarryska statistiken som visade, att vid de eldsvådor, där brandkår varit närvarande och släckt, var det större materiella förluster än vid de eldsvådor, där brandkåren inte varit med, och så började man utifrån denna statistik att diskutera, huruvida inte brandkåren skulle avskaffas. Grunden till denna statistik var naturligtvis, att när det brann i ett litet hus ute på stäppen var ingen brandkår närvarande, men när det slog ut eld i en stad, blev de materiella skadorna naturligtvis mycket större, fastän det fanns brandkår

Det vi har velat diskutera är frågan: när är det krig? Senator Taft sade i februari i år att Amerika var i krig med Kommunistkina. Det är det inte officiellt. För min del tror jag inte att kriget mellan Japan och Amerika utbröt just i den stund, då de första bomberna tog i fartygsdäcken vid Pearl Harbor. Jag tror inte att kriget mellan Danmark och Norge och Tyskland började den 9 april i samma ögonblick som tyska soldater satte sin fot på danskt och norskt territorium. Jag tror att det började litet tidigare.

Det är därför som jag också sagt, att jag tror att slaget om Bodens fästning börjar i det ögonblick då spionen går till verket för att förråda planerna för främmande makt. Det har ju verkat litet ologiskt på mig i varje fall att man har en lag som i stort sett säger, att om en spion i dag begår ett brott, vilket i ett i morgon utbrytande krig

Skärpning av straffen för högförräderi och spioneri.

får till verkan att 5 000 eller 10 000 av våra unga män bortraderas, så skulle spionen inte dömas efter annat än fredstidslag, därför att brottet begicks under fred. Om någon å andra sidan i krigets sista skede begick en liknande gärning och det sedan blev fred, skulle han dömas efter krigslagarna.

Nu är det visserligen så att i proposition nr 144 till 1948 års riksdag, som gjorde dessa krigslagarna till verklighet, står det följande:

»Efter ett krigsutbrott kunna emellertid till bestraffning förekomma även gärningar som begåtts dessförinnan. Och därvid kan det vara fråga om brott som stå i direkt samband med krigets utbrott eller förlopp och som ha medfört de allvarligaste följderna i något av dessa hänseenden. Jag avser härmed sådana fall, då en förrädare eller annan brottsling genom sin handling väsentligen bidragit till framkallande av kriget eller, då uppenbar fara för kriget hotade, åstadkommit väsentligt men för rikets försvar eller väsentligen underlättat fiendens krigsföring. För det allmänna rättsmedvetandet skulle det knappast framstå såsom begripligt, om det tillämpliga straffet i dessa fall vore beroende av tiden för brottets begående. Man kan därför icke bortse från möjligheten att, om dylika händelser skulle inträffa, det framdeles kunde bli nödvändigt att utvidga dödsstraffets tillämplighetsområde, därest detta endast inrymt brott som förövats under krig.»

Det är ungefär den tanken som vi har här. Det är bara det, att vi tycker att det är lite underligt att man i ett västerländskt samhälle skall kunna göra en strafflag med retroaktiv verkan. Det kanske är nödvändigt, och det var väl nödvändigt i Norge och Danmark för att man skulle kunna komma till rätta med sitt Quislingproblem år 1946, men jag tycker för min del att det nog i princip är oriktigt.

Demokratien har mycket få demo-

kratiska medel till självförsvar, och nu är det ju på det sättet, att de antidemokratiska krafterna kan få hjälp utifrån — det var väl något som knappast förutsågs år 1921 — och att ett hot emot landet i allra högsta grad är ett hot emot vårt demokratiska statskicks. Vi har därför fått lagar som inte är demokratiska; vi kan på misstanke ordna med telefonavlyssning, beslag o. s. v. Jag är på det klara med att demokrati och humanitet hänger intimt och nära samman, den saken är alldeles självfallen, och att dödande av andra människor inte borde vara tillåtet. Skulle vi med en motion här i kammaren kunna avskaffa krig tror jag att vi skulle få många underskrifter, men så enkelt är det inte. Vi får se livet sådant som det tyvärr är och inte sådant som det borde vara.

Nu finns det en del människor som skulle vilja bedöma ländernas status i demokratiskt avseende utifrån deras inställning till dödsstraffet. Det skulle inte förvåna mig om exempelvis herr Hagberg i Stockholm steg upp och sade att det är alldeles riktigt, att länderna kan graderas på det sättet; England och Amerika har fortfarande dödsstraff i den allmänna strafflagen, men i Sovjetunionen avskaffades dödsstraffet år 1927, och därför är det liksom farligare att leva i England och Amerika, åtminstone om man vill leva farligt.

I 1948 års lag står det vidare stadgat att dödsstraff inte må verkställas utan att Konungen meddelat tillstånd därtill. Meddelas inte detta tillstånd, blir straffet ett livstidsstraff, och detta är enligt min mening också en viktig punkt. Om en benådning sker blir det i första hand till livstids straffarbete, och då får vederbörande ändå sitta inspärrad och i gott förvar under den tiden. Då behöver det inte gå som det gick exempelvis med Rolf Konrad Hagge, som det har talats om tidigare här i kammaren, som av myndigheterna här skickades till sinnessjukhus ef-

ter domen men promenerade in till Stockholm, av Moskvaagenter skickades till Ryssland, fick utbildning vid krigshögskolan och nu sitter som brigadgeneral i Rostock.

Man kan också i fråga om vad som är humant eller inhumant tänka på vad som hände år 1923 i München. Det skedde ett uppror, och en av ledarna var Adolf Hitler. Man kan fråga sig vilket som hade varit mest humant, att han den gången hade dömts till det högsta straffet och kanske hade fått det förvandlat till livstids straffarbete eller att det gick som det gick och som vi ju känner väl till; han fick sitta ett par år och skriva en bok som sedan blev mycket såld, *Mein Kampf*. Det torde kanske vara så ändå, att det finns en viss sanning i det som står i skriften, att det är bättre att en man förgås än att hela folket förgås.

Den här framstöten vi har gjort har varit ett diskussionsinlägg, den har varit ett försök att få till stånd en skyddslag, ett skydd för vårt land, för vårt folk och för de människor som med sina egna liv som insats skall försvara detta land, och på det sättet ytterst ett skydd för vår frihet och vårt folkstyre.

Häruti instämde herr *Andersson* i Dunker (bf).

Herr *RYLANDER* (fp): Herr talman! Utskottet har utförligt motiverat sitt ställningstagande i detta ärende. Jag tror mig kunna säga att på grund av ämnets natur alla kammarens ledamöter denna gång — om det så är den enda — har läst första lagutskottets utlåtande. Jag finner inte anledning att efter herr *Ericssons* i Näs yttrande här närmare kommentera utskottets ställningstagande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Översyn av skattestrafflagen.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om viss översyn av skattestrafflagen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr *CASSEL* (h): Herr talman! Ett enhälligt första lagutskott har avstyrkt min motion om en översyn av 2 § skattestrafflagen. Denna översyn skulle tjäna syftet att förklarliga och ursäktliga misstag särskilt hos löntagare och alldeles speciellt hos ungdomar icke i praxis skulle komma att behandlas som grov vårdslöshet och bestraffas därefter.

Egentligen skulle jag efter detta hålla mig tyst. Orsaken till att jag inte gör detta utan besvärar kammaren med några ord i ämnet är den, att den fråga jag tog upp i min motion är av betydande intresse för stora grupper av löntagare.

Det problem som här är aktuellt är huruvida en löntagare, som har fått löneuppgift från sin arbetsgivare och deklarerar i enlighet med denna uppgift, skall kunna dömas för grov vårdslöshet för den händelse det sedermera visar sig att arbetsgivarens uppgift om inkomsten var för låg. Så sker för närvarande om förfarandet medfört att arbetstagarens inkomst blir avsevärt lägre enligt deklarationen än den i verkligheten varit.

Enligt en uppgift som jag har fått från domstolshåll lär tumregeln åtminstone på sina håll vara den, att om mer än 10 procent eller i vart fall någon betydande del av den anställdes inkomst undandrages från beskattning, så skall han ställas till ansvar. Så noga, menar man, skall envar anställd ha reda på sina inkomster att han eller hon märker om arbetsgivarens uppgift slår fel mera än så. Men jag måste fråga mig: Är detta verkligen riktigt, är det verkligen realistiskt? Håller folk sig i gemen med en sådan bokföring

Ändring i hembiträdeslagen, m. m.

att de är i stånd att kontrollera och eventuellt korrigerera arbetsgivarnas uppgifter? Jag har svårt att tro att t. ex. i en fabrik de anställda i allmänhet — jag frånser då vissa särskilt ordentliga undantagsmänniskor — vecka för vecka sparar sina avlöningskuvert eller gör anteckningar om vad de har tjänat. Det kan ju variera väsentligt tack vare olika ackord o. d.

Själv skall jag erkänna att jag alltid tagit mina arbetsgivares uppgifter för gott och har aldrig gått och funderat över om de var riktiga eller inte. Jag vågar gissa att flera av kammarens ärade ledamöter har handlat på samma sätt som jag. Men om det förhåller sig så att vanliga, låt mig säga normalt slarviga människor handlar på detta sätt, ligger det då inte något stötande i att den, som haft oturen att bli lurad av en för låg uppgift från sin arbetsgivare och som tillfälligtvis råkar »åka fast», skall dömas för grov vårdslöshet? Han eller hon har då visserligen varit försumlig i sin kontroll men har inte varit mera försumlig än de flesta av oss andra som inte råkat illa ut. Särskilt stötande blir detta när det gäller ungdomar som kanske har deklarerat för första gången i sitt liv och som ofta har skäligen vaga föreställningar om sina inkomster.

Ett specialfall som inte är så ovanligt är att folk under året haft inkomster från flera olika arbetsgivare och att de när deklarationen skall avfattas inte erinrar sig en post, som de kanske har uppburit någon av årets första dagar. Har då arbetsgivaren inte skickat dem någon löneuppgift eller har han skickat dem en löneuppgift men denna inte har kommit vederbörande till handa — sådant händer ju — kan olyckan lätt vara framme. Det kan dock tyckas rätt ursäktligt att vederbörande glömmar sig.

Herr talman! Jag inser till fullo hur känslig och ömtålig en gränsdragning på detta område är. En **uppmjukning**,

som skulle rädda de relativt oskyldiga från ansvar, får naturligtvis inte gå så långt att de verkligt försumliga glider genom maskorna.

Utskottet har sökt lugna mig med att 1950 års skattelagsakkunniga kommer att studera även frågan om skattestrafflagen. Må det tillåtas mig att uttrycka den förhoppningen, att de sakkunniga vid sitt arbete icke enbart skall låta vägleda sig av fiskaliska synpunkter utan också av rent mänskliga. Vi får inte låta vår lidelse för den hundra procentiga riktigheten föra oss så långt att vi bygger upp ett samhälle, som endast passar för kamrerare och bokföringsmänniskor, utan också ger utrymme för de ur ekonomisk synpunkt måttligt bohemartade.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Häruti instämde herr *Dickson* (h).

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om skiljemän.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Ändring i hembiträdeslagen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **SANDELL** (s): Herr talman! Den utredning som arbetsmarknadsstyrelsen företagit beträffande hembiträdeslagens verkningar har resulterat i

Ändring i hembiträdeslagen, m. m.

att styrelsen ansett sig ha bärande skäl för ett förslag om övergång från fritidslagstiftning till arbetstidslagstiftning för hembiträden.

Den som så att säga inifrån har haft tillfälle att följa arbetsförhållandena på det husliga området kan utan tvekan understryka styrelsens rekommendation. Det motstånd, som på sin tid mötte hembiträdesutredningens förslag om en reglering av arbetsförhållandena i hemmen, är nu i stort sett övervunnet. När man under slutet av 1930-talet på allvar började diskutera hembiträdenas rätt till en viss bestämd fritid, deras rätt till ersättning för kvälls- och nattarbete samt rätt att disponera åtminstone en hel söndag i månaden, väckte detta en våldsam opposition. Vi som den gången krävde en viss respekt för vårt människovärde fick nogsnamt erfara, att vi rörde vid traditioner från den gamla patriarkaliska tiden, då alla rättigheter och allt initiativ var förbehållna arbetsgivaren. Och en titt i protokollet från det tillfälle, då hembiträdeslagen för första gången diskuterades i riksdagen, ger besked om att det inte var utan gnissel lagen blev antagen, trots att det då hade gått några år sedan utredningens förslag framlagts och den begynnande bristen på arbetskraft i hemmen hade gjort sig märkbar.

Fritidslagstiftningen blev ett första försök att skapa ordning beträffande arbetsförhållandena i hemmen, att genom en långvarig tillvänjning få arbetsgivare och anställda att ta det ansvar som följer med den effektivisering av arbetstiden som ett visst bestämt arbetsschema innebär. Jag tror att man kan säga att husmödrar och hembiträden har genomgått prövotiden med färre anmärkningar och mycket mindre kontroverser än vi haft anledning vänta med hänsyn till de svartmålningar som motståndarna till lagen bestod oss med.

Arbetsmarknadens parter har haft ett utomordentligt stöd i arbetsmarknadsstyrelsen och dess ständiga bemödan-

den att sprida kännedom om lagen och popularisera dess bestämmelser genom utarbetande av anställningskontrakt, betygsformulär etc. Då jag i dag i viss mån känner mig som representant för den yrkeskår det här gäller — jag har dock tidigare varit hembiträde i tio år och därutöver i sju år företrätt hembiträdesorganisationen — är det en glädje för mig att kunna konstatera dessa betydelsefulla fakta: hembiträdeslagen har medverkat till en ny syn på hemarbetet och dess utövares rätt till begränsning av arbetstiden, och hemmen har i arbetsmarknadsorganet haft ett verksamt stöd när det gällt saneringen på detta område.

Då departementschefen i Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke förordar en arbetstidslag, utan föreslår en förlängning av den nuvarande fritidslagen, gör han detta utan att förringa värdet av arbetsmarknadsstyrelsens argumentering för en arbetstidslag och under åberopande av skäl, som ligger i linje med hembiträdeskårens önskan att komma i paritet med andra yrkesgrupper. Detta gör att vi, som eventuellt skulle ha redovisat en annan mening, i dag ansluter oss till förslaget om förlängning av fritidslagen. Jag har kontaktat hembiträdesorganisationen, och det synes även ur dess synpunkt vara att eftersträva att det kommer till stånd ett inordnande av det husliga arbetet i den redan befintliga arbetstidslagstiftningen och att man alltså kommer ifrån en särslagstiftning på detta område.

Förvissad om att en arbetstidslagstiftning är möjlig även för hembiträdeskåren och med förhoppning om att den arbetstidsreglering som gäller inom andra yrkesområden också så småningom skall komma att omfatta hembiträdeskåren, vill jag herr talman, i avvaktan på arbetstidsutredningens förslag nu yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Påskyndande av utredningen för slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om påskyndande av utredningen för utarbetande av slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr ALMGREN (s): Herr talman! I egenskap av motionär vill jag ta till orda på denna punkt. Frågan om arbetarpensioneringen är något som följes med den allra största uppmärksamhet ute i landet. Vi som är nya här i riksdagen och kommer från produktionen har ju färska intryck av stämningen ute på arbetsplatserna, och vi vet att det där råder missnöje och irritation över den orättvisa som existerar i fråga om anställningsförhållandena olika grupper emellan. Man kan inte förstå att ett stort antal anställda, speciellt tjänstemän i såväl privat som framför allt i statlig och kommunal tjänst, skall ha sin pensionsfråga löst, under det att saken inte skall kunna ordnas för arbetarna och en hel del andra med dem jämställda grupper.

Det är ett rättvisekrav att denna klyfta olika grupper emellan överbryggas. Man har ju varit överens om det berättigade i att alla skall ha tre veckors semester, och sedan denna fråga sålunda kunnat lösas på ett föredömligt sätt träder i år för första gången bestämmelsen om tre veckors semester i full tillämpning. På samma sätt borde en lösning av pensionsfrågan eftersträvas. Man väntar nu på resultat av utredningen om arbetarpensionering och hoppas att detta skall kunna leda till att frågan löses inom rimlig tid. Men det har redan gått ett stort antal år sedan riksdagen fattade beslut om denna utredning. Det var år 1944 som andra kammaren efter en motion av herr Åkerström fattade beslut om utredning

av frågan om obligatorisk pensionsförsäkring åt i enskild tjänst anställda. Det dröjde dock ända fram till 1947, alltså inte mindre än tre år, innan sakkunnigkommittén blev tillsatt.

Nu är frågan som bekant föremål för en andra utredning. Det första betänkandet utsattes för mycket livlig kritik i remissinstanserna. Denna senare utredning tillsattes i november 1951 och pågår alltjämt. Den synes inte kunna slutföra sitt uppdrag innevarande år, och det är ovisst om arbetet kan bli färdigt ens under 1954. Nästa år är det alltså jämnt tio år sedan riksdagen beslutade om utredning, men ännu kan vi inte se resultatet.

Även om man är medveten om att denna fråga är komplicerad, får man inte förvåna sig över att folk ute på arbetsplatserna är otåligen över att det dragit ut alltför långt på tiden. Detta i synnerhet som många arbetsgivare, såsom vi också framhållit i motionen, tar just denna utredning till intäkt för att inte göra någonting för att förbättra de ofta små, blygsamma åldersdomsunderstöd som i en del fall utgår. Jag har själv färska exempel på hur arbetsgivarna svarar, att de inte är villiga att höja åldersdomsunderstöden eller ens återupprätta deras realvärde, därför att man anser att man skall invänta vad staten gör i detta sammanhang.

Anledningen till att vi väckte motionen är, att vi om möjligt vill påskynda utredningen. Nu säger visserligen utskottet, att utredningen arbetar med den skyndsamhet man kan begära med hänsyn till frågans omfattning. Det förefaller emellertid något egendomligt, att utredningen hittills ej ansett sig vara i behov av fast sekreterare trots att utredningen redan pågått i 16 månader. Det är därför glädjande, att kommittén nu varslar om att en sådan knyts till utredningen. Man kan ifrågasätta om inte en sekreterare hade bort anställas långt tidigare.

Den förbättring av folkpensionen, som riksdagen helt nyligen beslutade

Påskyndande av utredningen för slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring.

och som givetvis hälsas med tillfredsställelse, får dock inte innebära att man skjuter på arbetarpensioneringen.

Om också vår motion inte har blivit tillstyrkt av utskottet, har den ändå haft det goda med sig, att vi genom att utskottet kontaktat utredningen fått en hel del färska, värdefulla upplysningar om hur kommittén arbetar och hur långt den har kommit. I utskottsutlåtandet framhålles att »frågan om en allmän pensionsförsäkring hör till de viktigaste socialekonomiska problem, som samhället har att lösa», och betonas vikten av »att utredningen även i fortsättningen gives de resurser som i anseende till arbetsuppgifternas art och omfattning erfordras».

Även om jag önskat att slutklämman i skrivningen kraftigare understrukt vikten av att denna fråga får en skyndsamt behandling, skall jag inte ställa något yrkande, då ju utskottet är enigt om denna formulering. Men jag hoppas att den positiva skrivning utskottet dock presterat, den aktualitet frågan har fått genom behandlingen här i kammaren och inte minst vetskapen om den otålighet som råder ute i landet skall medverka till att utredningen bedrives på det mest skyndsamma sätt och får de resurser som krävs härför, så att även arbetarpensioneringen inom rimlig tid kan lösas till fromma för många grupper ute i landet.

I detta anförande instämde herrar *Petterson* i Degerfors (s), *Östrand* (s), *Persson* i Tandö (s), *Mellqvist* (s), *Andersson* i Ronneby (s), *Johansson* i Västervik (s) och *Gustafsson* i Stockholm (s).

Herr **FREDRIKSSON** (s): Herr talman! Med anledning av frågan om en allmän arbetarpensionering ber jag att få ta kammarens tid i anspråk några minuter. Jag ansluter mig helt till de synpunkter som framförts av föregående talare, och jag önskar särskilt un-

derstryka vad han sade om frågans viktiga betydelse för den stora massan kroppsarbetare här i landet.

Ute på arbetsplatserna väntar man med iver på att kommittén skall bli färdig med sitt arbete, och man hyser förhoppningar om att resultatet skall bli acceptabelt och reformen kunna genomföras. Arbetsgivarföreningen håller som bekant på med en särskild utredning, vars resultat väl snart kommer att offentliggöras. Det skulle ju vara tacknämligt om den statliga utredningen, som ju har helt annan sammansättning och som väl ser problemet från delvis andra synpunkter, inte skulle bli för långt på efterkälken. Jag är klart medveten om vilket omfattande problemkomplex en allmän arbetarpensionering utgör och att den drar med sig stora ekonomiska konsekvenser, som man inte kan komma förbi.

Denna fråga har emellertid också en social sida som gör, att den inte alltför länge bör skjutas på framtiden. Jag tycker för min del att problemet blir mer och mer aktuellt allteftersom tjänstemannagrupperna sväller ut och man kan ge en betydligt säkrare anställning och större trygghet för ålderdomen och för de efterlevande åt dessa grupper, än man kan ge kroppsarbetarna. Det kan ju naturligtvis inte vara riktigt som det nu är, att företagen — det gäller såväl de privata som de statliga — indelar sina anställda i två grupper, varav den ena gruppen åtnjuter dessa sociala förmåner i betydligt större utsträckning än den andra. Det kan ju vara så, att en ung pojke eller flicka, som t. ex. anställs på gruvkontoret hemma i sin ort, på grund av sin tjänsteställning kommer i åtnjutande av dessa förmåner, medan fadern, som kanske slitit i 30 år under jorden, får nöja sig med ett rätt obetydligt åldersunderstöd. Vi torde kunna vara överens om att denna kategoriklyvning måste utjämnas och att detta bör ske så snart som möjligt.

Påskyndande av utredningen för slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring.

Herr talman! Må det tillåtas mig att i samband med denna fråga i all korthet beröra en speciell fråga, som ligger mig mycket varmt om hjärtat. Gruvindustriarbetarförbundet har i skrivelse till regeringen hemställt, att pensionsutredningskommittén även måtte angripa problemet om gruvarbetarnas pensionsålder. I skrivelsen föreslås, att en gruvarbetare med 20 års anställning under jord skall erhålla pension vid 60 års ålder. Jag ämnar inte här fördjupa mig i gruvarbetets besvärligheter, men för att man skall förstå, att denna hemställan är fotad på sakliga grunder, vill jag bara anföra att gruvarbetet är mycket tungt. Det är väl det tyngsta industriarbete vi har i detta land. Det är smutsigt och riskfyllt. Därtill måste arbetet bedrivas på platser, som ofta är våta, mörka och osunda. Hittills har det inte varit möjligt att få fullgod belysning på arbetsplatserna. Bristen på sol, ljus och frisk luft är markant. Arbetets tyngd gör, att det mänskliga materialet förslits alltför hastigt. Olycksfallsriskerna är betydligt större än inom andra yrkesgrenar. Olycksfallens verkningar blir oftast svåra. Hittills har — om jag inte är fel underrättad — åtta gruvarbetare under senaste årsperiod ljutit en hastig och våldsam död på grund av olycksfall i arbetet. Detta säger något om arbetets risker.

Det föreligger fortfarande en mycket stor risk för gruvarbetarnas speciella yrkessjukdom, silikosen eller stendammunga. Man hade hoppats att det problemet skulle kunna lösas allteftersom man fick bort torrborrningen i gruvorna. Dessa förhoppningar har inte infriats, och det sammanhänger med att dammbildningen i gruvorna förorsakas av så många andra faktorer än borrningen.

Allt detta tillsammans gör, att gruvarbetarnas krav på lägre pensionsålder är berättigad, allrahelst som man kan peka på att man i andra länder pensionerar gruvarbetarna betydligt tidi-

gare än vid den ålder, som vårt förbund har föreslagit. I Frankrike till exempel erhåller gruvarbetarna pension vid 55 år, i Belgien vid 50 år, om man har 30 års tjänstetid under jord, och vid 55 år vid 20 års anställning under jord. I Tjeckoslovakien har man pension vid 55 års ålder. Gruvarbetarna är ju också relativt fåtaliga i jämförelse med antalet anställda inom andra industrigrenar. Därför bör de ekonomiska konsekvenserna av en sänkning av pensionsåldern kunna överbryggas.

Herr talman! Inte heller jag skall ställa något yrkande med anledning av utskottets skrivning vid behandlingen av föreliggande motion. Jag ber endast att få hemställa till handelsministern, att han föranstaltar om att utredningen om gruvarbetarnas pensionsålder kommer till stånd oavsett om problemet angripes av den nu arbetande kommittén eller av någon annan. De människor, som vikt sitt liv åt underjordsarbetet, skulle anse det som obilligt om denna fråga inte kunde lösas i samband med den andra stora frågan utan skulle skjutas på framtiden.

Häruti instämde herrar *Bark* (s) och *Lundqvist* (s).

Herr KÖNIGSON (fp): Herr talman! Då jag redan tidigare haft tillfälle att säga något i denna fråga och uttryckt mitt intresse för detta för arbetarna så vitala spörsmål, skulle jag kunna inskränka mig till att här understryka vad jag tidigare sade. Jag skulle emellertid vilja tillägga att man onekligen blir något förvånad när man ser, att denna stora och betydelsefulla utredning inte har haft och ännu inte har någon fast sekreterare. Man må därför ha rätt att ge uttryck åt det önskemålet, att utredningen får det sekretariat som behövs för att utredningen skall kunna bedrivas så snabbt som önskvärt är. Man har

visserligen lovat att utredningen skall få en fast sekreterare till hösten, när man kan tänka sig börja utarbета lagtexten, men jag kan inte se annat än att denna utredning redan tidigare hade behövt en sekreterare, som kunnat samordna arbetet. Jag hoppas att man så fort som möjligt får detta sekretariat, som verkligen kan ge den fasthet och den skyndsamhet åt utredningen, som måste anses vara önskvärd.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s): Herr talman! Utskottet har nog tagit lika allvarligt på denna fråga som motionärerna gjort. Utskottet understryker också, att detta är ett av de viktigaste socialekonomiska problem som vi har. Emellertid är det ju vanligt att ett utskott inte gör någon utfästelse angående en fråga som redan är föremål för utredning, innan denna blivit klar. Därför har utskottet svarat på det sätt som det gjort; men det har sagt, att den utredning, som behandlar denna fråga, skall få den hjälp som den behöver för att frågan skall kunna behandlas så snabbt som möjligt.

Den senaste talaren framhöll, att enligt hans mening utredning inte hade fått tillräcklig hjälp i sitt arbete, eftersom den inte fått en sekreterare. Jag vill upplysa om, att sekretariatet under utskottsbehandlingen efter en hänvändelse framhöll, att det inte hade behövts någon ständig sekreterare, ty ordföranden hade kunnat sköta denna syssla. Till det slutliga arbetet skall emellertid utredningen få en sekreterare till sitt förfogande liksom all behövlig hjälp. Jag tror därför, att herr Königson i det fallet inte alls behöver vara ivrig och i riksdagen tala om att utredningen behöver mer arbetskraft till sitt förfogande. Utredningen har säkert själv tänkt på den saken.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Strandägares rätt till fiske.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om strandägares rätt till fiske.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr PETTERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Jag har tillsammans med fyra andra ledamöter av denna kammare tillåtit mig att väcka en motion av följande innebörd. Vi har velat likna dessa fiskerättsförbehåll vid de s. k. frälseräntor, landgillen och landskylder m. m. som på många håll fortfarande graverar vissa fastigheter. Vi har sagt, att dessa förbehåll tillkommit för ganska länge sedan vid försäljning från bolag, gods eller på annat sätt, varvid vederbörande bolag eller godsägare gjort ett förbehåll för evärdlig tid; de kan också tänkas ha tillkommit genom ett köpeavtal. I många fall härstammar dessa förbehåll från en äldre tid, och vi anser i motionen, att de inte överensstämmer med vår tids rättsbegrepp. Vi har därför funnit det behövt att utreda dels hur dessa fiskerättsförbehåll tillkommit, dels på vad sätt de skulle kunna avvecklas.

Utskottet har här redovisat ett volymmässigt långt utlåtande, i vilket det behandlar — man kan nästan säga alla — de problem som på visst sätt sammanhänger med denna fråga. Man har även tagit upp en del problem som motionärerna inte pekat eller tänkt på. I utlåtandet talas först om de s. k. självständiga fiskerierna, vilka betecknas som jordboks fiskerier. Det är sådana som är registrerade i jordeboken. De är ganska många till antalet — enligt vad som inhämtats från lantmäteristyrelsen uppgår de till minst 300 stycken. Utskottet framhåller vidare, att det bildats ett slags fiskeservitut till mycket betydande antal, och kommer sedan in på vad det benämnt höghetsrätter —

Strandägares rätt till fiske.

frälseräntor, landgillen och landskylder — och det talas om att dessa frälseräntor kan indelas i två slag, nämligen skattefrälseräntor och frälsekatteeräntor. Dessa håller nu på att avvecklas. Utskottet redovisar att första steget till frälseräntornas avveckling togs 1912. När det gäller landgillen och landskylder fattades beslut i riksdagen 1898 och 1908. Jag skulle vilja tillägga, att det åtminstone nere i de s. k. skånska landskapen finns eller funnits annat som utskottet inte redovisat, nämligen något slags förläningsjordar till gamla krigare sedan långa tider tillbaka. Vi hade nämligen någonting i Halland, som kallades de Tripska frälseräntorna. Vi har räntor där nere på vissa jordar eller hemman, som tillhört Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg o. s. v. Dessa frälseräntor, av vad natur de vara må, har under årens lopp varit föremål för ideliga framstötter här i riksdagen. Jag har också bidragit till dessa framstötter för att få en avveckling av detta, som man inte kan säga hör till vår tid. Visserligen har riksdagen beslutat om avlösning, men det finns dock ganska många frälseräntor kvar som ännu inte blivit avvecklade; men så fort kammarkollegiet hinner förbereda ärendet kommer de väl att försvinna.

Nu redovisar utskottet vår framstöt och säger att vi har åberopat, att denna köpesumma har varit mycket ringa i förhållande till fiskerättens värde. Detta polemiserar inte utskottet emot, men man säger att just denna omständighet, att vederlaget är ringa, inte kan vara tillräckligt skäl för att det skall bli en lagstiftning, som åsyftar att allmänt tvinga innehavare av fiskerättigheterna att överlåta dessa på ägarerna av respektive vattenområden. Detta kan jag hålla med om. Inte heller motionärerna har tänkt sig, att fiskerätten alltid skall återgå till dem som tidigare haft dessa vattenområden. Det finge väl en utredning försöka avgöra.

8 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 11.*

Sedan erkänner utskottet, att vår mening att dessa fiskerättsförbehåll medför en otillfredsställande ordning inte kan fränkännas berättigande. Vi får nog vara tacksamma för att vi fått detta erkännande från utskottets sida och att utskottet också erkänner, att just dessa fiskerättsförhållanden är ägnade att åstadkomma oklarhet och oreda i fastighetsindelningen. Men utskottet menar att inte ens detta kan ge anledning till att tvinga fram en avveckling av dessa fiskerättsförbehåll. Man säger mycket riktigt, att det är ett förhållande som går mycket långt tillbaka i tiden. Så talar utskottet om, att det gäller ett mycket stort antal fiskerätter, och om alla dessa fiskerätter skulle avlösas i likhet med vad som gjordes med frälseräntorna, de s. k. höghetsräntorna, skulle det bli mycket stora kostnader. Jag måste ändå säga, att just detta skäl att det är så många fiskerätter och att det blir dyrt att avlösa dem, är ett ganska dåligt skäl för avstyrkande. Tvärtom bör det väl hellre utgöra ett skäl för bifall, ty när detta förekommer på så många ställen, bör det vara riktigt att det avlöses.

Så tillkommer här i slutet av utskottsutlåtandet, att utskottet inte kan anse det berättigat att man ens överväger en avveckling av detta. Men så säger man längre fram, att nu finns på visst sätt en möjlighet att avveckla detta genom att servitut utbrytes i samband med laga skifte, antingen genom att fiskevatten tillägges den fastighet, till vars förmån servitut gäller, eller genom att fiskevatten avsättes såsom särskild fastighet. Detta är under förutsättning att ett skifte kan äga rum, och det kan ju inte förekomma så värst många gånger. Detta kan man alltså enligt min mening inte heller åberopa såsom ett skäl för avslag. Bortom snarare utgöra skäl för bifall.

Jag vet inte om utskottet här har gjort någon snabbinventering, så att det har stöd för påståendet att dessa

Strandägares rätt till fiske.

fiskerätter är så talrika och att det skulle bli så kostbart för det allmänna att avlösa dem. Det är möjligt att utskottet har gjort detta. Men så framhåller utskottet att det inte skapats några nya sådana fiskerätter, och de fiskerätter som finns kan man inte göra någonting åt. Man erkänner alltså att vår mening inte kan fränkännas berättigande, man erkänner att det föreligger en olägenhet, och så framhåller man att en tröst i denna oreda ändå är, att det inte tillkommer några nya hädanefter. Jag tycker faktiskt att logiken i detta resonemang skulle fordra att utskottet hade medgivit, att detta bör bli föremål för utredning och att dessa fiskerätter i sinom tid bör kunna avlösas.

Jag tror inte, av den erfarenhet man har tidigare av dylika saker, att en avveckling skulle gå så särskilt snabbt, utan den komme nog att ta sin rundliga tid. Skall man ta ett exempel, så tog det en ofantlig tid innan de s. k. frälseräntorna, landgillena och landskylderna kom bort, men det hindrar inte, att om det är berättigt — och det erkänner faktiskt utskottet genom sin skrivning att det är — så bör man ju någon gång ta itu med denna sak, och man bör ta itu med den så snart som möjligt.

Utskottet har också övervägt, huruvida gällande jorddelningslagstiftning behöver skärpas i vad gäller nyskapande av sådana servitut, men utskottet avstyrker även den tanken och säger, att inte ens detta bör bli föremål för någon undersökning.

Det är naturligtvis tämligen meningslöst, herr talman, att stå här längre och anföra motiv. Jag har endast velat framhålla, att utskottets resonemang såvitt jag kan förstå är ologiskt. Utskottet erkänner ju faktiskt, att förhållandena inte är bra och att det vore värdefullt om fiskerättsförbehållen kunde bli avlösta. Utskottet anför emellertid, att fiskerättsförbehållen är

talrika, att det skulle bli dyrbart att undanskaffa dem samt att det inte tillskapas några nya, och på dessa grunder avstyrker utskottet motionen. Detta resonemang leder ju till att denna gamla kvarleva från svunna tider inte skulle gå att ändra på utan stå kvar i evärdlig tid, som det står i dessa fiskerättskontrakt.

Jag har intet yrkande, men jag vill sluta med att säga, herr talman, att jag tror frågan kommer igen i riksdagen. Det är möjligt att motionen upprepas på samma sätt som man upprepade framstötarna här i riksdagen, då det gällde att avlösa frälseräntorna tills det lyckas.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s): Herr talman! Motionären ställde inte något yrkande, men jag anser mig likväl föranlåten att säga ett par ord med anledning av hans anförande.

Den motion han bygger sin framställning på är synnerligen kortfattad, och han utgår från att man för att häva vissa fiskeservitut skulle tillämpa ungefär samma förfaringssätt som användes, då riksdagen på sin tid beslöt att avlösa frälseräntorna, landgillena och landskylderna.

Nu ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet vid att striden denna gång inte gäller huruvida fisket skall vara fritt eller enskilt, utan det är fråga om huruvida den ene eller den andre enskilde fastighetsägaren skall ha fiskerätt. Jag erinrar herr Pettersson i Dahl om att han, om jag inte minns fel, tillhörde dem som, när vi behandlade fiskelagen 1950, motionerade om att fisket på västkusten skulle vara fritt.

Hur herr Pettersson menar att avlösningen av servituten skall ordnas, vet jag inte. Skall det ske på samma sätt som beträffande frälseräntorna, landgillena och landskylderna, så skall ersättning utges. Vem skall utge den ersättningen? Skall det vara den som för-

Strandägares rätt till fiske.

värvar fiskerätten, eller skall det vara staten? Om staten skall betala, kan vi räkna med att det kommer att röra sig om mycket stora belopp. Problemet är i betydande utsträckning av civilrättslig karaktär. Det finns fastighetsägare som vid försäljning av vissa fastigheter genom servitut har förbehållit sig fiskerätten. Det finns många andra former av fiskerätt som ligger i enskild hand. Motionärerna tycks framför allt ha byggt sin framställning på att köparen av en fastighet vid fastighetens försäljning från, som motionärerna säger, bolag eller gods har fått för liten ersättning för att han vid köpeavtalets avslutande avstått från fiskerätten. Det är mycket möjligt att så är fallet — det bestrider vi inte. Om herr Pettersson i Dahl säljer sin gård och några år efteråt upptäcker att han sålt den för billigt, är det beklagligt, men han kan väl inte yrka på att man genom lagstiftning skall göra någonting åt den saken. Det är på samma sätt om herr Pettersson i Dahl avyttrar en fiskerätt — om han har någon — och får betalt till överpris och köparen en längre eller kortare tid efteråt kommer och säger, att det var uppåt väggarna för mycket som han betalade herr Pettersson. Skulle vi avlösa fiskerättsförbehållen enligt samma system som frälseräntorna, landgillena och landskylderna, skulle kostnaderna tvivelsutan bli mycket betydande.

Herr Pettersson i Dahl har utförligt refererat utskottets utlåtande. Han tycker att det är ett långt utlåtande, och han är självfallet inte belåten. Jag saknar anledning att upprepa det referat herr Pettersson i Dahl har gjort av utskottets utlåtande, men jag vill säga att det referatet enligt min mening ger fullgott belägg för att tredje lagutskottet haft goda skäl då det fattat ståndpunkt i föreliggande ärende. Det kan förtjäna anmärkas, att det inte fanns någon enda inom utskottet, inte ens bland herr Petterssons egna partivän-

ner, som tyckte det fanns rimlig anledning för utskottet att föreslå den utredning i föreliggande fråga som herr Pettersson i Dahl påyrkar.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr DICKSON (h): Herr talman! I anledning av herr Petterssons i Dahl anförande nyss, där han även berörde frälseräntorna, vill jag påminna kammaren om att kammaren har beslutat bemyndiga Kungl. Maj:t att utan större omgång avveckla hela detta mycket invecklade komplex, som ligger kvar oinlöst. Detta har Kungl. Maj:t inte brytt sig om, en sak som påtalats här i kammaren flera gånger och som jag passar på tillfället att återigen påtala.

I övrigt håller jag med herr Pettersson om att detta är en förfärligt invecklad historia, och det vore skönt att komma ur den. Men de erfarenheter jag har i den andra frågan, erfarenheter som för övrigt herr Pettersson i Dahl själv haft, gör att några illusioner att få den löst lär knappast finnas varken hos herr Pettersson i Dahl eller mig.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Jag kan instämma med herr Dickson i att jag har inga stora illusioner om att denna fråga blir löst, särskilt med hänsyn till den inställning som tredje lagutskottet här givit uttryck åt.

När det gäller frälseräntornas avlösnings är det riktigt att en avlösnings beslutats, men att den tar lång tid. Jag har också liksom herr Dickson gjort framstötningar för att påskynda saken, men då har det skylts på att man har för litet folk i kammarkollegium för att kunna hinna med detta. Där ligger en hel massa ansökningar och väntar på att bli behandlade.

Herr Andersson i Löbbo, vice ordförande i tredje lagutskottet, frågar hur vi menar att det hela skall gå till

Strandägares rätt till fiske.

och vem som skall betala. Så djärva är vi inte att vi vill säga vem som skall betala eller hur det skall gå till. Vi har endast sagt att allt detta måste bli föremål för en utredning. Vi vill inte alls vara så styva i korken att vi säger, hur det i framtiden skall bli. Det tror jag för övrigt inte någon kan göra.

Herr Andersson i Löbbo sade, att 1950 hörde jag till dem som menade att vid västkusten skulle fisket vara fritt. Det är riktigt. Men det är väl, herr Andersson i Löbbo, logik i detta, ty här är inte fisket fritt. Här är det i en stor sjö förbehållet en enda, och alla de andra får inte fiska.

Nu är det möjligt, som det sades en gång på norrlandsbänken vid behandlingen av en dylik fråga, att det fiskas ändå, fastän det är olagligt. Det är möjligt att det går till på det sättet, men sådana saker tycker jag man skulle kunna undanröja.

Sedan säger herr Andersson i Löbbo, att ingen människa kan hjälpa om denna rätt en gång är såld för billigt. Nej, det har jag aldrig tänkt mig att man skulle beklaga sig över, men det är berättigat att framhålla att den ersättning, som en gång har erlagts för detta, är mycket ringa.

Hur dessa frälseräntor och landgillen en gång kommit till är det ingen människa som vet. Troligtvis är de skänkta många gånger till kyrkan och till andra ting som man ansett vara nyttiga ändamål, för att på detta sätt göra en enligt givarnas mening god gärning. Men det hindrar inte att denna goda gärning så småningom har ställt till en ofantlig massa trassel. Om det sedan skall gå till så att rättigheten skall avlösas på samma sätt som frälseräntor vill jag inte stå här och säga.

Det är möjligt, herr Andersson i Löbbo, att detta i många fall kan avvecklas på frivillig väg, men jag tror inte att denna frivilliga väg är framkomlig utan att man tar itu med saken offentligt, alltså genom någon statlig

utredning. Då tror jag nog att det skall vara möjligt att på frivillig väg åstadkomma reda i detta på många ställen.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s): Herr talman! Jag vill bara erinra om att i samband med nya fastighetsindelningsförrättningar kan ofta sådana här olägenheter avhjälpas. Jag skulle också tro, att i samband med den allmänna rationalisering av jordbruk, som sker genom lantbruksnämndernas medverkan, söker man se till, där det är möjligt, att fiskerätten blir lagd på sådana händer, där den bör ligga. Nu ligger emellertid saken så till, att herr Pettersson i Dahl har svårt att veta vad han vill med sin motion. Han vill ha en avlösning av viss enskild fiskerätt efter liknande former som skett beträffande frälseräntor, landgillen och landskyld, men han talar inte om vem som skall betala. Att det kommer att bli fråga om mycket pengar råder det ingen tvekan om. Det är vi ense om. Frågan om vem som skall betala vill herr Pettersson i Dahl överlämna åt framtiden. Det är mycket bekvämt att göra det, men tredje lagutskottet har inte kunnat förorda någon utredning om denna sak.

I detta sammanhang vill jag påminna om en annan sak. Det finns en massa sommarstugor som ligger vid stränderna av våra sjöar och kuster, sommarstugor som har egna friköpta tomtter. En del av dem har fiskerätt, och andra har det inte. Förhållandena varierar i mycket hög grad. Nu vill herr Pettersson i Dahl, att jordägaren skall ha fiskerätt vid stranden. Får jag fatta hans inställning så, att han vill, att varje ägare av sommarstuga vid en strand också skall ha fiskerätt? Jag skall inte diskutera med herr Pettersson i dag, om det är önskvärt och genomförbart eller inte, men det skulle vara intressant att få veta hans inställning till just detta delproblem av det föreliggande ärendet.

Ändring i lagen om delning av jord å landet, m. m.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (bf): Herr talman! Kan det verkligen förhålla sig så, att ägare till en sådan där liten strandtomt kan ha rätt till fiske? Det är väl ändå, herr Andersson i Löbbo, att måla hin på väggen och göra frågan mer komplicerad än den egentligen är, om man framför något sådant i detta sammanhang.

Vi har i vår motion sagt, att vi tycker, att fiskerätten bör tillhöra ägaren till den fastighet, vartill fiskevattnet hör. Skall man utgå från det beslut, som riksdagen fattade 1950 om fisket på västkusten, är det självfallet, att den som äger en sommarstuga skall ha lika stor rätt som den som äger en stor egendom eller inte äger någon egendom alls. Jag förstår inte varför herr Andersson i Löbbo blandar in detta i den här saken. Jag tycker att det inte alls hör hit.

Sedan kommer herr Andersson i Löbbo och säger, att det blir mycket dyrt, och därför kan han inte gå med på en utredning. Det enda skäl herr Andersson har mot detta skulle alltså vara, att det blir så dyrt och krångligt och besvärligt att utreda och därför vill han inte.

Herr **ANDERSSON** i Löbbo (s): Herr talman! I fråga om sommarstugorna förekommer i många fall, att vid den lantmåteriförrättning, då avstyckningen gjorts, har en mindre kvotdel, kanske blott en tusendel, av stamfastighetens vatten tilldelats avstyckningen. Har en dylik avstyckning fått en sådan liten kvotdel, så har ägaren fiskerätt, men det är många andra avstyckade fastigheter där ägaren inte har fått någon sådan rätt. Det är här inte alls fråga om ett sådant fåtal fall som herr Pettersson i Dahl tror. Jag har observerat att det är allmänt förekommande, att avstyckningar och avsöndringar, som

är gjorda i gången tid, i regel har tillagts en viss procent av stamfastighetens fiskerätt. Om fisket är gemensamt för stamfastigheten, spelar det inte så stor roll, om det avstyckats en hundradel eller en tusendel. Ägaren av en sådan avstyckning har i alla fall rätt till fiske i stamfastighetens fiskevatten. Någon uppdelning av fångsten kan av praktiska skäl inte komma i fråga. Fisket i de mindre insjöarna är dessutom ofta mera ett nöjes- än yrkesfiske.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 14.**Ändring i lagen om delning av jord å landet, m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m. dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen.

Utskottets hemställen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **WIDÉN** (fp): Herr talman! Vid förra årets riksdag motionerade ledamöter i båda kamrarna om en sådan ändring i jorddelningslagen, att den för städerna m. fl. orter gällande regeln, att av samtliga sakägare godkänd eller eljest oklandrad gränsbedömning genom lagakraftvinnandet bleve att anse som rättskraftig, utsträcktes att omfatta även de delar av riket där den för närvarande ej finge tillämpas.

Med anledning av denna motion hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om sådan ändring av jorddelningslagen, att gränsbestämning bleve gällande utan fastställelseprövning samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Fas-

Ändring i lagen om delning av jord å landet, m. m.

tighetsbildningssakkunniga, som utrett detta spörsmål, har framlagt ett förslag, som i stort sett överensstämmer med de synpunkter motionärerna framlagt vid förra årets riksdag. Kungl. Maj:t har i den proposition som vi nu behandlar redovisat förslaget och remissinstansernas utlåtande. Trots att de flesta remissinstanser har tillstyrkt denna förenkling av lantmäteriförfarandet, har departementschefen inte föreslagit att den skall genomföras.

Vad som förvånar mig är att utskottet övergivit sitt ställningstagande från förra året.

Vid årets riksdag har vi också väckt motion i samma anda som förra året. Vad som tydligen har varit motivet för denna negativa inställning både hos departementschefen och utskottet är att man menar, att de fördelar man kan vinna genom detta förenklade förfarande skulle vara alldeles för små. Att reformen icke skulle leda till förenklingar och besparingar har inte från något håll påståtts. Tvärtom har det vitsordats att reformen faktiskt skulle medföra vissa gynnsamma verkningar.

Det övervägande antalet myndigheter har uttalat sig tillstyrkande. 22 av dem har tillstyrkt och 14 har avstyrkt förslaget. Riksdagen har själv förlidit år i enlighet med utskottet uttryckt sin sympati för reformen, och under mellantiden har inte inträffat något som efter vad jag kan förstå kan föranleda en ändrad ståndpunkt. Man kan konstatera, att reformen skulle minska allmänhetens väntetid. *Hur mycket* kan man diskutera, men att det blir en minskning, därom råder ingen tvekan. Reformen skulle dessutom innebära besparingar för statsverket. Även här kan det naturligtvis diskuteras, hur stora besparingarna skulle bli. Det är ganska svårt att beräkna, men eftersom det rör sig om närmare 2 500 förrättningar per år, synes besparingarna kunna uppskattas till mellan 50 000 och 60 000 kronor.

Detta är ett av skälen till att ett

förenklat förrättningsförfarande skulle genomföras, men det finns ytterligare ett skäl härför. Lantmäteristyrelsen har i sitt tillstyrkande uttalande såsom en fördel hos förslaget framhållit, att det efter genomförandet skulle öka erfarenheten angående verkningarna i praktiken av icke fastställda lagakraftvunna jorddelningsförrättningar. Motionen, som bygger på de sakkunnigas förslag, skulle på så sätt kunna utgöra inkörsporten för den generella reformen på detta område, avseende fastställelseprocedurens avskaffande för alla former av förrättningar. Då denna generella reform har mycket stora ekonomiska verkningar för både stat och enskilda, kan den givetvis få stor betydelse i framtiden.

Jag skall inte här ingå på någon diskussion om de andra motiv, som anförts av Kungl. Maj:t och utskottet mot att nu fatta beslut i frågan. Det väsentliga är tydligen, att man ansett denna fråga vara av liten betydelse. Man kan naturligtvis ha delade meningar härom, men efter vad jag förstår finns det all anledning att tillgripa ett förenklat och förbilligt förfarande i de fall, där detta står att vinna, även om man kanske inte kan spara så stora belopp. Om man dessutom vet, att vårt lantmäteriväsende är överlastat, vilket medför långa väntetider, så kan man ifrågasätta, om vi inte ändå borde genomföra denna reform nu.

Herr talman! Frågan har ju redan fallit i första kammaren, och jag anser därför, att det inte finns någon anledning att här ställa något yrkande.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s): Herr talman! Jag begärde ordet för att rätta till ett fel, som den föregående ärade talaren begick, då han sade att utskottet hade ändrat mening sedan förra året. Det har utskottet inte gjort, ty frågan står fortfarande öppen, och utskottets och riksdagens slutliga ställningstagande blir beroende av resul-

Snabbutredning ang. barnens och ungdomens förströelseläsning.

tatet av den kommande utredningen. Utskottet har — märk väl! — icke tagit ståndpunkt till denna sak i år. Följaktligen vågar jag säga, att tredje lagutskottets ståndpunkt i detta fall är oförändrad. När utredningen är klar med sitt arbete och jordlagstiftning av större räckvidd skall genomföras, får riksdagen självfallet tillfälle att fatta ståndpunkt jämväl till den av herr Widén berörda frågan.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Vid förra årets behandling av denna fråga begärde utskottet en utredning på detta begränsade område, och den föreligger nu. Dess skrivning var synnerligen positiv och gick ut på att denna begränsade reform skulle genomföras. När det alltså har förelegat ett utredningsförslag och utskottet har gått emot yrkandet att genomföra detsamma, så kan jag inte finna annat än att utskottet nu har ändrat mening.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s): Herr talman! Jag vill erinra om att de remissinstanser som yttrat sig över det av herr Widén här omnämnda förslaget — även de instanser som tillstyrkt detsamma — har förklarat, att förslaget inte har någon större betydelse. Under sådana förhållanden kan jag inte finna annat än att det finns fullgoda skäl att vänta med att fatta beslut i ärendet. När det pågår en utredning om jordlagstiftningen i stort, och när vi har att förvänta förslag därom, finns det all anledning att skjuta på ett beslut i föreliggande fråga. Det finns så mycket större anledning härtill som remissyttrandena över förslaget är delade, och även de remissinstanser som tillstyrkt förslaget har förklarat, att verkningarna av förslagets genomförande icke skulle bli så särdeles stora. Härtill kommer, att ett genomförande av herr Widéns förslag i år ovillkorligen skulle

komma att medföra, att utskottet nödgas införa små formella ändringar i en hel rad andra lagrum, och det är ju ett arbete, som ett utskott sällan vill eller kan våga sig på.

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Jag vill bara här påpeka att jag sagt att detta är ett förslag med mycket begränsad omfattning. Men jag vill också understryka att lantmäteristyrelsen i detta fall tillstyrkt förslaget med motivering bl. a. att det skulle utgöra en — om man vill använda ett i andra sammanhang vanligt uttryck — försöksverksamhet. Det skulle alltså vara en del av ett reformförslag som man väntar senare, vilket alltså skulle visa hur en sådan här reform skulle verka med tanke på att det blir en ytterligare utbyggnad av densamma.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 15.

Snabbutredning ang. barnens och ungdomens förströelseläsning.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 5, över motion om en snabbutredning angående barnens och ungdomens förströelseläsning.

I en inom andra kammaren väckt, till kammarens allmänna beredningsutskott hänvisad motion, nr 249, hade herr Johansson i Stockholm *m. fl.* anhållit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabbutredning angående barnens och ungdomens förströelseläsning med särskilt hänsynstagande till seriernas och kriminalmagasinens alltmer dominerande och destruktiva inflytande.

Utskottet hemställde, att motion II: 249 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Snabbutredning ang. barnens och ungdomens förströelseläsning.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k): Herr talman! Dagens sista fråga hör till dem som bryter partigränserna.

Ett stort antal svenskar, av vilka många är medlemmar av denna kammare, har från olika utgångspunkter, från kristna, från pedagogiska, från allmänkulturella och andra, kommit till samma slutsats som vi. Utskottet har också varit välvilligt, ty det säger att det instämmer med oss i att dålig och för barn och ungdom skadlig litteratur bör bekämpas och god litteratur befrämjas. Det är bara beklagligt att inte utskottet dragit konsekvenserna av denna sin välvilja. Det hänvisar till en tidigare motion år 1949, som resulterade i den stora bokutredningen, vars förslag kanske ännu inte på länge blir grundval för en proposition, där man tagit upp en sida av problemet, den positiva ett stödja god barn- och ungdomslitteratur. Inte ens i den frågan föreligger något förslag.

Det centrala i vår motion är kravet på en snabbutredning om möjligheten dels av ett pedagogiskt råd och dels av restriktiva åtgärder mot serieeländet och den undermåliga kriminallitteraturen. Serietillverkningen är nu en amerikansk storindustri, som dränker inte bara Amerika självt utan också norra och västra Europa i dravel. En amerikansk utredning ger den skrämmande siffran att där produceras rena seriemagasin, som inte innehåller något annat än serier, i en upplaga på 60 miljoner exemplar i månaden. Sju åttondelar av alla böcker som utges i USA är seriemagasin. Sju åttondelar! Och resten är väl till en del kriminallitteratur. Men så har också på ett år den grövre brottsligheten ökat med inte mindre än 50 procent, detta trots att siffrorna var skrämmande redan förut.

I Sverige utgavs vid den senaste räkningen jag känner till 17 direkta seriemagasin utom en mängd av helsideserier i dags- och veckotidningar. Dessa 17 seriemagasin hade då en upplaga

av en och en kvarts miljon. Bara ett av dem och ett av de värsta, Fantomen, utgår i en upplaga av 126 000 exemplar. Utskottet nöjer sig med en förhoppning om att upplysningsverksamheten i skolorna och biblioteken skall vara en motverkande åtgärd. Alla i denna kammare som har barn vet, att det där inte håller streck. Serieeländet börjar när ungarna är fem å sex år, ja till och med tidigare, och många familjer klagat över att det går åt minst tre gånger 75 öre i veckan till dessa förfärliga gangsterserier; från 35 till 75 öre kostar de nämligen. Stora koncerner driver denna propaganda för gangstermentalitet, allmän fördumning och dålig smak, och den motverkas inte på något sätt. Fem- och sexåringar har varken sett skola eller bibliotek och påverkas inte av någon motpropaganda. Sedan ser man dem i gathörnen — jag ser dem varje dag — utstyrda med pistolhölster och massor med skjutvapen. En omtyckt lek är att binda lekkamrater. De leker sheriffer och domare, banditer och mördare, och i samtalen barn emellan och barn och föräldrar emellan går dessa bloddrypande serier igen. Barnens hela föreställningsvärld blir snedvriden från början. Deras ideal blir Stålmannen, som springer 300 000 km på ett ögonblick, Hoyalong Cassidy, Fantomen och andra liknande figurer. Det är den råa styrkan, herrefolksmentaliteten, som sättes i högsätet för ungdomarnas fostran till råhet och brutalitet. Vi har inte ännu sett här i Sverige de värsta amerikanska serierna, de som driver direkt och öppen krigshets, hets mot färgade folk och hets mot arbetarrörelsen, men en del av dessa alster börjar också krypa fram i Sverige. Men det räcker för länge sen med dem vi har.

Sedan har vi serierna som vänder sig till flickorna. De är av en annan typ. Där motsvaras Stålmannen av kvinnor, som alltid är lika unga, lika välklädda och halvnakna, även om de uppträder i

Snabbutredning ang. barnens och ungdomens förströrelseläsning.

djungeln. De ger samma verklighetsförfalskning som de andra. Den stora sensationsprocessen i Newyork där margarinmiljonärens bordeller för överklassen demonstreras inför all världen bleknar inför denna dagliga, kommersiella, känslomässigt bottenfrusna pinupsexualitet i bild. Sedan skall svenska ungdomar skaffa sig försörjning och bilda hem och familj med idealbildning och synpunkter på livet, som skapats av Stålmannen och Blondie, av Bonnierpressens pinupnoveller i botenklass och av den dåliga filmens standardiserade verklighetsförfalskning.

Visst behöver ungdomen eggelse för sin fantasi. Många av oss äldre glömmmer väl aldrig vilka värden vi i vår ungdom fick av sådana ungdomsförfattare som Defoe med Robinson Crusoe eller Jules Verne eller på ett senare stadium Jack London och andra. De gav en första vink om vad dikten och konsten kan ge. Men i serierna finns det ingenting av diktens fantasifylkt och stimulans, ingenting av konstens eggelse. De är konstnärligt och litterärt undermåliga. De fördärvar, säger pedagogerna — jag skulle kunna citera ett par stycken, men det har vi gjort redan i motionen — från början barnens språksinne. Det förekommer just inte några andra repliker än pang-pang, oartikulerade läten, »stryp den djäkeln» och sådant.

Serierna bjuder, säger pedagogerna, läsning för analfabeter. Folk lär sig läsa men skaffar sig aldrig någon användning för den konsten. Vart denna skrämmande utveckling leder, till vilken kulturell nedrustning den för, skall jag belysa med ett par amerikanska exempel.

I Amerika kan vi i dag bevittna en allmän kulturens nedgång. Jag kan nämna sådana saker som att huvudstaden Washington och filmcentrat Hollywood inte i dag har en enda teater, och det är rätt sparsamt med teatrarerna också på 9 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 11.*

andra håll. Vi känner ett stort antal betydande och värdefulla amerikanska författare. De är tämligen okända för den stora publiken i sitt eget land. Dagens Nyheter kunde innan Faulkner fick Nobelpriset meddela, att han då inte hade möjlighet att leva på sitt författarskap utan för uppehållet var tvungen att skriva dåliga filmmanuskript för Hollywood, som han helst inte talade om själv. Man har nu också kommit ett stycke längre och fått television, så att man inte ens går på dålig film utan i stället sitter hemma och tittar på proffsboxning och på mordprocesser. Läslusten är på en oerhörd nedgång, men det kanske inte gör så stor skada, då 7/8 av allt tryck består av seriemagasin.

Vi har anledning att värna vårt svenska kulturarv mot denna amerikanisering, som verkligen börjar gå litet långt, inte bara på detta område. När ungdomen från fem—sexårsåldern påverkas på detta sätt kan det inte undgå att sätta märken efter sig. Jag vill inte driva det så långt att jag ger själva serieindustrien en avgörande andel i brottsstatistiken, men det är fullkomligt ostridigt att denna påverkats av serieläsningen. Jag erinrar om de skånska barnen som mördade en människa. Det kan också ta sig andra uttryck. Ett exempel som bara är några veckor gammalt är när en pojke i en förort till Stockholm skulle agera Stålmannen och klättrade upp i en kraftledning och dödades. Och jag vet, även om det inte är officiellt, att i det tragiska fallet i Spånga, där en ung pojke sköt ihjäl sin egen syster, var barnen från sina tidigaste år påverkade just av serieläsningen.

Man får bland ungdomen snart börja efterlysa vårt svenska språk. Ungdomarna går inte i byxor längre — de går i jeans; inte i galoscher utan i snowboats. Hela vårt språk är bemängt med amerikanska glosor, och radion hjälper till. Ett gäng arbetarpojkar kan

Snabbutredning ang. barnens och ungdomens förströrelseläsning.

snart inte vid sina danstillställningar ha ett svenskt namn på kapellet, utan det skall vara ett amerikanskt — Kalle Karlssons Swinging Boys eller Knäckebröhults Hot Devils eller någonting i den stilen. Och undra på det. Snart får man lära Radiotjänst att tala svenska på nytt. Den debatt som vi förra veckan hade om en kuplett är av liten betydelse jämfört med detta. Snart sjunger man inte ens »Tre trallande jäntor» och »sussilull och sussilo» på svenska utan det skall vara Delta Rythm Boys som bräker och bryter på bred amerikanska. Jag tror att det kan vara skäl att komma ihåg att vi är svenskar och att vi har ett eget språk och att det finns svenska kulturvärden som vi bör slå vakt om. Men inte räcker det om vi i framtiden enligt vårt förslag skulle ge premier inte bara till författare för vuxna utan också till författare av god barnlitteratur.

Det krav vi ställer är en snabbutredning om det inte kan tillsättas ett råd av exempelvis pedagoger och folk som sysslar med ungdomens fostran för att hjälpa till att se upp med sådana saker. Vi kräver att man också skall överväga restriktiva åtgärder. Dessa krav torde ha framtiden för sig, ty det är en stor opinionsrörelse i gång. Jag nämner bara olika målsmänsorganisationer, olika lärar- och ungdomsorganisationer och Kvinnoförbundet för fred och frihet m. fl. som efterlyst åtgärder mot serieeländet i vårt land och även mot dålig kriminallitteratur, ty den är inte bättre. De små deckarhäftena, som i oerhört hög grad läses av ungdomen, präglas av råhet, gangstermentalitet och sadism.

Jag kan också ge några utländska exempel på motåtgärder. Jag skall inte ta dem österifrån, där är sådan litteratur otänkbar, och där sätter man i stället som föredöme just litteratur av det slag jag nämnde, barnböcker av Jules Verne-typ som försöker ge ungdomen en helt annan idealbild. Jag skall ta exemplen västerifrån. Även i Amerika

finns det en opinion mot serieeländet. I engelska underhuset förekom nyss en stor debatt om en motion av labourrepresentanten Edelman, som liksom vi konstaterade, att serierna fostrar till sadism och gör mordet och brottet till förströelse. I Frankrike har man redan vidtagit restriktiva åtgärder. I förra veckan läste jag att Västtyskland varit tvunget att vidtaga sådana åtgärder.

Vi censurerar filmen, även om man ibland tycker att den censuren är mycket beskedlig, ty det mesta som barnen bjuds på vid matinéföreställningar är också rätt mycket släkt med nämnda litteratur. Detta kanske sammanhänger med att filmkoncernerna påtvingar biograferna en programsättning just med sådana filmer. Den amerikanska filmen och seriefabrikationen är inte precis buskablyg när det gäller att påtvinga länderna sina alster, och det är inte litet dollars som går den vägen. Det är som sagt en och en kvarts miljon serieidningar som kommer, en del en gång i veckan, en del en gång i månaden. Det blir åtskilliga tiotal miljoner som det svenska folket ger ut. Vad serierna, den dåliga filmen och kriminalnovellerna kostar i dollar är säkerligen i vårt lands beträngda valutaläge en betydande summa som vi verkligen hade anledning att spara.

Vi har hälsovårdsnämnder i landet, som ser till att inte för mycket kemikalier ingår i köttfärsen och att det inte säljs skämd korv, men man får bedriva vilken andlig brunnsförgiftning som helst bland våra barn och ungdomar. Jag vet att många medlemmar av andra partier håller med mig om detta. Jag har hört det både utom och inom riksdagen och vid vissa opinionsyttringar. Jag har hört det i kammaren i dag; till och med konstitutionsutskottets ordförande, som mera sällan brukar uppträda på samma linje som jag, har förklarat, att om han kunde ha varit närvarande, skulle han ha velat stödja kravet på positiva åtgärder.

Snabbutredning ang. barnens och ungdomens förströrelseläsning.

Det är ett rätt blygsamt krav vi har ställt. Vore det inte så sent skulle jag fresta med att begära votering för att understryka kravet, men det är sent, och jag har en känsla av att denna fråga i alla fall faller framåt. Serieeländet börjar få en sådan utbredning att vi blir tvungna göra något. Det är en bred och mycket representativ opinion som kräver detta, och den kommer att bli än starkare. Vi kommer igen med detta förslag, och jag nöjer mig därför med, herr talman, att yrka bifall till motionen.

Fru SJÖSTRAND (fp): Herr talman! Jag skall bara be att få yrka bifall till allmänna beredningsutskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21, s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 9, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln, avseende anslagen inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 90, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54 jämte i ämnet väckt motion;

nr 91, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan; och

nr 92, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

§ 17.

Ordet lämnades på begäran till

Herr AGERBERG (h), som yttrade: Herr talman! Med hänsyn till ärendenas omfattning tillåter jag mig hemställa, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 103 och 138 måtte utsträckas till 15 dagar.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 18.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, angående prisutjämningsavgift m. m. motionerna:

nr 461 av herr *Ståhl m. fl.*;

nr 462 av herrar *Hjalmarson* och förste vice talmannen *Skoglund*; samt nr 463 av herrar *von Seth* och *Kristensson* i Osby;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 83, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m. motionerna:

nr 464 av herr *Christenson* i Malmö;

nr 465 av herr *Birke m. fl.*; och

nr 466 av herrar *Carlsson* i Stockholm och *Kollberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 85, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 oktober 1951 (nr 660) om skatt vid tillverkning och import av personbilar m. m. samt om fortsatt giltighet av samma förordning motionerna:

nr 467 av herr *Munktell m. fl.*; och
nr 468 av herr *Adolfsson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 89, angående anslag till bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt m. m. motionen nr 469 av herr *Svensson* i Göteborg *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 94, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete motionen nr 470 av herr *Kristensson* i Osby *m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet motionerna:

nr 471 av herr *Widén m. fl.*;
nr 472 av herr *Hæggbloom m. fl.*; och
nr 473 av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*

Vidare anmäldes följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 474, av herr *Löfgren m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet m. m.;

nr 475, av fröken *Liljedahl* och fru *Sjöstrand*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, angående anslag

för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid blind- och dövskolorna;

nr 476, av herr *Sjölin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel för budgetåret 1953/54 m. m.; och

nr 477, av herr *Andersson* i Ryggestad *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 295) om tillägg av statsmedel å vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 19.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsledamoten direktör Erik Vilhelm Nygren, f. 28/3 1897, är på grund av sjukdom förhindrad att t. o. m. 31/5 1953 deltaga i riksdagens arbete. Intygas på heder och samvete.

Stockholm den 25 mars 1953.

Sven-Olof Berlin.

Leg. läkare.

Kammaren beviljade herr Nygren ledighet från riksdagsgöromålen från och med innevarande dag till och med den 31 maj.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.17 em.

In fidem
Gunnar Britth.